

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Eva Hafner

Identiteta otroka ločenih staršev

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Ljubljana, 2016

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Eva Hafner

Naslov diplomske naloge: Identiteta otroka ločenih staršev

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Število strani: 115

Število slik: 0

Število tabel: 2

Število prilog: 3

Mentor: doc. dr. Milko Postrak

Deskriptorji: družina, ločitev, otroci, identiteta, posledice ločitve, vpliv odsotnosti enega od staršev, reorganizirana družina.

Povzetek: Diplomsko delo raziskuje vpliv ločitve staršev na otroke in njihovo identiteto. Prikazuje, kako odnosi pred in po ločitvi vplivajo na otroka in na to, kar je danes, ter kako nato vstopa v partnerske odnose. V teoretičnem delu pišem o družini, njenih nalogah in vlogah njenih članov, o ločitvi in njenih posledicah na otroka ter o identiteti in oblikovanju le-te. V empiričnem delu pa s pomočjo kvalitativne analize šestih intervjujev oseb, starih med 22 in 24 let, ki imajo ločene starše, analiziram pridobljene podatke. Raziskava je pokazala različne posledice ločitve na otroka in na njegove partnerske zveze in pa velik vpliv odnosa med staršema pred ločitvijo na sprijaznjenje novega družinskega življenja. Pokazala je tudi vpliv odsotnosti očeta in moške figure v času odraščanja na stike z nasprotnim spolom in odnose v partnerski zvezi.

Title: Identity of a child of divorced parents

Descriptors: family, divorce, children, identity, the consequences of divorce, the influence of absence of a parent, reorganized family

Abstract: The diploma researches the impact of divorce on children and their identity. It shows, how realtionships in the family before and after the divorce affect the children and what they are today and how they enter a romantic relationship. In teoretical part I am writing about family, its tasks and the roles of its members, about divorce and its consequences on

children and about identity and its construction. In empirical part I analyze the obtained information from six interviews of people between 22 and 24 with divorced parents. The research showed different consequences of divorce on children and his/hers romantic relationships and big impact of mother-faather relationship before the divorce on accepting the new family life. It also showed the impact of absence of the father and male figure in adolescence on contacts with opposite sex and relationships.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Eva Hafner

Identiteta otroka ločenih staršev

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Ljubljana, 2016

KAZALO

PREDGOVOR.....	7
1. Teoretični uvod.....	9
1.1. DRUŽINA	9
1.1.1. Naloge družine	9
1.1.2. Vloge v družini.....	11
1.1.3. Vrste družin	13
1.2. LOČITEV IN RAZVEZA	14
1.2.1. Posledice ločitve na otrocih.....	15
1.2.2. Pravice otroka.....	18
1.2.3. Vpliv družinskih odnosov pred ločitvijo	21
1.2.4. Kako povedati otrokom?	22
1.2.5. Odnosi in stiki po ločitvi	23
1.3. SOCIALNO DELO Z DRUŽINAMI V PROCESU LOČITVE	25
1.4. REORGANIZIRANE DRUŽINE	27
1.4.1. Enostarševske družine	27
1.4.2. Dopolnjene družine	28
1.5. IDENTITETA	29
1.5.1. Definicija identitete	29
1.5.2. Oblikovanje identitete	30
1.5.3. Kriza identitete	31
1.5.4. Odnosi in identiteta.....	35
1.5.5. Ločitev in identiteta.....	36
1.5.6. Odsotnost starša in identiteta otroka.....	37
2. Problem	42
2.1. OPREDELITEV PROBLEMA	42
2.2. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	42
3. Metodologija	43
3.1. VRSTA RAZISKAVE	43
3.2. SPREMENLJIVKE IN TEME RAZISKOVANJA.....	43
3.3. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV.....	43
3.4. POPULACIJA IN VZORČENJE.....	43
3.5. ZBIRANJE PODATKOV	44
3.6. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	45

4. Rezultati	46
5. Razprava	55
6. Sklepi	58
7. Predlogi	59
8. Literatura in viri.....	61
9. Priloge.....	64
9.1. PRILOGA 1: INTERVJUJI.....	64
9.2. PRILOGA 2: KODIRANJE IZJAV	83
9.3. PRILOGA 3: ZDRUŽENI POJMI INTERVJUJEV V KATEGORIJE	105

PREDGOVOR

V diplomskem delu bom raziskovala identiteto otroka ločenih staršev, torej kako ločitev staršev vpliva na oblikovanje identitete, samopodobo otroka. Tema me že od nekdaj zelo zanima, saj sem tudi sama otrok ločenih staršev. V zadnjih letih sem se začela nekoliko bolj spoznavati in povezovati pretekle in sedanje izkušnje ter vpliv na svojo samopodobo, identiteto. V diplomskem delu so me zanimale predvsem različne okoliščine ločitev, kot so: družinski in partnerski odnosi, starost otrok ob ločitvi in posledice ter vplivi, ki jih ob tem utrpi otrok ločenih staršev.

Za otroka je ključnega pomena, da starša ne živita več skupaj, zato bom uporabljala izraz ločitev in ne razveza, saj vsi starši otrok niso poročeni. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih navaja: "Ločitev (angl. separation) je proces ali stanje, v katerem partnerja ne živita več skupaj, temveč ločeno, zato preneha obstajati njuna življenjska skupnost. [...] Pravna ureditev ločitve je razveza zakonske zveze (angl. divorce), to je pravni akt, sodba sodišča, o prenehanju pravnega razmerja zakonske zveze, če sta se partnerja poročila in sklenila zakonsko zvezo, z zakonom urejeno življenjsko skupnost moža in žene." (Andrejč, 2014)

Ločitev je v današnjem času veliko. Če sam nimaš tovrstne izkušnje, jo ima zagotovo nekdo, ki ga poznaš. Spremlja nas na vsakem koraku, postala je že del našega vsakdana. Tako kot so del našega vsakdana otroci ločenih staršev.

Ločitev oz. razveza ima še posebej travmatičen vpliv na otroke, ki se jim življenje po ločitvi staršev zelo spremeni. Sprijazniti se morajo z dejstvom, da starša ne bosta več živela skupaj, ne da bi na to lahko kako vplivali. Počutijo se nemočne, zmedene, izgubljene, prestrašene, zaskrbljene zaradi prihodnosti, ki bo drugačna od življenja, na katerega so bili navajeni do sedaj. Veliko mladostnikov ne verjame, da se bosta starša resnično razšla in tiho upajo, da se bosta ponovno zblížala. (Bingham 2006)

Otroke je po ločitvi strah pred zapuščenostjo, žalujejo zaradi izgube družine oz. določenih odnosov znotraj družine, jezijo se na starše, skrivno in iracionalno upajo, da se bosta starša med seboj spravila, navdajajo jih občutki sramu, skrbi jih za dobrobit obeh staršev, doživljajo občutke krivde in zaskrbljenosti zaradi deljene zvestobe, negotovi so v svojih lastnih ljubezenskih razmerjih in/ali jih skrbi zaradi praktičnih problemov, ki nastanejo zaradi starševskega konflikta. (Thompson, Amato 1999: 16)

Vse spremembe in skrbi, ki za otroka nastopijo ob ločitvi staršev, vplivajo tudi na oblikovanje otrokove identitete. Že spomin na pretekle dogodke pogojuje naše predstave. Z razvojem otroka njegov um začne povezovati pretekle izkušnje s sedanjimi zaznavami in pričakovanji za prihodnost. Znotraj teh zaznavnih procesov so ustvarjeni mentalni modeli, s pomočjo katerih gradimo samopodobo, identiteto in vstopamo v odnose z drugimi. Ponavljajoči se vzorci otrokovih interakcij s starši se vtisnejo v njegov spomin in vplivajo na razvoj zaznavnih procesov. Vedenje, čustva, zaznave in dožemanje se v otroka vtisnejo še preden ima zmožnost avtobiografskih spominskih procesov. (Siegel 1999: 5)

1. Teoretični uvod

1.1. DRUŽINA

Družina je osnovna celica vsake družbe in njenega posameznika. V njej odraščamo, navežemo prve medčloveške stike, si pridobimo vrednote in oblikujemo svojo identiteto ... Vedno jo nosimo s seboj, kamor koli gremo. Družina nam pomaga na poti ugotavljanja in ozaveščanja, kdo smo. Berger in Luckmann (1980 v Čačinovič Vogrinčič 1992: 15) pravita: "Družinska skupina je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi in ki s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so pomembni drugi, ki določajo svet, ki ga otrok mora internalizirati. Otrok si pomembnih drugih ne more izbrati; otrok mora internalizirati svet, ki ga pomembni drugi določajo zanj. Pomembni drugi modificirajo otrokov svet dvakrat – kot pripadniki neke kulture in s svojo lastno življenjsko zgodovino."

Družina je torej mala skupina, ki jo tvorita "dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote; odnose v njej odraža in določa relativno trajna struktura statusov in vlog, v družini se oblikujeta zanj značilna struktura moči in način vodenja; izoblikuje se relativno trajna mreža komunikacij ter statusov in vlog posameznih družinskih članov v njej; diferencirajo se vloge glede na delitev dela; razložijo se čustveni odnosi med člani." (Čačinovič Vogrinčič 1992: 105)

Tudi Štadler et al (2009: 31) poudarjajo pomembnost družine in njenih nalog pri razvoju otroka ter navajajo: "Družina v družbi opravlja številne pomembne naloge, kar med drugim vključuje skrb za otroke, njihovo vzgojo in učenje. Otroci se rodijo nemočni in so odvisni od starševske nege, skrbi in podpore še precej let po rojstvu. Poleg tega, da družina poskrbi za otrokovo bivališče, prehrano, obleko, izobrazbo, je pomembna tudi za razvoj njegove osebnosti. Od vseh dejavnikov okolja, ima družina največji vpliv na otrokov osebnostni razvoj. Leta odraščanja, ki jih posameznik preživi v svoji matični družini ga bistveno oblikujejo in pomembno prispevajo k razvoju njegovih temeljnih značilnosti, ki ga nato spremljajo celo življenje."

1.1.1. Naloge družine

"Danes se antropologi, arheologi, sociologi in psihologi strinjajo, da je družinsko življenje nujno za obstoj človeške vrste od samih začetkov. Človeštvo se je moralo oprijeti takšnega načina življenja, ki omogoča, da bo ena generacija za dolgo vrsto let lahko skrbela za novo

generacijo. In edino družinski način življenja, kjer so vloge staršev namenjene prav temu osnovnemu, a dolgoročnemu cilju, je za kaj takega primeren. Bitjem, ki odrastejo v nekaj letih, mesecih ali celo tednih, družinsko življenje pač ni potrebno. Celo s strogo biološkega vidika torej vidimo, da je družina relativno trajna oblika sožitja dveh generacij človekova eksistenčna nujnost." (Musek, 1995: 128)

Družina opravlja v družbi različne naloge, kot so skrb za otroke, vzgoja in učenje. Poleg bivališča, hrane, obleke in izobrazbe, je družina pomembna tudi za razvoj otrokove osebnosti, sprejemanja njegovih vrednot ..., kar postaja temelj, na katerem gradi svoje življenje. (Štadler et al, 2009: 31)

Tomori (1994: 150-153) deli družine na funkcionalne in nefunkcionalne. Funkcionalne družine ustrezno opravljajo naslednje naloge:

- družinskim članom dajejo možnost za razvoj zaupanja vase in v ljudi okoli njih,
- pomagajo pri oblikovanju ustreznega vrednostnega sistema v odnosu do sebe, drugih in do sveta,
- učijo navezovanja odnosov in razvijanja bližine z drugimi ter razmejevanja med seboj in drugimi, kar je pomembno za razvoj posameznikove avtonomije,
- posameznikova vloga v družini mora omogočati dopolnjevanje njegove samopodobe,
- s pomočjo različnih odnosov z drugimi družinskimi člani posameznik razvija svojo, sposobnost prevzemanja odgovornosti, sprejemanja in dajanja opore drugim ter prilagajanja,
- v družini se posameznik nauči, kako izraziti sebe, kako komunicirati in razvijati odnose ter stike z drugimi tudi zunaj družine,
- posameznika družinski odnosi naučijo prepoznati, prisluhniti njegovim osebnim čustvom in jih tudi sprejeti tako, da bodo drugim sprejemljiva in razumljiva,
- vzgojijo se za premagovanje, reševanje in obvladovanje stisk, ki jih posameznik doživlja,
- dajejo zglede in napotke, kako premagovati stres,
- spodbujajo prilagoditve zaradi preizkušenj in sprememb v zunanjih okoliščinah,
- učijo samostojnega opredeljevanja in odločanja,
- učijo raznorazne spretnosti, glede na otrokovo starost in mu s tem pomagajo pri razvijanju ustvarjalnosti in domišljije,
- učenje prepoznavanja, odzivanja na nevarnosti v okolju ter učenje sprejemanja okolja,
- spodbujajo k dejavnemu odzivanju na priložnosti, ki omogočajo posameznikov osebnostni razvoj,
- učijo se pripadnosti večji skupini.

Za nefunkcionalne družine so značilni nezdravi vzorci v delovanju družine, pogosti konflikti, lahko tudi različne vrste zlorab. (Štadler, et al, 2009: 32)

Virginia Satir (1995: 11) je pri svojem delu kot terapevtka z družinami v stiski, opazila dejavnike, ki so določali uspešnost družine. Ti dejavniki so:

- samovrednotenje: občutki in predstave o samem sebi,
- komunikacija: na kakšen način posamezniki komunicirajo s ciljem, da bi se razumeli,
- družinski sistem: pravila o čustvih in delovanjih posameznikov in
- povezava z družbo: na kakšen način posamezniki navezujejo stike zunaj družine.

Za družine, ki svoje naloge uspešno opravljajo, je značilno visoko samovrednotenje, neposredna, jasna, določna in poštena komunikacija, človeška in prilagojena pravila dani situaciji in trenutnim potrebam, ter odprta povezava z družbo, ki temelji na izbiri in je polna upanja. (Satir, 1995: 12)

1.1.2. Vloge v družini

Vloge v družini določajo spol, razvojno obdobje, osebnostne značilnosti in potrebe vsakega posameznika. Bolj kot uradno mesto družinskega člana (mati, oče, hčerka, sin) določajo vlogo odnosi med njimi. Prav odnosi med družinskimi člani pa omogočijo prepoznavanje vlog, npr. materine vloge ni mogoče opisati brez omembe otrok in obratno. Družinske vloge se med seboj dopolnjujejo tako, da obojestransko povezujejo in vključujejo dva ali več ljudi, npr. nekdo je lahko dominanten le, če se mu drugi podreja in nihče ne more dajati, če drugi ne sprejema. "Šele komplementarnost z drugimi vlogami daje vsaki od njih njeno vsebino in naravo." (Tomori 1994: 20)

Kompan Erzarjeva (2003: 40) pravi, da je vloga otrok v družini najbolj odvisna od "oblike partnerskega odnosa, njegove dinamike in vrste konflikta, nadalje od otrokove čustvene odzivnosti in temperamenta ter od vrstnega reda rojstva in situacije, ki je ob njegovem rojstvu med partnerjema". Otroci, ki so v trikotniških zvezah z njihovimi starši, hočejo najprej poskrbeti za njihov razvoj, zato jim nudijo tisto, kar za to potrebujejo. Želijo si in potrebujejo zrele starše, zato se trudijo v njih vzbuditi tiste občutke, ki bodo pomagali pri razvoju matere in očeta kot posameznikov in njunega partnerskega odnosa.

Vloge otrok v družinah s partnerskim konfliktom se delijo glede na "čustveno intenzivnost vloge in reaktivnost oz. odzivnost vloge glede na potrebe in čutenja v družini" (Kompan Erzar 2003: 40).

1.1.2.1. Vloga staršev

Vloga staršev je za otrokov zdrav razvoj zelo pomembna predvsem v obdobju odraščanja. V začetnih mesecih ima otrok z materjo izjemno močno povezanost, saj ga ta hrani, neguje in ljubkuje. V tem obdobju se oblikujejo temelji njegove osebnosti, ki ga potem spremljajo vse življenje, zato potrebuje toplo, naklonjeno in čustveno okolje, ki skrbi zanj in za njegovo življenje. Po prvih nekaj mesecih se začne počasi osamosvajati, raziskovati okolico in se navezovati na druge ljudi. (Štadler et al 2009: 34)

Maine (v Kompan Erzar, 2003: 44-45) pravi: "Odnos oče - otrok se vzpostavi že v najzgodnejšem obdobju in je pomemben tako za otroka kot za očeta. Otroci so močno navezani na očeta že pri starosti devetih mesecev. Prav zaradi razlik v načinu interakcije med otrokom in vsakim izmed staršev imajo očetje povsem edinstveno in ključno vlogo v socializaciji otroka. Matere skrbijo in učijo. Ponavadi so bolj konvencionalne, predvidljive in usmerjene k določenemu cilju kot očetje. Medtem ko matere hranijo, umivajo, previjajo otroke, se očetje z otroki igrajo ter jih s tem fizično in psihično stimulirajo in usmerjajo k novim aktivnostim. Otrok tako očeta povezuje z novimi izkušnjami, spontanostjo in izzivi. Z lahkoto se začnejo zanimati za takega očeta in vzajemni odnos se v takih okoliščinah hitro razvije."

Kompan Erzarjeva (2003: 44) pravi, da sta očetovstvo in materinstvo nenadomestljiva. Oče ne more zamenjati materine vloge, pa naj je še tako nežen in ljubeč, in mati ne more nadomestiti vloge očeta, ne glede na to, kako odločna, organizirana in ponosna je. Otrok prav zato potrebuje oba starša, ki izpolnjujeta svoje naloge v okviru vlog v družini. "Medtem ko je običajno mati tista, ki otroku omogoča izkušnjo odnosa zlitja, oziroma močne povezanosti, je običajno oče tisti, ki otroku pomaga na poti osamosvajanja. Očetova vloga je potrebna tudi materi, da se najprej varno spusti z otrokom v močno povezanost, že kaj kmalu pa ji prisotnost otrokovega očeta oziroma partnerja pomaga, da otroka lažje izpušča iz tesnega objema močne povezanosti na poti k samostojnosti." (Štadler et al 2009: 34)

Vlogi staršev se lahko učinkovito dopolnjujeta tudi pri vzgoji otrok, ki vključuje na eni strani toplino (naklonjenost, podporo, razumevanje), na drugi strani pa oblikovanje in uravnavanje strukture (pravila, red). Ko sta prisotni obe komponenti in sta med seboj uravnoteženi, rečemo taki vzgoji avtoritativna vzgoja. Otrok dobiva dovolj nežnosti, ljubezni in podpore ter ima varen prostor za izražanje svojih čustev, kljub temu pa ima postavljene tudi določene meje, prisotna so pravila in primerna raven zahtevnosti staršev do otroka. Razlika med materjo in očetom je ponavadi prav v tem, kateri komponenti dajeta več poudarka. Za matere je

značilno, da dajejo otroku več topline, razumevanja, očetje pa poudarjajo pravila, red in zdravo zahtevnost do otrok. (Štadler et al 2009: 35-36)

Vzgoja otroka se torej razlikuje glede na to, kateri od staršev ga vzgaja ali če ga vzgajata oba skupaj. Prav skupna vzgoja je tista, ki daje dovolj možnosti za zdrav duševni razvoj otroka, ki čez leta postane zadovoljen odrasel. Deklice za to potrebujejo "povezanost z materjo, ki jim pooseblja osnovno žensko naravo. Hkrati potrebujejo tudi močno očetovsko oporo, ki jim predstavlja osnovno moško naravo. Uravnoteženost principov materinske in očetovske narave bo hčerki omogočala ohranjati stik s svojo lastno žensko naravo, hkrati pa ji bo dajala moč za delovanje v okolju. Postala bo močna in skrbna, nežna in odločna, usmerjena k lastnim ciljem in znala bo razumeti druge. Ne bo je strah povedati, kaj misli in čuti in pogumno bo sledila svoji poti." (Štadler et al, 2009: 37-38)

Za zdrav duševni razvoj dečka je prav tako kot pri deklicah potrebna močna zgodnja povezava z materjo, "ki jim postavi osnovo za njihovo kasnejše čustveno življenje, za vzpostavljanje odnosov z ljudmi in za vzpostavljanje odnosa do sveta samega. Od očeta pa si bo deček pridobil vzorec, kaj pomeni biti moški. Naučil se bo vstopati v svet in v njem odgovorno delovati. Očetov pozitiven odnos do njegovih sposobnosti in zmožnosti, mu bo utrjeval občutek lastne vrednosti, ki ga bo v življenju še kako potreboval." (Štadler et al, 2009: 37)

1.1.3. Vrste družin

Kompan Erzar (2003: 116-118) loči družine glede na tip čustvene povezanosti med starši in otroki, ki spodbudijo določene sposobnosti in moči ter določene nemoči in šibkosti pri otroku. Tako npr. "pretirano zaščitniška družina" da otroku občutek varnosti, navezanosti in zaupanja, hkrati pa onemogoča učenje na lastni koži, s čimer zmanjšuje posameznikovo samozaupanje in otežuje neodvisnost in samostojnost. "Popolna družina" da svojim članom vztrajnost, doslednost in jih opremi s primernimi navodili za življenje, postavi temelje za posameznikovo samospoštovanje in ohranjanje globokih pomembnih prijateljskih odnosov z ostalimi ljudmi. Po drugi strani pa ne dovoljuje izražanje negativnih občutij in nezadovoljstev, s čimer posameznika prikrajša za učenje razreševanja konfliktov, saj vrednost daje samo dosežkom, ki so v skladu s tistim, kar ceni družina. Pomembnejša je identiteta celotne družine kot enotne skupine, kot pa identiteta vsakega posameznega družinskega člana. Odraščanje v popolni družini vpliva na izbiro partnerja, ki je lahko po merilih družine ali pa ravno obratno. "Kaotična družina" je nepredvidljiva in neprestano niha med sprejemanjem in zavračanjem,

zato se zdi, da nima za posameznika v njej nobene prednosti. Vendar pa ravno zaradi te nepredvidljivosti nekateri družinski člani (tisti, na katere izkušnje iz take družine usodno ne vplivajo) razvijejo večjo prilagodljivost, iznajdljivost in vzdržljivost. Posamezniku iz take družine niso dana nobena navodila za nadaljnje življenje, zato imajo otroci močan samoohranitveni nagon. Kljub temu pa ne znajo uravnnavati svojih čustev zaradi nestalnosti pravil in struktur v družini, njihova identiteta je krhka in vezana na določen dosežek ali osebo. Tudi v prihodnosti imajo otroci iz takih družin težave pri varnem navezovanju, vendar lahko tisti, ki se osamosvojijo zaradi svoje kreativnosti vzpostavijo zdrave odnose.

Ackermann (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 49-50) navaja svojo skoraj popolno hipotezo o zdravi družini: "Družina je zdrava, če uresniči biološke potenciale odnosa roditelj-otrok in mož-žena: zagotoviti mora zaščito pred nevarnostmi in materialni obstoj družine; pripadati mora skupnosti in biti vanjo integrirana; navznoter mora biti enotna, sposobna, da se sama stabilizira in raste; ohraniti mora sposobnost, da se prilagaja spremembam. Družina mora imeti cilje in realistične, primerne, uresničljive vrednote. Družina mora zagotoviti vzdušje, v katerem se bo psihološka identiteta njenih članov uskladila z identiteto družinske skupine, tako da bo omogočala individualizacijo. Družinske vloge morajo biti v skladu s spolom, dobro definirane in morajo omogočati zadovoljevanje temeljnih potreb njenih članov. Če pride do konfliktov in do nezadovoljevanja osebnih potreb, mora imeti družina psihološka sredstva za korektno percepcijo problema. Sposobna mora biti, da najde rešitev, ki pomeni zadovoljevanje potreb in rast njenih članov. Sprejemanje identitete posameznika in družine ustvarja možnosti za individualno avtonomijo in ustvarjalnost. Vzgoja mora upoštevati telesne in duševne potrebe otroka in preprečiti tekmovanje med potrebami staršev in potrebami otrok." Ackermannovi hipotezi manjka specifičnost, kajti vsak njen del za določeno družino predstavlja poseben in drugačen pomen.

1.2. LOČITEV IN RAZVEZA

Po podatkih Statističnega Urada Republike Slovenije je bilo v letih od 2004 do 2014 sklenjenih 71.394 zakonskih zvez, medtem ko je bilo razvez v istem obdobju 26.609, od tega je bilo 14.555 razvez zakoncev z otroki. Največ tovrstnih razvez je bilo leta 2013, in sicer 1511 oz. 64,27% vseh razvez. Intenzivnost razvez (primerjava števila sklenjenih zakonskih zvez s številom razvez v istem letu) je bila največja leta 2005, ko se je razvezala skoraj polovica zakonskih zvez (45,88%), druga največja pa leta 2007 (41,06%). (SURS ?) Uradnih statističnih podatkov o prenehanju zunajzakonskih skupnosti žal ni, vendar se je število teh tudi povečalo (Andrejč, 2014: 26)

Najpogostejši vzroki za ločitev po Charlish (1997: 20) so:

- težave v spolnem življenju
- nenehni in siloviti prepiri
- zelo velike spremembe v življenju partnerjev (rojstvo otroka, zamenjava službe, selitev ...)
- neutemeljeno ljubosumje
- nezvestoba
- težave z otroki
- usihanje ljubezni, oddaljevanje in različne želje partnerjev glede zakona in življenja
- alkoholizem in uživanje mamil

65. člen zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih pravi, da sme vsak zakonec zahtevati razvezo zakonske zveze, če je ta iz katerega koli vzroka nevzdržna. Razvežeta se lahko sporazumno ali pa na podlagi tožbe enega od zakoncev. V primeru sporazumne ločitve, zakonca vložita predlog za razvezo na pristojno okrožno sodišče, ki ju razveže, če sta se sporazumela o varstvu, vzgoji, preživljanju skupnih otrok in o njihovih stikih s staršema. Sodišče mora pred odločitvijo pridobiti tudi mnenje centra za socialno delo. (www.uradni-list.si)

V primeru razveze na podlagi tožbe enega od zakoncev mora ta podati razlog za razvezo, ki pa je po zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih lahko samo nevzdržnost zakonske zveze. Sodišče pošlje tožbo centru za socialno delo, ki zakonca povabi na pogovor, ki se ga morata udeležiti osebno, brez posrednikov (npr. odvetnikov). Če se zakonec, ki zahteva razvezo, ne udeleži razgovora na centru za socialno delo, se smatra, da je tožba umaknjena. V nasprotnem primeru pa sodišče po prejetju mnenja centra za socialno delo preuči vse pomembne okoliščine in na podlagi tega izda sodbo, ki odloči o razvezi. (www.uradni-list.si)

V primeru prenehanja zunajzakonske skupnosti govorimo o "razpadu" le-te. (Štadler, et al, 2009: 12)

1.2.1. Posledice ločitve na otrocih

Ob ločitvi se zgodijo velike spremembe, ki sprožijo veliko različnih čustev tako v odraslih kot v otrocih. Razlika je le v tem, da otroci še niso čustveno zreli in ne vedo natančno, kako ravnati in obvladovati vse, kar jih preplavlja. (Charlish 1997: 44)

"Otroci se različno odzivajo in prilagajajo na nove okoliščine. Kakšen bo otrokov odziv na samo ločitveno dogajanje in kako bo to vplivalo na njegov kasnejši razvoj, je poleg teže konfliktnosti v družini in stiske ob razpadu celovitosti družine odvisno tudi od nekaterih

drugih dejavnikov. Ti so otrokova starost, njegov temperament, druge osebnostne značilnosti in sam splet okoliščin, v katerem se ločitveno dogajanje odvija." (Štadler et al 2009: 45)

Mlajši otroci velikokrat ne znajo in ne morejo ubesediti svojih čustev in občutkov. Ko so v stiski, to pokažejo s spremenjenim vedenjem. Charlish (1997: 17) navaja naslednje možne pokazatelje otrok v stiski:

- roditelja nočejo pustiti samega, so jokavi in se pritožujejo,
- kažejo znake strahu,
- postanejo nerodni,
- so težavni in neubogljivi,
- spati hočejo s staršem,
- postanejo lahko agresivni in prepirljivi,
- zvečer nočejo v posteljo,
- zaprejo se vase,
- pogosto izbruhnejo v jezi in joku,
- lažejo,
- kradejo,
- močiti začnejo posteljo, tudi če tega niso že dolgo časa počeli,
- izostajajo od pouka in se potepajo,
- ponoči jih velikokrat tlači mora,
- imajo nenadne bolečine, počutijo se slabo, boli jih glava,
- pogosto so depresivni.

Štadler et al (2009: 48-49) reakcije predšolskih otrok na ločitev razdelijo glede na otrokovo starost ob ločitvi staršev.

1. Prva skupina otrok od rojstva do drugega leta potrebuje stalnost in rutino. Vsakršna sprememba jih prizadene in razburi, kar se lahko kaže v drugačnih prehranjevalnih in spalnih navadah ter pogostem joku, postanejo tudi pasivni in odmaknjeni. Zelo jih vznemiri odsotnost enega od ljudi, na katerega so zelo močno navezani. Spremembe zaznajo preko okolja in ljudi ter njihovega spremenjenega odnosa do njih samih.

2. Od drugega do petega leta otroci že bolje zaznajo družinske spremembe. Nanje se odzovejo npr. s ponovnim sesanjem prsta, močenjem postelje ali obnašanjem, ki je značilno za mlajše otroke. Lahko postanejo tudi jezni na enega izmed staršev. V tem obdobju potrebujejo usklajeno vodenje staršev na poti k njihovi samostojnosti, če pa tega ni, se lahko pojavijo

nemir, izbruhi jeze in joka.

3. Od petega do osmega leta otroci spremljajo dogajanje v družini in ga poskušajo razumeti. Spremembe si lahko razlagajo čisto po svoje in se zato npr. počutijo krive za ločitev staršev. Svoja čustva in občutke pokažejo z žalostjo, jezo in agresivnostjo. V tem obdobju potrebujejo čas z vsakim staršem posebej, tako tudi lažje sprejmejo ločitev in nastale spremembe. Zanima jih, zakaj je do ločitve prišlo in nastalo situacijo poskušajo razumeti. V tem obdobju je otroku tudi lažje razložiti, da bo kljub ločitvi še vedno imel oba starša.

Sambounchian (2001) našteva naslednje stopnje soočanja otrok z ločitvijo:

- zanikanje
- jeza
- barantanje
- depresija
- sprejetje

Charlish (1997: 45), ki stopnjo barantanja v svoji knjigi izpusti, pa dodaja, da lahko otrokova kriza po ločitvi traja dve leti, za popolno sprejetje ločitve in sprijaznjenje z izgubo enega od staršev pa velikokrat potrebuje celo pet ali več let.

Pomembna ovira na poti k sprejemanju ločitve in sprijaznjenjem z njo je strah, ki ga ima otrok mesece ali leta po odhodu enega od roditeljev. Razlogi za ta strah so po Charlish (1997: 55) naslednji:

- bojijo se, da roditelja, ki je odšel, ne bodo nikoli več videli,
- bojijo se, da jih bo zapustil tudi drugi roditelj,
- bojijo se, da ne bodo mogli ohraniti rednih stikov z roditeljem, ki je odšel,
- zaradi odhoda roditelja postanejo tudi v družabnih stikih manj samozavestni, saj se bojijo, da jih bodo tudi ti zapustili,
- zaupanje v roditelja, s katerim živijo, je spodkopano; razočarani so zaradi ločitve, saj spoznajo, da se morda njihov trud za zaupno razmerje vedno ne obrestuje; niso še dovolj čustveno zreli, da bi razumeli to izgubo; mislijo si, da jih lahko roditelj, pri katerem živijo, neha imeti rad, tako kot je nehal imeti rad svojega partnerja,
- nasprotujejo ločitvi,
- veliko otrok še leta po ločitvi premišljuje o spravi med staršema in se na vse pretege trudi, da bi mati in oče to uresničila,

- veliko otrok je jeznih na enega ali oba roditelja, ker nista upoštevala njihovih želja ob ločitvi in se lahko zaradi tega počutijo nemočne,
- veliko otrok je zaradi ločitve zmedenih, to pa zniža njihovo samozaupanje in dobro mnenje o sebi; velikokrat potožijo, da jim starši niso povedali razloga za ločitev in bojijo se, da jih bo tudi roditelj, s katerim živijo, zapustil na isti način.

Čačinovič Vogrinčič (2013: 99) definira pojem sinergetike kot eno od sodobnih znanosti o kompleksnosti, ki proučuje "okoliščine, v katerih spontano opuščamo tiste naše navade, s katerimi ne moremo najustrežnejše odgovoriti na spremenjene življenjske razmere, kar nas spodbudi k temu, da razvijemo alternativne načine ravnanja, s katerimi se bolje prilagodimo na aktualne pogoje."

Razveza staršev je eden od primerov spremenjenih življenjskih razmer, zaradi katerih postanejo otroci zavedno ali nezavedno motivirani za razvoj alternativnega ravnanja. Razmere, ki to sprožijo, se v sinergetiki imenujejo nadzorni parameter, (neodvisna) spremenljivka, od katere je odvisno naše ravnanje. (Čačinovič Vogrinčič, 2013: 101)

Vidiki oziroma pristopi, po katerih naj bi starši vzgajali svoje otroke so vsebovani tudi v sinergetičnih generičnih načelih:

- ustvarjanje okoliščin za odnosno stabilnost,
- razlikovanje vzorcev sistema, s katerim sodelujemo,
- upoštevanje in krepitev občutka, da si je smiselno prizadevati za spremembe,
- razlikovanje spremenljivk nadzora (kaj energizira, destabilizira sistem),
- destabiliziranje vzorca (krepitev odklona s pomočjo spremenljivke nadzora),
- upoštevanje kairosa (omogočanje časovne uglasenosti, koordinacije, sozvočja),
- omogočanje prekinitve simetrije med starimi in novimi vzorci,
- stabiliziranje nastalih novih vzorcev.

(Čačinovič Vogrinčič, 2013: 102)

1.2.2. Pravice otroka

Glavni vpliv na to, ali bo otrok po ločitvi staršev lahko živel brez težav ali ne, ima učinkovitost odnosa med očetom in materjo ter zadovoljstvo otroka v reorganizirani družini. (Štadler et al 2009: 54)

K temu pa pripomore tudi poznavanje pravic otroka po ločitvi, ki so po Sabounchian (2001) naslednje:

- Pravica otroka, da ima rad oba starša brez krivde ali nestrinjanja starša/staršev ali sorodnikov. Otrok ne sme biti priča grdemu govorjenju o enem od staršev, ker lahko to povzroči močan notranji konflikt in še poveča njegovo negotovost in zmedo. (Štadler et al 2009: 69)
 - Pravica do zagotovila s strani staršev, da otroci niso krivi za ločitev. Štadler et al (2009: 63) dodajajo, da imajo otroci pogosto občutek krivde in ločitev pripisujejo temu, da niso bili dovolj ubogljivi. Tudi v primeru, da je otrok povzročil veliko napetosti v partnerskem odnosu, je ločitev izključno in samo odločitev staršev.
 - Pravica do zagotovila varnosti in zadoščenja otrokovih potreb. Čeprav je obdobje ločitve izredno težko za starše in se v tem času morda niso najbolj sposobni ukvarjati z otrokom, ju ta potrebuje še bolj kot prej. Mlajši otroci ne razumejo povsem, kaj se dogaja, vendar zaznajo stres in spremembe v okolju, zato potrebujejo več dotikov in pozornosti kot navadno. Starejši otroci, ki poskušajo že razumeti in so polni vprašanj, pa potrebujejo pogovore in razlage nastale spremenjene družinske situacije. Starši jim morajo dati občutek varnosti in ljubezni, ohranjati in krepiti morajo čustvene vezi z otroki. Če tega zaradi prizadetosti ne zmorejo, je priporočljivo, da za pomoč vprašajo bližnje osebe, npr. prijatelje ali starše. (Štadler et al 2009: 64) Starši se morajo izogibati tudi lažem in prikrivanju resnice. Če npr. rečejo, da je drugi roditelj odšel samo na daljšo službeno pot, vendar se iz te poti ne vrne, otroci izgubijo zaupanje in občutek, da se lahko odkrito pogovarjajo o svojih strahovih in težavah. (Štadler et al 2009: 68)
 - Pravica do svojega posebnega prostora v stanovanju vsakega od staršev. Tako se otrok lahko počuti sproščeno in domače pri obeh starših. (Štadler et al 2009: 68)
 - Pravica do stikov z obema staršema, o čemer govori tudi 3. točka 9. člena Konvencije o otrokovih pravicah (OZN): "Države pogodbenice spoštujejo pravico otroka, ki je ločen od enega ali obeh staršev, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi."
- Roditelj, pri katerem otrok živi, ne sme oteževati ali onemogočati stike otroka z drugim staršem. Po ločitvi so stiki z obema staršema koristni in potrebni. (Štadler et al, 2009: 67)
- Druga točka 106. člena zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih pravi: "Tisti od staršev, pri katerem otrok živi v varstvu in vzgoji, oz. druga oseba, pri kateri otrok živi, mora opustiti vse, kar otežuje ali onemogoča otrokove stike. Prizadevati si mora

za ustrezen odnos otroka do stikov z drugim od staršev oz. staršema. Tisti od staršev, ki izvršuje stike, mora opustiti vse, kar otežuje varstvo in vzgojo otroka."

- Pravica do izražanja svojih čustev in občutkov na svoj način brez njihovega upravičevanja in prepričevanja s strani staršev, da njegova čustva niso pomembna. Starši naj otroku pomagajo, da bo preko plesa, risb, glasbe ali drugih dejavnosti lahko izrazil tisto, kar čuti. Če se ob tem začne jokati, ga naj starši potolažijo. (Štadler et al, 2009: 64)
- Da niso kurirji med staršema in ne prenašajo sporočil, pisem ali denarja. Starša naj tudi ne tekmujeta za otrokovo naklonjenost. Težave naj rešujeta med sabo in v to ne vpletata otroka, ki ni odgovoren za to, kar se dogaja med njima, in naj ga ne koristita kot orožje v prepirih. (Štadler et al 2009: 69)
- Pravica, da ne sprejemajo odločitev odraslih, npr. glede tega, kje bodo živeli, kdaj bodo videvali starša, ki je odšel, kdo je kriv za nastale družinske spremembe.
- Pravica, da imajo radi toliko ljudi, kot želijo, brez očitania s strani staršev, da so nezvesti.
- Pravica, da so še naprej otroci, kar pomeni, da nimajo odraslih obveznosti in dolžnosti in da jih starši ne smejo obremenjevati s svojimi težavami in jih imeti za terapevta in zaupnika oz. osebo, s katero lahko govorijo o finančnih težavah in težavah v odnosu z drugim roditeljem.
- Pravica, da ostanejo v stiku z ostalimi sorodniki.
- Pravica, da vsaj en teden na leto preživijo s staršem, pri katerem ne živijo.
- Pravica, da jih starši ne pošiljajo na izlete med prazniki, zato ker jim takrat tako ustreza.
- Pravica, da starši obvestijo učitelje o spremenjeni družinski situaciji.
- Pravica, da z vsakim staršem kakovostno preživljajo čas ob raznih aktivnostih, ki zbližujejo in ustvarjajo pomembne spomine. Z ločitvijo se preneha partnerski odnos, starša pa ostaneta starša za vedno in njun otrok je njun ne glede na to, kako daleč živita. Roditelj, pri katerem otrok ne živi, se mora truditi, da mu nudi, kolikor mu lahko. Ne sme mu dati občutka, da mu pomeni manj, kot mu je pred ločitvijo. (Štadler et al, 2009: 67)
- Pravica, da so seznanjeni z dnevno in tedensko rutino (npr. kdaj bodo čas preživljali z materjo in kdaj z očetom) ter jo razumejo. Štadler et al (2009: 65) svetujejo, da naj življenje poteka po čim bolj ustaljenem ritmu, takem, ki ga je otrok vajen. Starši naj ne

spreminjajo stvari, ki niso nujno potrebne, saj to še dodatno obremeni otroka. Tako naj npr. ne menjajo šole, sobe, dejavnosti, s katerimi se je ukvarjal do sedaj, naj obiskuje še naprej ...

- Pravica do obiskovanja raznih krožkov in dejavnosti, ki spodbujajo njegove interese.
- Pravica do rednega stika z odsotnim roditeljem, do pogovarjanja z njim po telefonu brez prisluškovanja drugega roditelja.
- Pravica do spraševanja in odgovorov, ki so primerni njegovim letom in ne črnijo enega od staršev.
- Pravica, da so dovzetni do verskih pogledov svojih staršev, njihovih aktivnosti, interesov in okusov za hrano.
- Pravica do poznavanja in stalnosti pravil pri vsakem od staršev.
- Pravica do zaščite pred prepiri med staršema. Nekateri starši mislijo, da otroci odraslih prepиров ne razumejo ali pa so jih že navajeni. Ne zavedajo se, da s tem otrokom še večajo stisko in strah ob ločitvi. (Štadler et al 2009: 68)
- Pravica, da starša med seboj komunicirata in skupaj sprejemata večje in pomembnejše odločitve v zvezi z otrokom.
- Pravica, da se jih ne zaslišuje, ko se vrnejo od enega od staršev, in da se ne zahteva od njih, da poročajo, kako je bilo in točno kaj so delali, kje so bili, s kom ...
- Pravica do posedovanja fotografij in drugih osebnih predmetov obeh staršev.
- Pravica do izbire odrasle osebe, ki ji zaupajo in se z njo lahko pogovorijo o nastali družinski situaciji (to je lahko kakšen sorodnik, družinski prijatelj, terapevt, socialni delavec ...).

Starši in drugi odrasli morajo spoštovati otroštvo, kar pomeni, da zagotovijo temeljne otrokove življenjske potrebe, spoštujejo njegov čas (še posebej sedanost), njegovo uživanje otroštva, njegove odnose z drugimi, njegov prispevek v družini in družbi, njegovo individualnost in različnost ter njegove spretnosti in sposobnosti. (Čačinovič Vogrinčič et al 2013: 15)

1.2.3. Vpliv družinskih odnosov pred ločitvijo

Otroci iz konfliktnih družin se praviloma po ločitvi počutijo bolje kot tisti, ki ostanejo v takih družinah. Vprašanje pa je, kako se otroci iz nekonfliktnih družin oziroma družin z malo konflikta, spopadajo z ločitvijo in njenimi posledicami. Po eni strani lahko prikriti problemi med staršema zmanjša posledice ločitve, po drugi strani pa ima lahko nepričakovana

odsotnost starša in nepredvidljivo življenje doma negativen vpliv na otroka. Amato in Booth (1995 v Amato 1999: 38-40) sta na to temo naredila raziskavo. Zakonski konflikti so bili ocenjeni glede na pogostost verbalnih in fizičnih sporov – pogostost nestrinjanj, število resnejših preprirov v času dveh mesecev - in glede na fizično nasilje (sta se zakonca kdaj udarila, brnila, prisolila zaušnico ali metala stvari drug v drugega). Lestvica otrokovega počutja pa se je merila na podlagi simptomov psihološke stiske, univerzalnega merila splošne sreče, števila prijateljev in sorodnikov, s katerimi si je bil otrok čustveno blizu in, če je že bil poročen, na podlagi lestvice, ki izmeri srečo v zakonu. Raziskava je pokazala, da so tisti, ki so ušli visoko konfliktnemu starševskemu razmerju, imeli lažjo odraslost kot tisti, ki so ostali v takih družinah. Za otroke iz nizko konfliktnih družin pa je bila ločitev uničujoča. Ti ne trpijo zaradi slabega odnosa s starši, ampak zaradi nepričakovane in neželene ločitve.

Tudi Charlishева (1997: 32-33) omenja raziskave, s katerimi so ugotovili, da pogosti prepri med starši otroke zbegajo in užalostijo. Tudi če se starši trudijo, da se pred otroki ne bi prepirali, oni to čutijo in opazijo, da se starši ne razumejo morda tako, kot so se prej. "Otroci, ki so rasli v nasilnih zakonih, kjer so z njimi slabo ravnali, so veseli, ko se starši razidejo, kljub temu pa predstavlja odhod enega od staršev zanje šok, čeprav se zavedajo navzkrižij med njimi. Tiste otroke, ki niso bili priče preprirov med starši, njihovemu molčanju ali spremenjenemu razpoloženju, ločitev staršev še bolj zbega." (prav tam)

1.2.4. Kako povedati otrokom?

Ko se partnerja odločita za ločitev, morata to otroku povedati kar se da hitro oziroma takoj, ko je to mogoče. Največ čustvenih posledic otroku pusti nepričakovan odhod enega od staršev. Velikokrat se zgodi, da se starši, ki se ločujejo, zaradi stresa, žalosti, prizadetosti in vznemirjenosti ne morejo soočiti z otroki na primeren način. V takih okoliščinah je bolj kot kadar koli pomembno, da se starši z otrokom pogovorijo (zakaj eden od staršev odhaja, kje bo živel), se dogovorita za redne obiske, ga pomirita glede prihodnosti in zagotovita, da bosta vedno njegova mati in oče ter da se to ne bo nikoli in pod nobenim pogojem spremenilo. Še posebej je to pomembno pri majhnih otrocih: "Zelo majhni otroci težko prenašajo nestanovitno starševsko skrb, gmotno in čustveno negotovost ali obsežne spremembe v svojem življenju. Otroci trpijo zato, ker ločitev ponavadi prinese veliko različnih sprememb [...]." (Charlish 1997: 37)

Zelo pomemben, če ne celo najpomembnejši, pa je način, na katerega starši otroku povejo za ločitev. Še posebej majhni otroci ne razumejo kaj pomeni ločitev. Zato morajo biti starši, ko se odločijo, da bodo svojemu otroku povedali, pripravljeni odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Kateri od staršev bo še naprej skrbel zanj, ga hranil, oblačil, itd.
- Kateri od staršev bo odšel od doma?
- Kje bosta živela otrok in roditelj, ki bo ostal z njim? (Povedati mu je treba, ali bo ostal v istem stanovanju ali se bo preselil v nov dom.)
- Kje bo živel roditelj, ki bo odšel?
- Kdaj ga bo otrok lahko videval in kako pogosto?
- Kako bo med počitnicami?
- Ali bo še naprej hodil v isto šolo, čeprav se bodo preselili?
- Ali se strinja s tem, da seznaniti z novo družinsko situacijo tudi svoje prijatelje? (Številni otroci poskušajo ločitev staršev prikriti, saj se ne zavedajo dejstva, da so tudi številni drugi otroci v enakem položaju.)
- Zagotovite mu, da bodo še vedno lahko obiskovali svoje prijatelje – glede tega naj se ne bi nič spremenilo.
- Če je predvidena selitev, mu je potrebno omogočiti, da se bodo skupaj z njim preselili tudi njegovi hišni ljubljenci.

(Charlish 1997: 40)

1.2.5. Odnosi in stiki po ločitvi

Poleg opredelitve ekonomskih dolžnosti in odgovornosti za otroka, je verjetno najtežje oblikovati nov odnos med staršema po ločitvi. To je pravo presenečenje za tiste, katerih edina želja je začeti novo življenje, neodvisno od bivšega partnerja. Vendar pa morata bivša zakonca sodelovati med seboj v prid otroka. Med seboj se morata posvetovati o obiskih med počitnicami, finančni odgovornosti npr. za zdravstvene stroške in dogodkih v otrokovem življenju, ki potrebujejo njuno sodelovanje (npr. diplomiranje in poroka). (Thompson, Amato, 1999: xviii)

Sodelovanje med staršema je še posebej pomembno v primeru deljenega skrbništva. Takrat morata redno razpravljati o odločitvah o izobraževanju, zdravju in zdravstveni oskrbi, zavarovanju, ... Posledično ta pogajanja in dogovarjanja oblikujejo nek okvir družinskega življenja po ločitvi. Če so uspešna, bodo konstruktivna dogovarjanja med dvema odraslima, ki

nista več poročena, ampak ostajata starša svojemu/svojim otroku/otrokom, ostala tudi kasneje v življenju. (Thompson, Amato: 1999: xviii)

Cockettova in Tripp (1994, 1996: 43) sta z Exetersko študijo družinskega življenja ugotovila, da se je konflikt med staršema v veliko primerih (47) nadaljeval tudi po ločitvi ampak se čez čas za nekatere od teh družin zmanjšal (v 17 primerih je konflikt izginil). Samo v štirih od desetih družin sta starša našla način, da sta se pogovarjala drug z drugim in skupaj sklepala dogovore za svojega otroka brez občutij jeze, zamer, frustracij in strahu. V dveh od desetih družin sta starša imela težave z ohranitvijo odnosa in se po ločitvi nista sploh pogovarjala. Tisti, ki pa so lahko ohranili stike so v skoraj polovici primerov povedali, da se je stopnja komunikacije s časom izboljšala.

Omenjena študija je osvetlila tudi dejstvo, da bi bili v večini primerov dogovori glede otroka boljši, če bi bila komunikacija med staršema jasneje določena. Štirinajst otrok je povedalo, da so se počutili dolžne dati iniciativo za ureditev stikov in obiskov, ker se starša nista mogla sama dogovoriti. Ostali pa so se znašli v vlogi posrednika med njima in se npr. trudili, da mati in oče ne bi govorila drug z drugim, saj je samo v tem primeru bilo vse v redu. Otroci staršev, ki so tudi po ločitvi imeli slab odnos, imajo pogosto nižjo samozavest kot otroci, katerih starši so skupaj sklenili določene dobre dogovore. (Cockett, Tripp, 1994, 1996: 43)

Konstruktivno starševstvo po ločitvi zahteva znaten osebni trud za premagovanje občutkov jeze in izdaje, ki pogosto sledijo ločitvi, in sodelovanje v dobrobit otroka. Nekateri bivši zakonci opustijo svoje dolžnosti do otroka z izogibanjem stikov in potencialnih konfliktov drug z drugim, kar posledično vodi k temu, da drugi starš postane odsotna figura v otrokovem življenju. (Thompson, Amato, 1999: xviii)

"Številni starši menijo, da bi bilo vse skupaj veliko lažje, če bi njihov nekdanji partner preprosto izginil in jim prepustil vzgojo otroka. Takšno stališče pogosto zagovarjajo roditelji, ki živijo z otrokom. V odsotnem roditelju ne vidijo nič drugega kot moteči dejavnik, ki teden za tednom vznemirja otroke in njih same. Tudi odsotnemu roditelju položaj ni nič bolj všeč." (Charlish, 1997: 80)

Starši, ki ne živijo z otrokom, lahko stike pretrgajo zato, ker se jim zdi, da jih otrok ne potrebuje in da jih preživi skupni čas samo po nepotrebnem vznemirja. Drugi so mnenja, da je bolje za njihovo nadaljnje življenje, da se stiki pretrgajo in oba čimprej začneta novo življenje. Nekateri se ne hajo zanimati za otroka ali pa starš skrbnik obiske ovira in jih naredi tako neprijetne, da drugi starš enostavno odneha. V primerih, ko se eden od roditeljev odseli

daleč stran, postane potovanje drago in zamudno, zato so stiki vedno redkejši. V primeru ponovne poroke roditelja, ki je odšel, in oblikovanja nove družine, je otrok iz prejšnjega zakona nekako prisiljen stopiti v ozadje. (Charlish, 1997: 81-82)

Zgodi se lahko tudi, da otrok zavrača obiske in stike s staršem in poskuša s tem okrepiti občutek varnosti, ki jo občuti ob staršu, s katerim živi. To se lahko zgodi v primerih, ko je otrok jezen in razočaran nad staršem, ki ga je, gledano iz njegovega vidika, zapustil. Roditelja morata biti prožna in prilagodljiva ter upoštevati želje otroka. Če se pa izkaže, da so težave velike in da otrok odsotnega roditelja sploh noče videti, se je dobro o tem pogovoriti ali poiskati pomoč. (Charlish, 1997: 83)

Kar se tiče konfliktov med starši in otroki, je Exeterska študija pokazala, da je bilo več preprirov v reorganiziranih kot v primarnih družinah. Otroci se na spremembe v odnosu med staršema zelo hitro odzovejo, kar se lahko pokaže v številu in vrsti konfliktov med njimi. Raziskava je tudi pokazala, da je bilo zelo malo konfliktov med otroki in staršem, s katerim niso živeli, saj so se oddaljili in dobili občutek, da ga ne poznajo dovolj dobro, da bi se z njim lahko prepirali. (Cockett, Tripp, 1994: 29)

1.3. SOCIALNO DELO Z DRUŽINAMI V PROCESU LOČITVE

Čaćinovič Vogrinčič (2006: 79-80) navaja dva različna načina za reševanje problemov v družinah. Prvi je socialno delo z vsemi udeleženi v problemu, vzpostavljanje projekta socialnega svetovanja, ki temelji na razumevanju, sporazumevanju in dogovoru. Skupaj z družino vzpostavimo delovni odnos in sodelujemo v izvirnem delovnem projektu pomoči, ki stremi k podpori ob reševanju nalog v procesu spreminjanja ob ločitvi. Drugi način pa je upravni postopek, ki v jasno določenem postopku pripelje do odločbe centra za socialno delo.

Iz vidika socialnega dela je zelo pomembno, da z družino najdemo obliko sodelovanja, ki je uresničljiva za družinske člane. Gre za soodkrivanje načina sodelovanja v spremembi življenjskega poteka in soustvarjanje rešitev, ki pripeljejo do novih, predvsem pa zaželenih alternativ. Socialno svetovanje omogoči, da se proces začne, vzdržuje in ohrani. (Čaćinovič Vogrinčič, 2006: 79-80)

Margaret Robinson (1993 v Čaćinovič Vogrinčič, 2006: 81) opiše trinajst stopenj transformacije družine in partnerjev po ločitvi in razvezi. S tem prinese v socialno delo koncept mogočega dobrega izida tega kompleksnega procesa transformacije. Tukaj "ne gre zgolj za pravico do stikov ali za čustvene potrebe staršev in otrok, temveč za sprejemanje in

aktivno sospreminjanje življenjskih okoliščin, cilj pa ostane nespremenjen – zagotoviti otroku starševstvo v novi, fleksibilni inačici, ki jo je treba izdelati na novo skupaj z ljudmi, ki jo morejo in hočejo živeti."

Robinsonova (1993 v Čačinovič Vogrinčič, 2006: 82-84) s pomočjo trinajstih faz transformacije opredeli čustveni proces tranzicije para in spremembe drugega reda, ki jih družina potrebuje za nadaljevanje svojega razvoja:

1. Priznanje zloma zakona ali partnerstva – čustveni procesi so opisani kot sodelovanje pri odločitvi o nadaljevanju ali koncu razmerja. Potrebna sprememba drugega reda pa je sprejemanje deleža sebe in partnerja pri zlomu zakona.
2. Odločitev za ločitev ali razvezo - čustven proces je spoznanje enega izmed partnerjev ali obeh, da napetosti ni mogoče razrešiti do te mere, da bi lahko ostala v zakonski zvezi. Potrebne spremembe so obojestransko sprejetje neuspeha partnerstva, dogovor o koncu zakona in upoštevanje potreb otroka oziroma otrok.
3. Priprava in načrtovanje izida – čustveni procesi so prizadevanje, da bi si zakonca zmogla deliti odgovornosti v sedanjosti in prihodnosti. Potrebne spremembe so sodelovanje pri problemih, kako povedati otrokom, dogovor o stikih in obravnavanje težav z razširjeno družino in prijatelji.
4. Ločitev – čustveni procesi so poskus zmanjšati navezanost na partnerja, krepitev sostarševskih odnosov, žalovanje zaradi izgube, podpora otroku in njegovi navezanosti na drugega od staršev. Potrebne spremembe pa so restrukturiranje zakonskega odnosa in odnosov med staršema in otroki ter objava odločitve razširjeni družini in ostalim v skupnosti.
5. Razveza, pravni proces – čustveni procesi so odpoved fantazijam o ponovni združitvi družine, razreševanje bolečine, jeze, grenkobe skozi proces žalovanja, umik čustvene investicije iz zakona. Potrebne spremembe so preverjanje odločitve o razvezi na pravnem, finančnem, psihičnem in sostarševskem področju in v skupnosti, ohranitev povezanosti z razširjeno družino in ostalimi člani skupnosti.
6. Družina po razvezi – čustveni procesi so zmožnost po ohranitvi stika z bivšim partnerjem in razvijanje sostarševskega odnosa, spoznanje, da se otroci ne ločijo od staršev, opogumljanje otrokovih odnosov z drugim staršem in priznanje, da lahko bivši zakonec vzpostavi nov partnerski odnos. Potrebne spremembe so oblikovanje fleksibilnejših odnosov brez konfliktov, organizacija in upravljanje dveh ločenih enostarševskih gospodinjstev, ponovna vzpostavitev socialne mreže in sprejemanje partnerjeve.
7. Novi začetki – čustveni procesi so priznanje mitov o mačehah, očimih in pastorkah.

Potrebne spremembe drugega reda pa so priznanje potrebe po sostarševstvu in spoznanje, da je odnos med starši in otroci pred odnosom, ki nastane z ponovno poroko.

8. Naponi asimilacije – čustveni procesi tranzicije so dovoljenje očimu, mačehi in pastorkom za razvoj svojih lastnih novih odnosov. Potrebne spremembe so priznanje čustev žalosti in ljubosumja ter konfliktov lojalnosti zaradi izgube.

9. Ozaveščenost – čustveni procesi so ponovna potrditev meje med generacijami in gospodinjski. Potrebne spremembe so priznanje bioloških staršem, da imajo ključno mesto in priznanje novega partnerstva ter prostora za očima oziroma mačeho.

10. Restrukturiranje – čustveni procesi so mobilizacija in prezračevanje težav. Potrebne spremembe drugega reda pa so preoblikovanje razširjene družine in sprejem sprememb, ki so potrebne za funkcionalnost reorganizirane družine.

11. Akcija – čustven proces je začetek sodelovanja. Potrebna sprememba je ustvarjanje novih pravil, ritualov in mej v družinski mreži.

12. Integracija – čustveni procesi so kontakt in intimnost v reorganizirani družini. Potrebne spremembe so dopuščanje in sprejetje (iz strani reorganizirane in razširjene družinske mreže) take vloge mačehi oziroma očimu, da ta ne tekmuje in ogroža vloge biološkega starša.

13. Odločitev za dvojedno družino – čustveni procesi so formulirani kot "zdržati in spustiti". Potrebne spremembe drugega reda pa so opustitev zadnjega upanja za enojedno družino, sprejem pretrganega starševstva in sprememb v družinskem življenju, zmožnost pogajanja o družinskih ritualih in spremembah v skrbi za otroke.

1.4. REORGANIZIRANE DRUŽINE

Poznamo več vrst družin. Najpogostejša je še vedno tradicionalna jedrna oziroma nuklearna družina, ki jo sestavljata dva starša in njun otrok oziroma otroci. Razširjeno družino sestavljajo poleg staršev in njunega otroka/otrok še stari starši in/ali tete, strici, sestrične, bratrancei... Razvoj družbe in drugačen način življenja pa je prinesel s seboj tudi nove oblike družin. Vedno več je posvojitvenih, reorganiziranih in takih, kjer otroke vzgajata stara starša, zaradi vedno večjega števila ločitev pa je tudi vedno več takih otrok, ki vsaj del svojega življenja preživijo v enostarševski družini. (Štadler et al, 2009: 30)

1.4.1. Enostarševske družine

Enostarševsko družino sestavljajo, kot že ime pove, en starš in vsaj en otrok. V preteklosti so bile take oblike družin družbeno stigmatizirane, v popisih do leta 1961 so bile celo del

kategorije "nepopolnih družin", s čimer so bile označene kot manjvredne in ne takšne, kot bi morale biti "prave" družine. Do sprememb na tem področju je prišlo z vstopom žensk na trg delovne sile in ekonomsko osvoboditvijo od moških. Danes so enostarševske družine precej pogoste, nastale predvsem zaradi ločitve in razveze zakonskih zvez, medtem ko je bil v preteklosti glavni razlog smrt partnerja. Večinoma so matere še vedno tiste, pri katerih otrok živi, vendar pa v zadnjem času vedno pogosteje tudi očetje zahtevajo skrbništvo, dobijo pa ga po navadi samo v primeru materine nezmožnosti skrbi za otroka. Sodišča se še vedno nagibajo bolj k tradicionalnemu vidiku matere kot glavnega skrbnika otroka in s tem stigmatizirajo očete in njihove zmožnosti skrbi in vzgoje. (Švab et al, 2006: 67-69) Če pogledamo statistiko družin iz leta 2011 vidimo, da je število mater z otroki 119.706, očetov z otroki pa le 23.423. (Dolenc, 2013)

Z reorganizacijo družine iz dvostarševske v enostarševsko se poveča tudi obremenjenost starša skrbnika tako na področju vzgoje kot na finančnem področju. Vsa odgovornost in družinska dela, ki sta si jih prej starša delila med sabo in si pomagala, so sedaj na ramenih enega, kar je zelo stresno in lahko vpliva na organiziranost življenja v družini. (Štadler et al: 2009: 77) Kar se tiče ekonomske situacije pa je med revnimi družinami največ prav enostarševskih družin z otroki in to kar 34%. (Statistične informacije št 165/2002,2 v Švab et al 2006: 69)

1.4.2. Dopolnjene družine

Štadler et al (2009: 79) naštevajo več vrst dopolnjenih družin:

- družina otrok in očeta z novo partnerko,
- družina otrok in matere z novim partnerjem,
- sestavljena dopolnjena družina matere s svojimi otroki in očeta s svojimi otroki,
- dopolnjena družina s skupnim otrokom/otroki.

Charlish (1997: 121) navaja mnenja različnih avtorjev, od katerih so prvi mnenja, da otroci zelo težko sprejemajo novega partnerja starša, dokler je njihov biološki starš še živ. Drugi pa pravijo, da lahko otroci navezujejo in ohranjajo večje število raznoterih stikov, vendar bo odnos do novega partnerja seveda precej drugačen kot odnos do odsotnega starša. Zelo verjetno je tudi, da otrok lažje sprejme novega partnerja, če ima z obema staršema dober odnos in stalne stike in če mu oba zagotovita, da ju ne bo izgubil.

V dopolnjenih družinah se oblikuje tudi socialno starševstvo. Zavirškova (2012: 31) ga definira kot: "Razmerje med odraslim in otrokom, ki temelji na dolgotrajnem, socialnem, ekonomskem in čustvenem odnosu skrbi in navezanosti, znotraj katerega odrasli opravlja starševske funkcije ter ima starševske dolžnosti in pravice. V primeru združenih družin, posvojenih otrok in mavričnih družin je socialno starševstvo oblika sorodstvenega razmerja, ki ne temelji, kot smo bili navajeni, na biološki povezanosti, temveč na družbenem odnosu, ki je enkrat legaliziran, drugič ne." In dodaja: "Razveze in vstopanje v nove povezanosti odraslih in otrok brez genetskih vezi, državne in meddržavne posvojitve otrok, povečanje števila družin s staršema istega spola in družin, ki so za biološko reprodukcijo poiskale pomoč medicinske reproduktivne tehnologije, temeljito spreminjajo kulturne koncepte družine in širijo idejo starševstva, ki ni utemeljena na krvi, temveč na skrbi." (Zaviršek, 2012: 33)

V dopolnjeni družini se oblikujejo nove navade, rituali. Zato je potrebno vzpostaviti nov družinski sistem, v katerem bo vsak član lahko našel svoje mesto. Tako se bo začel razvijati občutek skupnosti in tovarštva med člani nove družine. (Štadler et al, 2009: 78)

1.5. IDENTITETA

"Moderno razumevanje družine se opira na več temeljev. Družina je pojmovana kot temeljna struktura, v kateri in po kateri nastaja človekov jaz. Otrok se razvija v odnosih s staršema in med staršema, saj je nevrološka struktura človeških možganov zaznamovana z odnosi do te mere, da se zunaj teh odnosov ne more razviti ne na kognitivni, ne na emocionalni ravni. Družina je, ne glede na njeno konkretno podobo, najkompleksnejši in edinstven prostor, v katerem nastaja in se razvija človeška psihična struktura. Njen razvoj je zunaj družine, četudi je ta nepopolna, razbolela, patološka in celo nefunkcionalna, nemogoč." (Kompan Erzar, 2003: 25)

1.5.1. Definicija identitete

"Identiteta je [...] zaznavanje in doživljanje sebe kot ločenega in različnega od drugih, kot doslednega samemu sebi, doživljanje celovitosti in kontinuiranosti sebe v času (progresivna kontinuiteta med tem, kar je posameznik postajal v otroštvu, pa med sedanjim stanjem in pričakovanim stanjem v prihodnosti) ter občutek psiho-socialne recipročnosti, tj. skladnosti med posameznikovimi predstavami o sebi in tem, kar zaznava, da drugi vidijo v njem in pričakujejo od njega." (Zupančič, 1993: 208)

"Samopodoba in identiteta predstavljata osrednjo duševno strukturo osebnosti. Pomenita tisto, kar včasih imenujemo naš 'jaz'." (Musek, 1995: 45)

"Vprašanje identitete je pravzaprav vprašanje načinov organizacije posameznikovih predstav, in sicer tistih, ki jih ima o samem sebi, in tistih, ki jih vzpostavlja iz svojih referenčnih skupin." (Zavalloni, 1973 v Kobal, 2000: 26)

"Posameznik [...] oblikuje svojo identiteto v skladu z odnosi, ki jih vzpostavlja s svojim okoljem. Pri tem sta pomembna tako njegova vpetost v socialne odnose kot odzivi okolja na posameznika." (Kobal, 2000: 27)

1.5.2. Oblikovanje identitete

Erikson (1959 v Kobal, 2000: 26) je v razlagi o oblikovanju identitete razložil kako opazovanje in predstava vplivata na presojo. Bil je mnenja, da je identiteta socialen in dejaven proces opazovanja samega sebe in oblikovanja predstave o sebi, na podlagi katerih se posameznik presoja. Vse to pa se odvija le v neprestanih odnosih z ljudmi. Zaradi te ugotovitve je prišel Erikson do sklepa, da je oblikovanje identitete psihosocialni proces samopresojanja, ki se odvija istočasno na dveh nivojih, ki se jih večinoma ne zavedamo.

"Na prvem nivoju se posameznik presoja v skladu s sodbami, ki jih doživlja in za katere misli, da jih imajo o njem drugi. Drugi pa vzpostavljajo o njem predstave in sodbe na podlagi teh primerjalnih vidikov: (1) na podlagi primerjave sebe z njim, (2) na podlagi primerjave sebe z drugimi člani skupine in (3) na podlagi primerjave sebe z idealno samopredstavo in predstavo o drugem.

Drugi nivo oblikovanja identitete pa zajema posameznikove presoje presoje, ki naj bi jih imeli o njem drugi. Tudi on vzpostavlja sodbe na podlagi treh primerjalnih vidikov: (1) na podlagi primerjave samopredstave s predstavo, za katero meni, da jo imajo o njem drugi, (2) na podlagi primerjave sebe z drugimi in (3) na podlagi primerjave sebe z idealno samopredstavo in predstavo o drugih." (Kobal, 2000: 26)

Osebnost se razvije skozi stopnje razvoja posameznikove identitete. Za vsako stopnjo je značilna določena samopodoba, ki nastane pod vplivom posameznikovih osebnih in medosebnih izkušenj. Vsaka naslednja stopnja samopodobe in identitete je odvisna od psihičnih soočenj, razrešitve problemov in konfliktov prejšnje stopnje, kar je rezultat razrešitve posamezne krize določene stopnje (vseh kriz naj bi bilo v življenju osem). Od tega je potem odvisen uspeh nadaljnjega osebnostnega razvoja. (Erikson, 1968 v Musek, 1995: 39)

1.5.3. Kriza identitete

Med najpomembnejšimi krizami je kriza identitete, ki se oblikuje v mladostništvu. V tem obdobju se posameznik sooči s svojim otroštvom in nerešenimi konflikti ter se poskuša z njimi ponovno spopasti, tokrat na nekoliko drugačen, zrejši način. Če uspe konflikte rešiti, vstopi v odraslo dobo kot oseba z zrelo in pozitivno samopodobo, v nasprotnem primeru pa lahko posameznik razvije izkrivljeno in namišljeno samopodobo, kar vodi v identitetno zmedo. (Kobal, 2000: 66)

Erikson (1973 v Ule, Kuhar, 2003: 29) pravi, da je za krizo identitete v obdobju adolescence značilno nasprotje med potrditvijo in difuzijo identitete. "Označujejo jo intenziven razvoj duševnih in telesnih sposobnosti in večja pričakovanja družbe glede dejanj, odločitev in načinov sprejemanja socialnih vlog." Pozitivna rešitev identitetne krize pomeni potrditev identitete, posameznik samega sebe sprejme, oblikuje ustrezno samopodobo, sprejmejo pa ga tudi drugi in mu nudijo podporo pri samostojnem vključevanju v družbo in priznanja za svoja dejanja. V primeru negativne razrešitve identitetne krize pa lahko pride do izgube oziroma difuzije identitete, kar je po Eriksonu največja nevarnost tega obdobja. Za difuzijo identitete je značilno, da mladostnik prekine svoj samorazvoj ali pa se zapre vase, izolira in tako umakne pred odločitvami v notranjo praznino. Ule in Kuharjeva (2003: 30) razdelita mladostnike v statusu identitetne difuzije na apatične in socialno izolirane ter na površne in navidezno socialno uspešne. Prvi se stikom in odnosom izogibajo, drugi pa jih, ravno obratno, pogosto iščejo. V družini imajo v odnosih z ostalimi člani velikokrat probleme. "Individualizacija je zanje prej breme kot možnost izbire, so bolj obremenjeni s tveganji sodobne družbe kot z njenimi možnostmi." (Ule, Kuhar, 2003: 30)

Marcia (1994 v Ule, Kuhar, 2003: 29-30) poleg identitetne difuzije, našteva še ostale tri identitetne statuse v adolescenci. To so razvita identiteta, moratorij in privzeta identiteta.

Za mladostnike z razvitim identitetnim statusom je značilno dobro prenašanje tveganj in negotovosti ter odpornost na napade samospoštovanja. Ti posamezniki so šli skozi vse pomembne faze raziskovanja samih sebe in uspešno dokončali izobraževalne in poklicne obveznosti. Vse kaže na to, da so krizo identitete uspešno premagali. V večini primerov pa je to šele začetek, ker pride do sprememb ob vsakem pomembnem življenjskem prehodu. Ti mladostniki naj bi krize doživljali intenzivneje od ostalih, saj vidijo več možnosti in sprejemajo več tveganj. (Ule, Kuhar, 2003: 29-30)

Mladostniki s privzeto identiteto so to, kot že ime pove, prevzeli največkrat od svojih staršev. Identitetno krizo sicer razrešijo, vendar brez zaključka raziskovanja samih sebe in samorazvoja. Ta identitetni status je najbolj običajen in razvojno precej hitro dokončan.

"Mladostniki s privzeto identiteto so videti kot dobro organizirani, ciljno usmerjeni, prijazni, dobrega vedenja, konvencionalni, avtoritarni, nefleksibilni, sprejemajo moralne vrednote na ravni zakona in reda, so poslušni in konformni." (Ule, Kuhar, 2003: 29-30)

Za posameznike v moratorijskem statusu bi lahko rekli, da so v identitetni krizi, ki pa si jo aktivno prizadevajo rešiti. To je status v razvoju. Zanj je značilno nenehno raziskovanje sebe in okolja. Veliko jih v tem statusu ostane dolgo časa, potem pa preidejo v status razvite identitete. Zinnecker (1981 v Ule, Kuhar, 2003: 30) posameznike v tem statusu opiše kot tiste, "ki so svojo mladost 'vzeli zares' in bi radi ta status ohranili čim dlje."

Načine, s katerimi mladostnik razrešuje svoje identitetne krize, Marcia (1980 v Kobal, 2000: 70) poimenuje identitetni položaji, ki se razvijajo na podlagi dveh kriterijev. Prvi kriterij je prisotnost identitetne krize oziroma odsotnost le-te. Kriza namreč s svojim obstojem posameznika spodbudi in ga potisne v iskanje, sprejemanje odločitev in eksperimentiranje na poti iskanja sebe. V primeru šibke krize (ali celo neobstoju krize) postane posameznik neodločen in neopredeljen ter ima nejasno identiteto. Drugi kriterij pa je identitetna opredeljenost, kar Musek (v Kobal, 2000: 70) definira kot "izoblikovanost identitetnih občutij".

Na podlagi teh kriterijev, Marcia (1980; 1994 v Kobal, 2000: 70, 72) opiše štiri identitetne položaje (predstavljene v tabeli 1), ki se med seboj razlikujejo glede na:

- tesnobo,
- samospoštovanje,
- avtoritarne vrednote,
- moralno presojanje,
- avtonomijo,
- kognitivne stile in
- vzorce vedenja v institucionalnem izobraževanju.

Tabela 1: Identitetni položaji v mladostništvu (Marcia 1980; 1994 v Kobal, 2000: 71)

IDENTITETNI POLOŽAJI	KRIT KRIZA	ERIJI OPREDELJENOST	ZNAČILNOSTI
ZRELI	prisotna	prisotna	-jasna samopodoba -visoko samospoštovanje -visoka stopnja moralnega presojanja -sposobnost empatije -zreli socialni odnosi -visoka stopnja avtonomije -zanimanje za reševanje kompleksnih nalog -visoka stopnja odsevnega kognitivnega sloga
PREZGODAJ ZAPRTI	odsotna	prisotna	-nizka anksioznost -močna težnja k spreminjanju samopodobe zaradi vplivov iz okolja -težnja k avtoritarnim vrednotam -nižja sposobnost empatije -togost pri vzpostavljanju socialnih odnosov -nizka stopnja avtonomije -kognitivna rigidnost pri reševanju težjih nalog -visoka stopnja impulzivnega kognitivnega sloga -visoka stopnja zadovoljstva z institucionalnim izobraževanjem

RAZPRŠENI	prisotna/ odsotna	odsotna	- visoka anksioznost -težnja k spreminjanju samopodobe zaradi vplivov iz okolja -nižja sposobnost empatije -nesposobnost vzpostavljanja trajnih socialnih odnosov -nizka stopnja avtonomije -nezainteresiranost za reševanje težjih nalog -visoka stopnja impulzivnega kognitivnega sloga
ODLOŽENI	prisotna	nejasno prisotna	-visoka anksioznost -razmeroma jasna samopodoba -razmeroma visoko samospoštovanje -sposobnost empatije -razmeroma dobri socialni odnosi -razmeroma visoka stopnja avtonomije -zanimanje za reševanje kompleksnih nalog -razmeroma visoka stopnja odsevnega kognitivnega sloga -visoka stopnja nezadovoljstva z institucionalnim izobraževanjem

"Mladostništvo je stopnja, kjer je oblikovanje identitete posebno pomembno in je podvrženo posebno pomembnim pretresom in dilemam. V tem obdobju se znajde posameznik na

razpotju. Ali bo ustvaril samopodobo, s katero se bo uspešno pojavil v vlogi odrasle osebe in s katero se bo prebijal skozi nadaljnje faze? Ali pa bo drsel v identitetno zmedenost, ko mu ne bo čisto jasno, kdo je in kaj hoče in se bo zaradi tega znašel v težavah, ko bo moral prevzemati vloge in naloge, ki jih pričakujemo od odrasle osebe (v šolskem, partnerskem, družinskem življenju)." (Musek, 1995: 39)

1.5.4. Odnosi in identiteta

"Na osnovi odnosov z drugimi ljudmi si ustvarimo svojo identiteto. V stikih z njimi opazujemo, kako se na nas odzivajo, dobivamo povratne informacije o tem, kako nas drugi zaznavajo, in se naučimo, da na podoben način zaznavamo sami sebe. Odziv drugih nam pomaga, da razvijemo čimbolj jasno in točno predstavo o sebi. Če nas drugi doživljajo kot vredne, bomo tudi sami sebe ustrezno ovrednotili. Lastnosti, ki jih občudujemo pri drugih, poskušano razviti tudi pri sebi. V medsebojnih odnosih se naučimo povzemati različne socialne vloge, ki jih vključimo v svojo predstavo o sebi. V odnosih z drugimi pravzaprav odkrivamo, kdo smo kot osebnost." (Lamovec, 1994d, 271 v Kobal 2000: 173)

Prvi odnosi, ki jih v življenju spletemo, pa so prav odnosi s starši in ostalimi družinskimi člani. Oni so tisti, ki nam dajejo zgled, nas vzgojijo, naučijo, kaj je prav in kaj narobe, kako na primeren način rešiti konflikte, kako se odzvati na določene situacije, itd. Dajejo nam vzor ljudi, katerim hočemo ali nočemo biti podobni ali pa morda želimo prevzeti samo nekatere njihove lastnosti.

Gostečnik (2014: 104) pravi: "Mladostnik si začne zelo prizadevati, da bi vzpostavil pozitivno samopodobo, zato mu je pomembno, da razmisli, kdo je, kaj ga navdušuje, v čem se uresničuje, kaj verjame, kam se usmerja itd. Vse te spremembe pa se seveda ne dogajajo v vakuumu, ampak v natančno določenem okolju, kjer se mladostnik giblje, zato imajo starši, ki so mladostniku v naravi vsekakor najbližji, pri vzpostavitvi njegove identitete izjemno močno vlogo."

Mladostniki si želijo avtonomije in se pred odraslimi, še posebej pred starši, prikazati kot neodvisni. Vseeno pa ostaja potreba po dialogu, kjer jih sprejmejo kot enakopravne sogovornike. Želijo si pozitivnih interakcij s starši, ki prav zaradi sprejemanja mladostnika kot enakopravnega, ne vzgajajo avtoritarno, kjer se pojavi samo zahteva brez razloga in razlage. V mladostniškem obdobju se najbolj razvijeta čelna reznja, ki posameznika opremita za dialog. Vedno bolj je tudi sposoben sam sprejemati večje in pomembnejše odločitve z vsemi posledicami. "Seveda pa je toliko bolj funkcionalen, če pri njegovih odločitvah

vztrajajo in ga motivirajo tudi starši, ki zmorejo budno paziti na mladostnikov razvoj, ter ga, kadar je potrebno, omejiti, nadzorovati prek govornih, miselnih in čustvenih interakcij ter regulacij afektov, ki jih sam še ne zmore predelati." (Gostečnik, 2014: 104)

Samopodobo oblikujejo tudi izkušnje iz otroštva, tudi tiste, ki se zdijo še tako nepomembne. Te imajo zelo močan vpliv, še posebej, če so se pojavljale v vzorcih ob različnih situacijah. Iz tega izhaja, da je za podobo o samem sebi ključna vloga, ki jo ima posameznik v družini. V vlogi prejme različne ponavljajoče informacije o samem sebi, zato ni presenetljivo, da se vtisnejo vanj in jih le s težavo odpravimo ali pa jih sploh ne. (Tomori, 1994: 120)

Solomon in Miller (1992 in 1993 v Kompan Erzar, 2003: 118-119) pravita, da je "ves nadaljnji čustveni, miselni in medosebni način doživljanja in mišljenja ter odzivanja odvisen prav od tega prvega odnosa (med otrokom in materjo ter očetom). Predverbalna komunikacija se bo obnavljala v vseh nadaljnjih intimnih in tudi siceršnjih pomembnih odnosih preko nezavednih mehanizmov projekcijske identifikacije."

Posebna razmerja v družini posameznika označijo in nezavedno vplivajo na njegove izkušnje, oblikovanje samopodobe in na odnos do sveta. "V njegovo predstavo o sebi in o svoji družini vrišejo črte, ki jih ima za svoje lastne poteze." (Tomori, 1994: 124)

1.5.5. Ločitev in identiteta

Kot sem že velikokrat do sedaj omenila, je ločitev staršev za otroka zelo stresna in vpliva tudi na pozitivno samopodobo. Ta se navadno razvija preko otrokovega povezovanja in primerjanja s staršema. Oblikujejo jo odnosi in odzivi roditeljev nanj. Ob ločitvi pa eden od staršev odide, kar v otroku zbudi občutek zavrženosti, ne glede na to, kako dobre odnose ohranita. Ta občutek lahko tudi traja zelo dolgo časa, če mu odsotni roditelj ne nudi opore in potrebne pozornosti. (Charlish, 1997: 155-156)

Ločitev staršev otrokom pokaže tudi neuspešen primer partnerske zveze. Med ameriškimi študenti so opravili študijo, ki je pokazala vpliv ločitve na njihove partnerske zveze. Ugotovili so, da se otroke ločenih staršev lahko razdeli v tri skupine: "prenašalci modela", "borci" in "skladneži". Za "prenašalce modela" je značilno posnemanje vzorcev odnosa, ki so mu bili priča v zakonu staršev in tako tudi v lastnih odnosih povzročajo razne konflikte. "Borci" so previdni kar se tiče zaupanja drugim in ne vedo, kaj pričakovati od svojega partnerja. Za "skladneže" pa je značilen trud za uspešnejše odnose s svojimi partnerji, tako da si prizadevajo naučiti se kaj pozitivnega iz izkušnje svojih staršev in njihovih vzorcev ne ponavljajo. (Zajc, 2010)

Raziskava je istočasno pokazala, da je na posamezno skupino močno vplival tudi odnos s staršema po ločitvi. Tako so "prenašalci modela" imeli trden odnos s starši, vendar omejen vpogled v njihove težave. "Borci" se po ločitvi odmaknjenost od svojih staršev. Od njih so prejeli malo čustvene podpore in sporočila, ki so si med sabo nasprotovala. To je bil razlog za negotovost glede obnašanja v lastnem partnerskem odnosu. Za "skladneže" pa je značilno, da so svojim staršem, ki so se v veliki meri ponovno poročili, ostali blizu. Ta vzor je vplival na optimizem otrok glede lastnega ljubezenskega razmerja, zaradi česar so se tako brez težav navezali na partnerja. (Zajc, 2010)

Charlish (1997: 156-157) dodaja, da se deklice, ki so odrasle v ločeni družini, pogosteje poročajo pred dvajsetim letom starosti. Fantje iz takih družin pa velikokrat živijo v zunajzakonskih skupnostih ali pa se tako kot deklice poročijo kmalu oziroma pred enaindvajsetim letom starosti. Večja verjetnost je tudi, da bodo ti otroci bolj promiskuitetni kot drugi. Dekleta npr. začnejo kazati zanimanje za nasprotni spol in iskati moško pozornost bolj zgodaj od ostalih.

1.5.6. Odsotnost starša in identiteta otroka

Kakor pravi Tomorijeva (1989: 106) je za otroka pomembnejši vsebinski kot formalni vidik odsotnosti enega od staršev. Družine, ki so bile pred ločitvijo deležne pogostega psihičnega in/ali fizičnega nasilja ali se soočale z odvisnostjo enega od staršev, so pustile več posledic na otrocih zaradi teh dejavnikov pred ločitvijo. V takih primerih jim odhod starša prinese nekakšno olajšanje, kar mi je eden od intervjuvancev z izkušnjo nasilja v družini tudi zaupal.

Nekateri otroci imajo po ločitvi staršev celo boljši odnos z njima kakor prej. V primerih, ko je partnerski odnos poln napetosti, nasprotovanj, kjer imata partnerja različne cilje in želje, zaradi stresa, ki ga zveza prinaša tudi ne moreta dati vsega od sebe kot starša in se morda ne moreta toliko posvetiti otroku kot bi se drugače. Po razrešitvi te družinske napetosti, pa postane odnos med staršema in otrokom bolj sproščen in dejaven. Formalna odsotnost v takih primerih ne pusti škodljivih posledic na otroku. (Tomori 1989: 106)

Vplivov in posledic ločitve ter odsotnosti starša na otroka, kot pravi Tomorijeva (1989: 106) ne smemo obravnavati ločeno od drugih dejavnikov. Vsak posameznik ima svojo osebnost, svoje izkušnje in vlogo v družini in vsak reagira na svoj način, tako se tudi posledice ločitve pri vsakem kažejo drugače in neponovljivo.

"Včasih je otrok brez očeta v svojem razvoju precej manj prizadet kakor otrok, ki živi ob odklonilnem, osebnostno problematičnem, prešibkem ali drugače neustreznemu očetu. Ta

namreč budi v njem ves čas odraščanja sovražnost, bojazni ali tesnobo. Prvi otrok ima vsaj možnost, da si išče nadomestne in delne like očetovstva in ob pozitivni predstavi moškega zgradi zadovoljujočo podobo lastne vrednosti, medtem ko drugi zavrača sleherno znamenje moškosti v drugih ljudeh in samem sebi." (Tomori, 1989: 106)

V nadaljevanju se bom posvetila vsebinskemu in formalnemu vidiku odsotnosti staršev, njihovim vlogam v odraščanju otrok in vplivu na otrokov osebni razvoj.

1.5.6.1. Odsotni oče

Po ločitvi otrok navadno ostane z materjo. Takih primerov je v Sloveniji 119.706, medtem ko je očetov z otroki samo 23.423 (Dolenc, 2013), zato bom v nadaljevanju nekoliko več pozornosti posvetila posledicam, ki jih na otroku pusti odsotnost očeta kot odsotnost matere.

Očetova vloga olajša in pripomore k razvoju otroka. Sinu je vzor moškega in vir vzgojnih sporočil o moški identiteti, hčerko pa spodbuja pri razvoju njene ženskosti, ji daje potrditev in ji omogoča izkušnje, s pomočjo katerih kasneje oblikuje odnose z moškimi. Najpomembnejše značilnosti očetovega dela pri vzgoji otrok so:

- njegova lastna moškost,
- aktivno sodelovanje pri vzgoji,
- njegova čustva do otroka,
- sposobnost za ustrezno postavljanje omejitev in
- dostopnost in dosegljivost za otroka v vseh obdobjih njegovega razvoja.

(Tomori, 1989: 95-96)

Fantje, ki so z očetom zaradi njegove odsotnosti odtujeni, so velikokrat čustveno zlit s svojo posesivno materjo. Ko se jim uspe osamosvojiti pa čustveno bližino doživljajo kot grožnjo pred izgubo samega sebe in svoje samostojnosti, ki so si jo tako težko priborili. V partnerskih odnosih so odtujeni, tako kot so bili njihovi očetje. Če očeta idealizirajo, se bodo počutili razvrednoteni in ne dovolj dobri, da bi dobili očetovo pozornost. Lahko se bodo tudi trudili in iskali tisti uspeh in potrditev, ki bi očeta pritegnila in prepričala, da so vredni njegove pozornosti. (Kompan Erzar, 2003: 45-46)

Gostečnik (2014: 111) navaja primer dečka, katerega oče se je v njegovi mladostniški dobi, ko ga je najbolj potreboval, umaknil: "Jan [...] je potreboval moško družbo, potreboval očeta, ki bi ga spodbujal, ga naučil, kako zaživeti z različnimi mnenji, ljudmi, principi ter biti obenem funkcionalen in uresničiti samega sebe. Jan je začel iskati mentorje vsepovsod, kjer je

imel dostop do odraslih, zrelih moških in predvsem avtoritet." Odsotnost očetove vloge pri vzgoji narekuje otrokom določene prilagoditve. Kot je razvidno iz primera, si otroci začnejo iskati vzore moškosti drugje z željo, da bi utišali in se znebili svojega hrepenenja po očetovem liku.

Fantje, ki imajo z očetom premalo stikov, ali pa jih sploh nimajo, imajo težave tudi pri navezovanju stikov z vrstniki, saj ne zaupajo vase, ne prejmejo dovolj neposrednih spodbud za sproščene in spontane stike ter premalo so deležni posrednih moških vzorov doma. To je še posebej vidno v stikih z nežnejšim spolom. Velik vpliv odsotnega očeta na fante se pojavi v družinah, kjer je izrazito žensko ozračje. Tomoričeva (1989: 109-110) pravi: "V adolescenci se z odporom in bojznijo bojujejo proti vsemu, kar velja za "žensko", kot so na primer čustva, občutljivost, bližina, navezanost. Deklet se dolgo izogibajo ali pa se vedejo poudarjeno osvajalsko in dekleta hitro menjavajo. Tako vedenje jim daje iluzijo o lastni moškosti, hkrati pa jih varuje pred tveganjem, da bi se navezali na žensko, ki bi jih morebiti omejevala, obvladovala in s podrejanjem čustvom ogrozila njihovo samozavest. Kasneje v življenju pojmujejo ti moški tudi vzgojo za "žensko" opravilo in so zato tudi kot očetje do svojih otrok pogosto odtujeni. Tako se vzgojni vzorec nadaljuje, saj so tudi njihovi otroci prepuščeni bolj ženskim vzgojnim vplivom."

Očetova vloga je ključna tudi v obdobju odraščanja hčerk. Maine (1991 v Kompan Erzar 2003: 46) pravi: "Hči potrebuje, da jo oče na nezapeljiv način vodi in usmerja v njeni ženskosti, da bo iz punčke lahko postala mlada ženska. Želi se počutiti privlačno, žensko in sprejemljivo za najpomembnejšega moškega v njenem življenju, to je za očeta. To ji pomaga, da lažje sprejme svoje telo in pridobi samozavest v odnosu do fantov. Če ob očetu ni sprejeta, bo deklica doživljala samozaničevanje, negotovost in depresijo. Pred to stisko se bo potem zavarovala z izogibanjem vrstnikov in družbe, s promiskuitetnim vedenjem ali prek samozaničevanja in uničenja, ki ga izražajo motnje hranjenja."

Številne raziskave so pokazale, da ima odsotnost očeta pri splošnem razvoju osebnosti manj posledic pri deklicah kot pri dečkih. Največji vpliv pa ima na oblikovanje spolne vloge. Stisko, ki jo doživljajo ob telesnem zorenju in zunanjih spremembah, skušajo rešiti na različne načine. Nekatera dekleta se zaprejo vase in se izogibajo stikom z ljudmi, druga se pa začnejo nesprejemljivo obnašati, kar v njih vzbudi občutke krivde ali pa se celo okolje odzove nanje s kaznovanjem. Zaradi nove dekliške podobe so v zbegane in v zadregi, včasih jo sprejemajo celo z odporom. (Tomori, 1989: 113)

Prevzemanje spolne vloge pri dekletih, ki so odraščale brez očeta, se lahko kaže tudi v zgodnjem in povečanem zanimanju za fante in spolnost. "Dekleta, pri katerih se ne razvije občutje prave sprejetosti in so tako glede na svojo žensko kakor na splošno človeško vrednost negotove, vidijo včasih v spolnosti nadomestek za čustva, ki si jih tako želijo. S površnimi, neselektivnimi menjavami fantov si grade utvaro, da so ljubljene. Ta obliž na rani samospoštovanja pa ne more prikriti vrzeli v njihovi sposobnosti za navezovanje trdnih, globokih in trajnejših čustvenih odnosov." (Tomori, 1989: 114)

Dekleta pozornost, ki si jo želijo in bi jo morale dobiti od očeta, iščejo pri drugih moških in tako, vsaj za nekaj časa, zapolnijo praznino, ki jo čutijo.

Dekleta, ki v otroštvu niso doživela odnosa med moškim in žensko (očetom in materjo) kot zadovoljujočega in spodbudnega, so še posebej zaznamovane. "Številne raziskave spolnega in partnerskega vedenja žensk, ki so odraščale brez ustreznega očetovskega lika, kažejo, da so te ženske bolj dovzetne za različne motnje pri doživljanju spolnosti, da si večkrat neustrezno izberejo partnerja, da so pogostejše erotično razočarane in imajo nasploh nižji prag za doživljanje frustracij v odnosih z drugim spolom." Za zdrav razvoj spolnosti je ključnega pomena oče, ki daje hčerki možnost zaupati v njegov spol in biti zadovoljna s svojim spolom. (Tomori, 1989: 114)

V primeru odsotnega očeta bo hčerka z materjo, ki od nje pričakuje tolažbo in čustveno bližino, razvila konflikten odnos. Na eni strani se bosta razumeli, si stali ob strani, si zaupali, hodili skupaj po nakupih, se tolažili in druga z drugo delili želje, izkušnje, hrepenenja, na drugi strani pa bo hčerka od matere prevzela jezo na očeta in bo hkrati prezirala in občudovala moške. (Kompan Erzar 2003: 46-47) Ta odnos med materjo in hčerko Edelman (1994, v Kompan Erzar 2003: 47) opiše kot zrcalo, ki si ga obojestransko postavljata in v katerem se vidita kot zrcalna slika druga druge. Hčerka ponotranji materino projekcijo mlajše različice sebe in ta podoba postane del njene identitete.

1.5.6.1. Odsotna mati

V družinah kjer je odsotna mati, je še bolj zapleteno. Mati je prva oseba v otrokovem življenju, s katero naveže stik še preden se rodi, del nje je celih devet mesecev preden pride na svet, potem ga hrani, neguje in preko tega spleteta zelo močno vez. Zrahljanje ali celo pretrganje te vezi ima močne posledice za otroka.

"Ko hči izgubi mater, to zanjo pomeni, da so vsi odnosi samo začasni, da se končajo, ne da bi lahko vplivala nanje, in izgubi temeljno zaupanje in varnost. Odkrije, da ni imuna na nesreče

in strah pred podobnimi katastrofami postane njen vsakdanji spremljevalec." (Kompan Erzar, 2003: 48)

Če se še najmočnejša vez lahko pretrga, otrok nima zaupanja v trajajoče druge vezi in odnose z ljudmi. Počuti se nevrednega materine ljubezni in velikokrat razvije motnje prilagoditve in tesnobne motnje. Ob težavah v življenju si predstavlja prihod še večjih težav ali katastrofe in tako nehote in nezavedno pričakuje najhujši možni scenarij. (Kompan Erzar, 2003: prav tam)

Gostečnik (2009: 61-62) opisuje celo kako lahko otroci, ki odrastejo brez matere vsak odnos vidijo kot izkoriščanje, ki se bo končalo, ko bo druga oseba dobila vse, kar je potrebovala. Zaradi strahu pred bolečino bo velikokrat lahko odnos že prej končal in zapustil druge preden bodo oni njega. Občutek bo imel, da ni sposoben obdržati odnosov z ljubljenimi osebami. Mislil bo, da je nevreden ljubezni. Zato bo potreboval tudi veliko časa, da vzpostavi nek pristen odnos z nasprotnim spolom. Spremljalo ga bo veliko dvomov in vprašanj, s katerimi se bo hotel prepričati, da ga partner ne bo zapustil in prizadel, da mu bo stal ob strani in ga ljubil tudi ko ga bodo vsi ostali zapustili in bo osramočen in ponižan.

Ko fant, ki odrašča brez matere postane moški, ga neka notranja sila odmika od pomembnejših in globljih odnosov, pa še sam ne ve zakaj. Le s težavo se bo popolnoma predal osebi, ki jo ljubi. Če in ko se odloči za zakonsko zvezo, pa ima težave z nezaupanjem in ljubosumnostjo. Ljubljeno osebo nenehno preverja, hoče vedeti kje, s kom je in kaj dela, trpi, če v njeni bližini zasluti nekoga, ki bi po njegovem mnenju znal ogroziti njuno zakonsko zvezo, tudi če so ti strahovi še tako nerazumni. Ne more si pomagati, saj je v njem vtisnjen spomin na izgubo matere, ki je bila najpomembnejša ženska v njegovem življenju, zato le stežka verjame, da je vreden ljubezni. (Gostečnik, 2009: 63)

Dekle, ki je odraščalo brez matere, se bo zapletalo v konfliktno odnose z drugimi ženskami. To se bo še posebej videlo na delovnem mestu, kjer se bo zapletala v obtoževanje nadrejenih in podrejenih, da ji želijo samo najslabše. Ta njena konfliktnost povzroči oddaljevanje oseb od nje. To v njej sproži veliko bolečino, vendar pa krivdo kljub vsemu težko prizna in še naprej dokaj nasilno brani svoj položaj. "Globoko v sebi bo vedela, da ostaja zelo boleče sama in vedno znova v zelo težkem čustvenem zapletu sama s seboj, kar jo bo v tihih nočeh brez spanja še posebej vznemirjalo. Vznemirjalo jo bo, da je nihče zares ne razume v njenem nenehnem trudu in prizadevanju, da bi bila ljubljena." (Gostečnik, 2009: 64)

2. Problem

2.1. OPREDELITEV PROBLEMA

Pobudo za temo diplomske naloge sem dobila iz lastne izkušnje. Kot sem že v predgovoru povedala, sem tudi sama otrok ločenih staršev. Prvič sem se določenih posledic začela zavedati v okviru predmeta Osnove skupinske dinamike na fakulteti. Takrat sem s pomočjo seminarske naloge o svoji družini kot skupini poglobljeno razmišljala. Spraševala sem se o sebi, o tem, kar sem, in svoji identiteti ter kako me je preteklost izoblikovala. Že od nekdaj me zanimajo tudi odnosi med posamezniki in področje družine.

V raziskovalni nalogi sem se osredotočila na več stvari. Začela sem s situacijo v družini in odnosi med člani pred ločitvijo. Zanimala me je pogostost prepirov, ali so intervjuvanci pričakovali spremembe in kdaj so opazili, da se je odnos med staršema spremenil. Nato me je zanimal potek ločitve, kako, na kakšen način so intervjuvanci zvedeli, da starša ne bosta več živela skupaj, kako so se ob tem počutili in zakaj ter kako so njihovi brati ali sestre reagirali na ločitev. Naslednja točka so bili stiki med otrokom in odsotnim staršem ter družinsko življenje sedaj, počutje v njej in medsebojni odnosi. Zanimal me je tudi odnos med staršema, s staršema in njunimi novimi partnerji. Nato sem se osredotočila na posledice ločitve, ki so jih pri sebi opazili intervjuvanci bodisi v svojem značaju, bodisi v odnosu do nasprotnega spola ali v partnerski zvezi.

2.2. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

- Kako odnosi v družini pred ločitvijo vplivajo na otroka in sprejemanje ločitve?
- Kakšne občutke sproži ločitev pri otroku?
- Kako na otroka vpliva odnos med staršema?
- Kako na otroka vplivajo stiki z odsotnim staršem?
- Kako ločitev vpliva na partnerske odnose odraslega, nekoč otroka ločenih staršev?

3. Metodologija

3.1. VRSTA RAZISKAVE

Po vrstah raziskav, ki jih opiše Mesec (2009: 79-86), je moja raziskava kvalitativna, saj vsebuje besedne opise, ki se nanašajo na raziskovani pojav. Je tudi eksplorativna oziroma poizvedovalna, ker je moj namen bil "odkriti probleme, jih formulirati in postaviti preverljive hipoteze" na osnovi manjšega števila primerov, natančneje šest. S spraševanjem sem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo, kar pa je značilno za empirične oziroma izkustvene vrste raziskave.

3.2. SPREMENLJIVKE IN TEME RAZISKOVANJA

Teme raziskovalne naloge so družina pred ločitvijo, ločitev, doživljanje ločitve, doživljanje ločitve bratov in sester, stiki, družinsko življenje sedaj, odnos s staršema, odnos med staršema, novi partnerji oziroma partnerice staršev, posledice ločitve in partnerski odnosi.

3.3. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Podatke sem dobila s pomočjo polstrukturiranega intervjuja. Vnaprej sem imela pripravljena okvirna vprašanja, ki so me zanimala, med pogovora pa so se mi porajala še nekatera druga. Ker vsi intervjuvanci niso želeli, da se pogovor snema, sem diktafon uporabila samo dvakrat, trikrat sem odgovore sproti tipkala na računalnik, ena intervjuvanka pa mi je zaradi pomanjkanja svojega časa odgovorila kar preko e-maila.

Vir podatkov so bili mladi odrasli z izkušnjo ločitve staršev.

3.4. POPULACIJA IN VZORČENJE

Populacija raziskave je šest mladih odraslih, starih od 22 do 24 let, ki so šest ali več let nazaj izkusili ločitev staršev. Poskusila sem pridobiti informacije o posledicah ločitve v čim več različnih razvojnih obdobjih, zato se starost ob ločitvi giba od nekaj mesecev starosti pa vse do osemnajstega leta. Intervjuvala sem dva moška in štiri ženske. Njihove kontakte sem dobila po metodi snežene kepe. Znance in prijatelje sem vprašala, če mi posredujejo imena svojih prijateljev, ki so otroci ločenih staršev; na ta način sem dobila prva dva intervjuvanka, ta dva sta mi med svojimi znanci in prijatelji pomagala pridobiti še ostale štiri osebe. Moj krog intervjuvancev se je tako počasi večal.

Tabela 2: Podatki intervjuvancev

INTERVJUVANEC	SPOL	STAROST SEDAJ	STAROST OB LOČITVI
Oseba A	Ženski	23	12
Oseba B	Ženski	22	8
Oseba C	Moški	24	17-18
Oseba D	Ženski	23	12
Oseba E	Ženski	24	Manj kot leto
Oseba F	Moški	23	15

3.5. ZBIRANJE PODATKOV

Ločitev je vedno več. Od leta 1970 se je število le-teh podvojilo in dandanes se loči "malo manj kot vsaka druga zakonska zveza." (Zaviršek, 2012: 20). Zato sem bila presenečena nad težavami, na katere sem naletela pri iskanju intervjuvancev, ki ustrezajo kriteriju. Vprašala sem veliko ljudi, pa se jih je zelo malo spomnilo na kakšnega znanca ali prijatelja z izkušnjo ločitve staršev. V načrtu sem imela približno deset intervjuvancev, na koncu sem jih uspela dobiti šest. Z izbranimi sem imela veliko srečo, saj nihče ni odklonil pomoči pri intervjujih. Problem je nastal, ko sem omenila snemanje z diktafonom. Vsi so se prestrašili in prosili za kakšen drug način beleženja njihovih odgovorov. Razložila sem jim, da je intervju anonimen, da bi snemala samo zase, da bi lažje poslušala in sledila pogovoru, po tem, ko bi ga prepisala, pa bi ga zbrisala. Dva od šestih sta se po razlagi strinjala s snemanjem pogovora, trije pa so mi razložili, da jim ni prijetno in ne bi bili sproščeni ter se ne bi mogli tako poglobiti v svoje občutke in čustva. Upoštevala sem njihove želje in odgovore sproti tipkala na računalnik.

Vse intervjuje sem opravila v približno treh tednih. Prvega sem imela 14. 5. 2016, zadnjega pa 30. 5. 2016. Za lokacijo intervjuja sem vedno vprašala po morebitnih preferencah in se prilagodila njihovim željam. Zdelo se mi je pomembno, da se v okolju, kjer je bil intervju izveden, počutijo sproščeno. Tako sem dva intervjuvanca obiskala na domu, ena je izbrala miren lokal nekoliko izven Ljubljane, dve pa sta prišli k meni domov, ko sem bila sama.

Preden sem se lotila intervjujev, sem poskusno intervjuvala sostanovalko, da sem ugotovila, ali so informacije, ki jih dobim iz okvirnih vprašanj tiste, ki jih iščem. Glede na pridobljene informacije so bila vprašanja v redu zastavljena, s pomočjo poskusnega intervjuja sem dobila tudi več idej za podvprašanja. Med intervjujem sem se – tako pripravljena – lažje osredotočila na temo in pazila na rdečo nit pogovora.

3.6. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Intervjuje, ki sem jih snemala, sem najprej pretipkala na računalnik in bila pri tem pozorna, da sem ohranila intervjuvančev slog, zato zapisi ponekod niso slovnično in knjižno korektni.

Intervjuje, ki sem jih ob pogovoru sproti tipkala, sem še enkrat prebrala in uredila. Nato sem označila besede, dele stavkov ali kar cele stavke, ki so se mi zdeli relevantni za raziskavo (priloga 1), jim pripisala pojme (priloga 2) in pojme razvrstila še v kategorije (priloga 3).

4. Rezultati

Pred ločitvijo

Pred ločitvijo je bila družinska situacija vsakega intervjuvanca nekoliko drugačna. Večina se spominja preprirov med staršema (A3: "Sta se starša veliko prepirala."), ki so se začeli različno: od enega leta po rojstvu intervjuvanca (C11: "Ko sem bil star eno leto") do manj kot enega leta pred ločitvijo (F15: "Manj kot eno leto pred ločitvijo.") V dveh primerih je bil v družini prisoten tudi alkohol (A15: "Zaradi očetove odvisnosti od alkohola."), v enem pa fizično nasilje (C10: "Ko je prišlo do kakšnega nasilja, sem moral tudi jaz posredovati.) in ljubosumje (C14: "Strašno ljubosumen je bil.").

Zaradi pogostosti preprirov je ena od intervjuvank bila pogosto pretresena in žalostna (D3: "Velikokrat zaspala pretresena in objokana.") V enem od primerov pa je bila situacija tako huda, da so zaradi nasilja za eno leto odšli od doma (C12: "Vmes smo šli z mamo tudi za eno leto stran k babici.").

Ko imajo starši še upanje in verjamejo v rešitev konfliktov in nesporazumov ter zakona na sploh, velikokrat vprašajo za pomoč kakšnega strokovnega delavca ali zakonskega svetovalca (E6: "Mama je hotela iti k zakonskemu svetovalcu.").

V primeru dobrih odnosov pred ločitvijo (F13: "Bili smo družina, lepo so me vzgojili, hodili smo na morje.") pa so preprirovi opisani kot nenadni (F16: "Kar naenkrat.") in malo časa trajajoči (F15: "Manj kot eno leto pred ločitvijo.").

Štirje intervjuvanci od šestih so ločitev pričakovali (A16: "Slutila sem, da tako ne bo šlo več dosti časa naprej.") zaradi sprememb, ki so se pojavile v družini oziroma v odnosih, kot so na primer odsotnost pogovarjanja (F17: "Se ni pogovarjalo sploh."), druženje očeta s sosedo in domnevanje nezvestobe (F25: "Mati je domnevala, da jo vara.") in pa seveda zaradi količine preprirov (A14: "Zelo veliko prepirala.").

Ločitev

Sama ločitev je v nekaterih primerih potekala burno (E8: "Precej burno."), v drugih pa je bila sporazumna (F19: "Vse smo se lepo zmenili."). Dva intervjuvanca sta za ločitev zvedela posredno (A31: "Direktno mi starša nista povedala."), dva pa neposredno (B26: "Oče mi je povedal."). Čas seznanitve pa je bil od intervjuvanca do intervjuvanca različen. Zvedeli so šele z očetovim odhodom (A32: "Spomin se le prizora, ko sem našla spakirane očetove stvari pred vrati."), zadnji dan (B27: "Zvedela sem pa potem zadnji dan."), nekaj dni pred odhodom

(D20: "Par dni pred našim odhodom.") ali pa že dve do tri leta prej (C21: "Dve ali tri leta govorila, da moramo stran od njega.").

Eden od intervjuvancev je tudi omenil, da sta ga starša vprašala po morebitnih željah ob njuni ločitvi (F20: "Sta me vprašala, s kom bi rad živel.") in se je glede na takratne okoliščine odločil, s katerim staršem bi rad živel (F21: "Rekel sem, da z njo, ker je bilo bolj smiselno.").

Trajanje razveze so opisovali kot hitro (A17: "Precej na hitro") ali dlje časa, predvsem zaradi potrebe po pomoči sodišča (C19: "Potem sta bila na sodiščih in se je vleklo to potem dve leti.").

V večini primerov je bila pobuda za ločitev materina (A18: "Mama je že nekaj časa razmišljala o razhodu."), v enem od primerov pa očetova (B21: "Oče želel ločiti.").

Dva intervjuvanca sta omenila tudi odlašanje starša z ločitvijo zaradi brezposelnosti drugega starša (A19: "Oče v tistem času nezaposlen in brez avta.") ali zaradi groženj (C18: "Grozil stalno.") in posledičnega zbiranja poguma za naslednji korak (C17: "Kar nekaj časa trajalo."). Partnerja so z razvezo soočili, ko je ta dobil zaposlitev (A20: "Ko je postal spet finančno neodvisen.") ali ko je odšel na službeno potovanje (D19: "Ko je oče odšel na službeno pot, smo spakirale svoje stvari in odšle brez njegove vednosti."). Eden od intervjuvancev je omenil tudi očetovo pričakovanje ločitve (A22: "Njegove edine in zadnje besede 'sem vedel, da bo prišlo do tega'."), v enem od primerov pa sta se starša razvezala šele po odhodu in selitvi očeta (F29, F30: "Najprej se je oče odselil in sta se potem šele uradno ločila.").

Nekateri od staršev so pri procesu razveze imeli tudi pomoč prijateljice (A24, A25: "Mami pomagala ena prijateljica, ki je imela podobno izkušnjo tudi sama.") ali hčerke (D11: "Mami pomagala pri ločitvi, iskanju stanovanja.").

Ena od intervjuvank je omenila skrbništvo in očetovo strinjanje z le-tem (A26: "Na sodišču strinjal, da naju obe obdrži mama.") in načrt za sprotno dogovarjanje o stikih (A27: "Za stike sproti dogovarjali.").

V polovici primerov je postal problem preživnina po ločitvi (E11: "Problem je nastal pri višini preživnine.").

Doživljanje razveze

V dveh primerih razveza intervjuvanca ni prizadela (C2: "Sploh mi ni bilo žal."). Razlog za to je bil v prvem primeru nedojemanje zaradi starosti (A2: "Nisem dojela.") v drugem primeru pa konec preprirov in vsakdanjega nemira (C3: "Končno se znebiš tega vsakdanjega nemira.").

Intervjuvanci so opisovali tudi občutke olajšanja (D8: "Olajšana.") in osvobojenosti (A4: "Počutila bolj svobodno in osvobodeno.") zaradi konca skrbi (C22: "Nisem bil več v skrbeh.") in preprirov (D30: "Bodo od zdaj večeri minili mirno.") ter celo občutke veselja (D23: "Veselila, kako bo zgledala moja nova soba.") zaradi selitve.

Neprijetne občutke so poimenovali kot zmedenost (A33: "Zmedeno.") zaradi presenečenosti nad razvezo (A34: "Sem kljub svojim slutnjam vseeno bila presenečena, ko sem videla torbe pred vrati."), žalost (F2: "Bil sem žalosten."), osamljenost (B35: "Mislila sem, da se nimam na koga obrniti."), razdvojenost (B8: "Res nisem vedela, komu verjeti.") in jeza (E17: "Vedno nekako podzavestno jezna na očeta, ker je šel.").

Čez čas se nekateri otroci z ločitvijo sprijaznijo (B66: "Čez nekaj časa sem se sprijaznila.") ali pa začnejo odločitev staršev tudi razumeti (D26: "Na nek način razumela, zakaj se to dogaja.").

Ena od intervjuvank je bila ob ločitvi še dojenček (E2: "Saj sem bila še premajhna."), zato se ločitve tudi ni zavedala (E1: "Mislim, da se nisem niti zavedala, kaj se dogaja.").

Dve intervjuvanki opisujeta svoj zaščitniški odnos do enega od staršev po ločitvi. Zaradi preprirov z materjo (B31: "Neprestano sva se kregale.") in zaupanju očetu o okoliščinah ločitve (B32, B33: "Bolj sem očetu verjela, bolj me je prepričal.") je intervjuvanka imela zaščitniški odnos do očeta (B29: "Precej zaščitniška do očeta."). Pri drugi intervjuvanki pa je bila situacija nekoliko drugačna, saj je imela zaščitniški odnos do matere, kar se je pokazalo ob preprih med staršema po ločitvi (E14, E15: "Pogledala sem iz sobe in videla mammo objokano za mizo. Postala sem jezna nanj in tudi jaz postala žalostna.").

Dve intervjuvanki sta omenili željo po ponovni združitvi staršev (E16: "Ko sem dojela, da sta bila mama in oče nekoč skupaj, sem hotela, da bi oče živel z nama z mammo.") in dobrih odnosih (B25: "Hotela nekako, da bi se razumeli.").

Brati/sestre

Dva intervjuvanca imata mlajšo sestro (C4: "Mlajšo sestro."), za katero pravita, da ob ločitvi ni kazala žalosti (A8: "Ni kazala nekih znakov pretirane žalosti."), zaradi njene starosti, saj ta ni dojemala, kaj je ločitev (A7: "Ni čisto dojela, kaj se dogaja", A6: "Zelo majhna takrat."). Zaradi slabega odnosa z očetom si stikov z njim niti ne želi (A9: "Bolj površinski odnos.", A10: "V interakciji pa se mu je zelo upirala.").

Starejša sestra intervjuvanke je tako kot ona čutila olajšanje (D12: "Predvidevam, da je tudi ona čutila olajšanje.") zaradi slabega odnosa z očetom (D13: "Se tudi ona ni ravno najbolje razumela z očetom.").

Eden od intervjuvancev ima starejšega brata (F6: "Starejšega brata."), na katerega ločitev ni imela vpliva (F7: "On tega ni doživljal kakor koli ...") zaradi življenja na svojem (F8: "Takrat je bil že na svojem"), nepovezanosti z družino (F9: "Ni bil več aktivno povezan z družino") in slabega odnosa s staršema (F10: "Tudi razumeli se niso.").

Polbrati in polsestre intervjuvank ločitve niso občutili (E4: "Ločitev ni dotaknila.") ali pa je bil vpliv minimalen (B15: "Zelo je bil naporen, živ.", B16: "Že pred ločitvijo je bil tak.").

Stiki

Tudi stiki z odsotnim staršem se zelo razlikujejo od vsakega posameznega primera. Ponekod stiki ne obstajajo (D35: "Nič (stikov).") predvsem zaradi očetove nezainteresiranosti (A29: "Zaradi njegove nezainteresiranosti."), saj si je intervjuvanka stikov želela in jih potrebovala (A13: "(Sestra si ne želi imeti stikov z njim in pravi, da tega človeka ne pozna in ga ne rabi, jaz pa.)").

Ponekod so stiki občasni (E49: "Vsake toliko časa me pokliče in greva na kosilo."), drugod pa redni in jih je veliko (B44: "Kar veliko", B45: "Slišiva se enkrat na teden.", B46: "Na obisk enkrat na mesec.").

Zaradi odnosa z očetom pred ločitvijo je eden od intervjuvancev takoj po ločitvi nekaj časa stike z njim odklanjal (C39: "Jaz se mu na začetku tudi nisem javljal."), sedaj pa ima željo po nekakšnem odnosu z njim in ohranjanju le-tega (C33: "Ker je oče, se mu javim in poskušam ohranjati nek odnos.").

Družinsko življenje sedaj

Vsi intervjuvanci so po ločitvi živeli s svojo materjo (C25: "Pri mami."), dva od njih tudi s sestro. Trem se je kasneje pridružil še materin partner (B43: "Z mamo in njenim fantom."), eden pa se je čez šest let preselil k očetu zaradi materine brezposelnosti (F38: "Potem sem se pa k očetu preselil.", F39: "Mama brezposelna in brez denarja."). Dva od intervjuvancev sedaj živita s svojim partnerjem (D34: "Sedaj pa živim s svojim fantom."), eden pa se je pred kratkim preselil v svoje stanovanje (F41: "Sedaj sem na svojem.).

Skoraj vsi opisujejo dobro počutje v družini (C41: "Zdaj se v družini počutim v redu."), nekateri občutijo tudi varnost (A57: "Dokaj varno."), sproščenost in brezskrbnost (C43: "Sproščeno, brez skrbi."), normalnost (F47: "Normalen, nič posebnega."), občutek, da se na člane družine lahko zanesejo in da jim stojijo ob strani (A58: "Vem, da so tam zame, kadar koli jih bom potrebovala.").

Eni od intervjuvank pomeni družina zelo veliko (B68: "Pojem družina mi zelo veliko pomeni."), na drugi strani pa drugi intervjuvanec občutka družine nima (F72: "Ne počutim se, kot da smo družina.") zaradi ločenega življenja članov (F73: "Ker smo vsak na svojem koncu.") in občutka doma v svojem lastnem stanovanju (F76: "Jaz se počutim doma sedaj v svojem stanovanju.").

V družinah, kjer je konfliktov malo (F79: "Ni nekih konfliktov."), se le-te rešuje s pogovorom (A60: "Stvari vedno poskušam rešiti s pogovorom.") ali z opravičilom enega od članov družine (C45: "Se mami takoj opravičim."). V enem od primerov je konfliktov malo zaradi majhne količine komunikacije, nizkega nivoja vsakdanjih konfliktov (F80: "Ni neke komunikacije." F81: "Konflikti so na tako nizki vsakdanji ravni, da jih je težko reševati, ker niso pomembni.") in izogibanju osebnim temam pogovora (F54: "Nista tista, na kogar se obrnem.").

Odnos s staršema

Z materjo imajo intervjuvanci večinoma dober odnos (E52: "Z mamo imam sedaj dober odnos.") oziroma se odnos s časom izboljšuje (A48: "Čedalje boljši."). Mati jim daje dober vzor (D39: "Zame ni boljšega vzora, kot je vzor moje matere."), razumevanje in ljubezen (E64: "Nekako našli skupno pot in se razumeva in imava radi."), v nekaterih primerih se s hčerko uči druga od druge (A51: "Učiva se druga od druge.") in se odprto pogovarjata (E63: "Veliko pogovarjava o vsem."). Samo v enem primeru je odnos z materjo opisan kot slab

(B48: "Z mambo zelo naporno.") zaradi velike količine preprirov (B49: "Neprestano sva se kregale."). Ena od intervjuvank opisuje zaščitništvo matere v obdobju njene pubertete (E53: "V puberteti je bila precej zaščitniška.") in posledično tudi njeno upornišvo (E54: "Sem bila prava upornica.").

Odnos z očetom je opisan kot dober (F77: "Na očeta se res lahko zanesem.") v dveh primerih, v enem od teh pa poudarja, da je nekoliko drugačen kot pred ločitvijo (B53: "Malo drugače, ker ga ne vidim vsak teden.") zaradi odtujitve (B54: "Odtujila sva se."). V dveh primerih odnosa ni (A53: "Z očetom odnosa nimam.") zaradi pomanjkanja stikov (D36: "Čestitke za rojstni dan preko maila, pa še to samo zadnjih nekaj let."), v enem pa intervjuvanec kljub stikom do očeta ne čuti navezanosti in ljubezni (C32: "Do njega tega nisem nikoli čutil.").

Intervjuvanka, ki je bila stara manj kot leto dni ob ločitvi staršev je opisala oboževanje očeta v času pubertete (E55: "Tisto obdobje sem oboževala očeta."), ki pa je ob očetovi zavrnitvi izginil (E58: "Na moje povabilo odgovoril, da ne pride, ker noče sedeti za isto mizo z mojo mambo."). Opisuje njeno sprejetje odnosa (E47: "Sem se na to že navadila."), izogibanju določenim temam pogovora (E44: "Nimava takega odnosa, da bi se o takih stvareh, o mojih čustvih pogovarjala."), večanje razdalje med njima (E46: "Razdalja med nama s časom samo še večja."), občutek nepripadanja (E80: "Pri očetu in njegovi družini pa imam občutek, da ne spadam tja.") in očetovo vrstniško obnašanje (E67: "Obnaša kot moj vrstnik."). Kljub vsemu temu pa je prisoten tudi strah pred razočaranjem očeta (E68: "Se ga nekako bojim razočarati."). Med njima zaradi površinskega odnosa ne pride nikoli do konfliktov (E87: "Z očetom se še nikoli nisem sprla.").

Odnos očeta do otrok je spet od primera do primera drugačen. Ena od intervjuvank opisuje občutke žalosti in razočaranje ob snidenju z očetom (A45: "Čutila cmok v grlu in ogromno količino žalosti, razočaranja."), ko je ta ni prepoznal (A43: "Me enkrat ni prepoznal."). Druga opisuje zmožnost očeta po predstavitvi situacije z drugega zornega kota (E56: "Vedno mi je predstavil situacijo iz nekega drugega zornega kota, da sem potem tudi sama razumela in dojela ter videla stvari drugače in se pomirila."). Tretji primer odnosa pa opisuje resno jemanje očetovske vloge ter očetovo poslušnost (F52: "Bolj resno jemlje in posluša bolj.").

V nekaj primerih se je odnos do očeta čez čas nekoliko spremenil, včasih na bolje (C40: "Zdaj je vse normalno"), drugič na slabše (E59: "Zelo jezna nanj.").

Odnos med staršema

V štirih primerih starša nimata odnosa med sabo (D40: "Ga nimata.") ali pa je ta slab (B61: "Ne dober."). Ob naključnih snidenjih sta starša večinoma strpna (C35: "To se normalno menita."), v enem primeru je strpna samo mati (E76: "Potrpežljivost pri mami zelo spoštujem in cenim.").

V nekaterih primerih se stiki čez čas spremenijo (C37: "Prvi dve leti se zagotovo nista slišala.") zaradi spremembe očeta (C28: "Sedaj je normalen."), v drugih pa oče pomaga pri vzgoji (E71: "Ko sem bila še v srednji, je mama nekajkrat poklicala očeta, naj se pogovori z mano."), potem pa stiki izginejo zaradi zamer do bivšega partnerja (E75: "Ne morem verjeti, da so zamere, ki jih goji do mame, tako močne.").

V enem primeru imata starša malo stikov (F69: "Malokrat se vidita."), vendar nimata zamer med seboj (F70: "Ni kakšnih hudih zamer."). Kljub temu je intervjuvanec mnenja, da se oče počuti krivega za ločitev (F71: "Z očetove strani pa mislim, da je nekakšen občutek krivde.").

Novi partnerji

Ko pridejo v družino novi partnerji staršev, se družinska struktura nekoliko spremeni. Nekateri otroci postanejo ljubosumni (B56: "Ne vem, ali sem bila ljubosumna.") in se trudijo zvezo končati (B57: "Jaz sem ju pripeljala do tega, da sta prekinila zvezo."). Nekateri novega partnerja ne sprejemajo (E35: "Vedno sem vohunila, kaj delata, v dnevnik sem pisala o njem in kako ga ne maram."), drugi pa ga sprejemajo (F65: "Lažje sprejemam, ker ni vsiljiva."), vendar bi se bolje počutili, če ga ne bi bilo (F67: "Ne moti me, ampak bi raje videl, da je ni.").

Dve intervjuvanki sta odnos z novim partnerjem starša opisali kot dober (B59: "Druga očetova bivša pa mi je bila kot druga mama."), eni je ta odnos celo pomagal pri sprejemanju ločitve (B67: "Ko sta si našla v redu partnerje, je bilo tudi meni v redu.").

Eden izmed intervjuvancev pa je izrazil nezanimanje za odnos med materjo in njenim novim partnerjem (F57: "Ne vem, kaj sta delala, dejansko me ni zanimalo.") ter občutek nesproščenosti (F59: "Ni mi bilo prijetno, da je v mojem stanovanju, nisem se več počutil doma.") in ujetosti ob njegovih obiskih (F61: "Da sem kot v zaporu v svoji sobi.").

Poledice ločitve

V primeru, ko je bilo pred ločitvijo prisotno nasilje, intervjuvanec pravi, da posledic same ločitve na sebi ni opazil (C24: "Jaz do sedaj nisem še nobenih posledic opazil.").

V ostalih primerih pa so bile posledice večinoma negativne. Ena od intervjuvank je izpostavila večji vpliv odnosov v družini pred in po ločitvi, kot pa ločitve same (A36: "Na mene ni toliko vplivala sama ločitev, kakor odnos med staršema in pa moj odnos z očetom pred in po ločitvi."). Največja posledica zanjo je bila sama izguba očeta in stikov z njim (A37: "Največja posledica je bila izguba očeta.").

Zaradi slabih odnosov po ločitvi, si je ena od intervjuvank želela zbežati od doma (B39: "Sem velikokrat hotela od doma.") in postala bolj zadržana (B36: "Bolj zadržana.").

Kot posledica je bil izpostavljen tudi neobstoj moške figure v času odrasčanja (E20: "Nikoli nisem imela neke moške ali očetovske figure v življenju."), kar je imelo vpliv predvsem na intervjuvankin odnos do nasprotnega spola (E21: "V puberteti, ko sem skoraj panično iskala in potrebovala pozornost fantov.", E22: "Pred tem pa sem se jih bala.", E23: "Sedaj se bojim, da bom izgubila ljubljeno osebo.").

Dve intervjuvanki opisujeta tudi nezaupanje (B37: "Ne verjamem ljudem na besedo.").

V enem od primerov pa je intervjuvanec po ločitvi imel slabši šolski uspeh (F34: "V gimnaziji pa mi je uspeh precej padel.") in bil manj družaben (F35: "Postal manj socialen.").

Dva od intervjuvancev opisujeta tudi pozitivne posledice, ki jih je ločitev imela nanju. Zaradi družinske situacije in odnosov je ena od intervjuvank postala močnejša (D31: "Naredilo močnejšo.") in si izoblikovala jasne želje in pričakovanja za svoj partnerski odnos (D32: "Vem, česa si ne želim v svojem razmerju in česa si želim."), intervjuvanec pa je odrasel in se osredotočil na spoznavanje sebe (F36: "Odrasel sem in začel spoznavati sebe.").

Partnerski odnosi

Nekateri izmed intervjuvancev so s svojim partnerskim odnosom zadovoljni (D51: "S svojo zvezo zadovoljna.") in konflikte rešujejo s pogovorom (B79: "S partnerjem se ob konfliktu vedno pogovoriva."). Drugi opisujejo željo po sprejetosti in ljubljenosti (E90: "Hočem počutiti sprejeta in ljubljena."), odprtost, hitro navezanost in zaljubljenost (F82: "Vedno sem bil zelo odprt, hitro sem se zaljubil pa navezal.") ter preveliko zaupljivost (F83: "Preveč sem zaupljiv.").

Posledice ločitve so lahko vidne tudi v stikih z nasprotnim spolom (A61: "Opažam določene težave pri stikih z moškimi in vzpostavljanju partnerskih razmerij."), v privlačnosti oseb s podobno izkušnjo (F86: "Privlačilo me je, da je imela ženska podobne izkušnje."), v strahu pred izgubo partnerja (E96: "Konstantni strah, da bi ljubljeno osebo izgubila.") in ponavljanju

napak staršev (B78: "Poskušam se izogibati stvarem, ki so pri moji mami in očetu šle narobe."), v velikih pričakovanjih (E94: "Edini vzor partnerskih zvez imam iz romantičnih filmov.", E95: "Podzvestno mogoče pričakujem, da bo tako tudi v resnici."), kar izhaja iz zabrisanega lika zdrave partnerske zveze (A62: "V moji glavi lik zdrave partnerske zveze zabrisan.") ali pa v jasno oblikovanih željah (D50: "Vem, kaj si v razmerju želim in česa nočem.").

Dva od intervjuvancev sta izrazila tudi željo po drugačnosti od svojih staršev (A63: "Ne želim biti podobna nobenemu od mojih staršev kar se tiče odnosa s partnerjem.") oziroma od svoje matere (B72: "Niti malo nočem biti podobna mami.") in željo po drugačni družini (B71: "Nočem, da je tako kot je pri nas.").

5. Razprava

V raziskovalni nalogi me je zanimalo, kako ločitev in odnosi v družini vplivajo na otroka in njegovo identiteto.

Družina je za vsakega posameznika pomembna skupnost, v kateri otrok odrašča in si izoblikuje svojo identiteto. Otrok za svoj razvoj potrebuje stalnost, dobre odnose s starši in njihovo ljubezen. Večja sprememba v sestavi družine ali v odnosih med njenimi člani na otroku pusti posledice, ki so lahko kratko- ali dolgotrajne, celo trajne.

Vsak otrok ločitev staršev doživlja na svoj način, ki je odvisen od mnogo med seboj povezanih dejavnikov: starosti, kvalitete odnosov pred ločitvijo, stikov po ločitvi, navezanosti na starša, značaju ... Ker sem intervjuvala šest ljudi, ki izhajajo iz zelo različnih družin, sem dobila tudi zelo različne rezultate, ki jih bom poskušala predstaviti v nadaljevanju.

Ločitev različno vpliva na otroke glede na njihovo starost. V primeru ločitve takoj po rojstvu se posledice, ki se jih otrok zaveda, pojavijo šele kasneje. V primeru enostarševske družine se bo čutil vpliv odsotnosti moškega ali ženskega lika še posebej v obdobju odraščanja. Ker otrok v tem primeru nima nobenega vzora zdrave partnerske zveze, si bo izoblikoval sliko in predstave iz okolice (npr. iz romantičnih filmov). Ker mu manjka npr. očetova pozornost, jo bo iskal drugje, pri drugih osebah moškega spola. V svojih partnerskih zvezah bo nezaupljiv in ne bo vedel, kaj pričakovati, zato ga bo pogosto preganjal strah, da bo zapuščen.

Take posledice čuti tudi starejši otrok, ki se po ločitvi kljub svoji želji ohraniti stike tudi s staršem, s katerim ne živi, z njim redko ali ne srečuje. Zaradi razočaranja ga bo strah navezovati stike z osebami nasprotnega spola. Lahko bo imel tudi nizko samopodobo in se ne bo počutil dovolj dobrega, da bi si oče/mati želel/želela imeti stike z njim.

V primeru slabih odnosov pred ločitvijo, nasilja ali prisotnosti alkohola otrok ob ločitvi staršev čuti večinoma olajšanje. Konča se obdobje neprestanih skrbi, nemira, preprirov in žalosti. Otrok se lažje sprijazni z ločitvijo, v nekaterih primerih postane celo močnejši in si jasno oblikuje cilje za svoje partnerske zveze. Lahko se zgodi, da otrok takoj po ločitvi odklanja kakršne koli stike z očetom/materjo zaradi jeze in zaradi skrhanih odnosov pred ločitvijo, čez čas pa si premisli in si zaželi ohranjati odnos z očetom/materjo.

Ko so odnosi v družini dobri oziroma prepri trajajo krajše obdobje, je otrok lahko kljub slutnjam, da zakon staršev razpada, ko do ločitve pride, presenečen. V takih primerih se odnosi in stiki z odsotnim staršem nadaljujejo, kar pomaga pri sprijaznjenju s spremembami.

Kljub temu pa je lahko zadržan bolj kot je bil prej, posledice se lahko začnejo kazati v šoli, včasih si želi oditi od doma in postane manj družaben.

Za ločitev morajo starši povedati otroku takoj, ko se dokončno odločijo za ta korak. Otroku tako dajo čas, da se privadi na to misel, da vpraša, kar ga zanima in da mu starša dokažeta, da bosta vedno njegova starša, tudi če ne bosta več živila skupaj.

Za otroka so najpomembnejši odnosi med staršema po ločitvi in stiki z odsotnim staršem. Če so odnosi po ločitvi boljši in se prepiri končajo ali pa se vsaj ne odvijajo pred otrokovimi očmi, bo ločitev lažje sprejel. Če pa starša tekmujeta, kdo bo otroka dobil na svojo stran in govorita grdo drug o drugemu, bo to najverjetneje pripeljalo do otrokove zmedenosti in razdvojenosti. Razumljivo je, da ima otrok rad tako mater kot očeta in že samo izbiranje med njima, komu verjeti in na čigavi strani biti, je lahko zanj zelo boleče. Počutil se bo med dvema ognjema, včasih bo imel lahko celo občutek, da mora biti z materjo ena oseba, z očetom pa druga. Starši se morajo zavedati, da je otrok kljub vsemu še vedno otrok in ne nekakšen reševalec konfliktov ali razsodnik. Konflikti namreč v njem lahko povzročijo, da do enega od staršev (ali do obeh) čuti jezo, ki lahko traja dolgo časa.

V primeru ločitve kmalu po rojstvu otroka morajo biti stiki z odsotnim staršem pogosti in kratkotrajni. Otrok v tem obdobju potrebuje stalnost in čim manj sprememb. Vsaka sprememba okolja in oseb okoli njega lahko v njem sproži strah in zmedenost. Zato ga je potrebno na stike počasi navajati. Ko otrok postane starejši (po npr. petem letu starosti) pa morajo biti stiki dolgotrajni, kvalitetni in aktivni, taki, da odsotni starš in otrok gradita odnos, se spoznavata in nadoknadita čas, ko se nista videla.

Novi partnerji staršev lahko otroku pomagajo pri sprejetju ločitve ali pa zbudijo v njih občutek utesnjenosti in nesproščenosti, še posebej v primeru dobrih odnosov pred ločitvijo in v primeru spremembe v enostarševsko družino kmalu po rojstvu otroka. Postanejo lahko ljubosumni, še posebej v primeru, ko upajo na ponovno združitev staršev. Nekateri si celo aktivno prizadevajo za razpad zveze med staršem in novim partnerjem. Nekatere novi partner ne moti, si pa življenja z njim kljub vsemu ne morejo predstavljati.

V primeru novega partnerja odsotnega starša mora ta otroka seznaniti, da ga ni potisnil ob stran in da je še vedno pomemben del nove družine. V nasprotnem primeru se lahko otrok počuti nezaželen, odveč ali celo neljubljen ter zamenjan za novo družino in nove otroke.

Skratka, ločitev v vsakem primeru zaznamuje otroka. Ker se v sodobni družbi temu ni mogoče izogniti, bi morala socialna politika delovati preventivno in z načrtnim ozaveščanjem in izobraževanjem mladine, pozneje pa staršev, narediti vse, da bi se negativne posledice ločitve čim bolj omililo in te ne bi bile tako hude, da bi značajsko in identitetno zaznamovale otroka.

6. Sklepi

- Družina pomeni varnost, zatočišče in ljubezen.
- Oblika družine in odnosi v njej so izredno pomembni v izoblikovanju identitete.
- Odnos med očetom in materjo je otrokov primarni vzor zveze, kar se pokaže v odnosih do nasprotnega spola.
- Vsak otrok doživlja ločitev na svoj način.
- Posledice ločitve so kratkotrajne ali pa jih ni, če so odnosi v družini pred ločitvijo slabi oziroma če je prisoten alkohol in/ali nasilje.
- V primeru odsotnosti očeta in pomanjkanja stikov, bo v odnosih do nasprotnega spola opazen vpliv manjkajoče moške figure v času odraščanja.
- Otroci v večini primerov slutijo, da nekaj ni v redu, čeprav tega ne izrazijo vedno.
- V primerih slabih odnosov, po ločitvi čutijo olajšanje.
- Starši morajo kljub ločitvi nadaljevati svojo vlogo roditelja.
- V večini primerov se otrok in odsotni roditelj po ločitvi oddaljita.
- Novi partnerji staršev včasih pripomorejo pri sprejemanju ločitve, še posebej v primerih slabih odnosov v primarni družini.

7. Predlogi

Predlogi glede obravnavanih pojavov:

- Starši morajo biti seznanjeni s posledicami, ki jih ločitev pusti na otroku.
- Otroka morajo poslušati, mu stati ob strani, upoštevati njegove želje in mu zagotoviti, da ju ne bo nikoli izgubil.
- Tudi po ločitvi morata opravljati vlogo starša in biti otroku na voljo ter mu nuditi vso podporo, ki jo potrebuje.
- Starša morata po ločitvi še vedno sodelovati v največjo korist otroka in se zadržati prepirov in obtoževanj pred njim.
- Z otrokom se morata odkrito pogovarjati o situaciji na način, primeren njegovi starosti.
- Tudi v primerih novih partnerjev in otrok iz novega zakona, se morajo starši truditi za otroka iz prvega zakona in z njim ohranjati kvaliteten in dober odnos.

Predlogi glede nadaljnjega raziskovanja:

- Intervjuvala bi večje število oseb različnih starosti in tako dobila morda več podobnosti da bi lahko primerjala posledice, ki jih ločitev pusti na otroku v določenem obdobju.
- Intervjuvala bi tudi starše, da bi dobila vpogled še iz drugega zornega kota.
- Zanimivo bi bilo intervjuvati iste osebe čez nekaj let in morda priti do kakšnih novih ugotovitev.
- Raziskala bi sprejemanje otroka s strani novega partnerja starša.
- Zanimajo me tudi odnosi med otrokom ločenih staršev in njegovimi polbrati oziroma polsestrami.

Predlogi za socialno delo:

- Ob ločitvi seznaniti starše s posledicami ločitve na otroke in skupaj soustvariti rešitve, ki bi te posledice minimalizirale. Narediti konkretne načrte stikov in obiskov, saj mora biti v obdobju takoj po ločitvi, stikov z odsotnim staršem, veliko.
- Ustanovitev svetovalnice za starše in otroke ločenih staršev, kjer bi se starša tudi po ločitvi skupaj pogovarjala s strokovnim delavcem in sooblikovala način, na katerega bosta skupaj delovala v prid otroka in reševala morebitne konflikte. Za otroke pa bi lahko obstajala skupina, ki bi jo vodila mlada oseba z izkušnjo ločitve staršev in kjer

bi lahko odprto v varnem prostoru govorili o svojih občutkih, željah in težavah s katerimi se srečujejo. Občutek, da niso sami s to izkušnjo bi jim pomagal pri sprejemanju ločitve.

8. Literatura in viri

Andrejč, A. (2014), Negativni učinki razveze staršev na otroke in mladostnike. *Socialno delo*, 53, (1): 25-42.

Bingham, J. (2006), *Zakaj se družine razidejo?* Ljubljana: Grlica

Charlish, A. (1997), *Med dvema ognjema*. Ljubljana: DZS.

Cockett, M., Tripp, J. (1996), *The exeter family study: Family breakdown and its impact on children*. University of Exeter Press.

Čaćinovič Vogrinčič, G. (1992), *Psihodinamski procesi v družinski skupini*. Ljubljana: Advance.

Čaćinovič Vogrinčič, G. (1998), *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Čaćinovič Vogrinčič, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čaćinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Šugman Bohinc, L., Akerman, B., Kustec, K., Kvaternik, I., Kodele, T. (ur.), Mešl, N. (ur.), Dogenik, S. (2013), *Otrokov glas: V procesu učenja in pomoči*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Gostečnik, C. (2009), *Me imata kaj rada*. Ljubljana: Brat Frančišek.

Gostečnik, C. (2014), *So res vsega krivi starši?* Ljubljana: Brat Frančišek.

Kobal, D. (2000), *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Kompan Erzar, K. (2003), *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek.

Mesec, B. (2009), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Musek, J. (1995), *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.

Renner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006), *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Satir, V. (1995), *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Siegel, D. (1999), *The Developing Mind: How relationships and the brain interact to shape who we are*. New York: The Guilford Press.

Štadler, A., Starič Žikič, N., Borucký, V., Križan Lipnik, A., Černetič, M., Perpar, I., Valenčak, K. (2009), *Otrok in ločitev staršev: Da bi odrasli lažje razumeli otroke*. Ljubljana: Otroci.

Thompson, R., Amato, P. (1999), *The postdivorce family: Children, parenting and society*. London; Sage publications.

Tomori, M. (1994), *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.

Ule, M., Kuhar, M. (2003), *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za socialno psihologijo.

Zaviršek, D. (2012), *Od krvi do skrbi: Socialno starševstvo v globalnem svetu*. Maribor: Aristej.

Zupančič, M. (1993). *Razvojne naloge mladostnika in institucionalno izobraževanje*. Psihološka obzorja. 2 (3-4).

Žmuc Tomori, M. (1989), *Klic po očetu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

INTERNETNI VIRI:

Dolenc, D. (2013), *Mednarodni dan družin*. Dostopno na <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=5476> (15.4.2016)

Konvencija o otrokovih pravicah. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovi-pravicah-ozn/> (2.5.2016)

Sabounchian, S. (2001), *Ločitev: Vpliv ločitve na otroke in kako pomagati otrokom ločenih staršev*. Dostopno na http://www.vrtecandersen.si/tl_files/DOKUMENTI/svetovalna-sluzba/LOCITEV.pdf (20.4.2016)

Statistični urad Republike Slovenije; Osnovni podatki in kazalniki o razvezah zakonskih zvez.

Dostopno na

http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/viewplus.asp?ma=H143S&ti=&path=../Database/Hitre_Repozitorij/&lang=2 (5.5.2016)

Uradni list Republike Slovenije. Dostopno na

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093> (2.5.2016)

Zajc, K. (2010), Ločitev od partnerja ne sme biti tudi ločitev od otroka. Dostopno na

<http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/400/Lo%C4%8Ditev-od-partnerja-ne-sme-bit-tudi-lo%C4%8Ditev-od-otroka?index=5> (15.5.2016)

9. Priloge

9.1. PRILOGA 1: INTERVJUJI

OSEBA A

Spol: ženski

Starost: 23

1. Koliko si bil/a star/a, ko so se tvoji starši ločili?

Enajst let.

2. Kako si doživljal/a razvezo? Kakšni so bili tvoji občutki?

Ločitev me **ni prizadela**, ker se mi zdi da po eni strani takrat **nisem dojela** kaj se dogaja, po drugi strani pa **sta se starša veliko prepirala** in sem se morda po ločitvi **počutila bolj svobodno in osvobojeno** teh prepиров.

3. Imaš kakšnega brata ali sestro? Kako so ločitev doživljali oni?

Sestra je bila še **zelo majhna takrat**, tako da mislim da **ni čisto dojela kaj se dogaja**. Ko je oče odšel niti **ni kazala nekih znakov pretirane žalosti**, ker sta mela **bolj površinski odnos**, ko sta pa bla **v interakciji**, **se mu je pa zelo upirala**.

Kako pa je sedaj?

Ona **si ne želi imeti stika z njim**, ker pravi da **tega človeka ne pozna in ga ne rabi**, medtem ko **jaz pa**.

4. Se spomniš kako je bilo pred ločitvijo?

Starša sta se **zelo veliko prepirala**, predvsem zaradi **očetove odvisnosti od alkohola**. **Slutila sem**, da tako **ne bo šlo več dosti časa naprej**.

5. Kako je potekala razveza?

Razveza je potekala **precej na hitro**. Mama je **že nekaj časa razmišljala o razhodu**, ampak je bil **oče v tistem času nezaposlen in brez avta** in takoj **ko je postal spet finančno neodvisen**, se je odločila za ta korak in **mu spakirala stvari ter jih postavila pred vrata**. Ko je prišel domov, so bile **njegove edine in zadnje besede 'sem vedel da bo prišlo do tega'** in se je **obrnil in šel**. Pravna razveza ne vem točno kako je potekala, ker sem bla premajhna. Vem samo, da je **mami pomagala ena prijateljica** da je šla čez to ki je mela **podobno izkušnjo tudi sama**, pa da se je na **sodišču strinjal, da naju obe obdrži mama** in da se bomo **za stike sproti dogovarjali**.

No, do stikov nikoli ni prišlo zaradi njegove nezainteresiranosti, prav tako ni nikoli za naju s sestro plačal niti enega centa preživnine.

6. Kako si zvedel/a, da se starša ločujeta?

Direktno mi starša nista povedala kaj se dogaja, spomnim se le prizora, ko sem našla spakirane očetove stvari pred vrati.

7. Kako si se počutil/a ko sta se ločila?

Po eni strani sem se počutila zmedeno, ker sem kljub svojim slutnjam vseeno bila presenečena, ko sem videla torbe pred vrati. Po drugi strani pa osvobojeno preprirov med staršema.

8. Kakšne posledice je ločitev imela nate?

Zdi se mi da na mene ni toliko vplivala sama ločitev, kakor odnos med staršema pred ločitvijo in pa moj odnos z očetom pred in po ločitvi. Največja posledica je bila izguba očeta ker sva po ločitvi izgubila stik zaradi njegove nezainteresiranosti za druženje z mano.

9. Pri katerem staršu živiš?

Živim z mamo, njenim partnerjem in sestro.

10. Koliko stika imaš z drugim staršem?

Z očetom stikov praktično nimam.

Si ga še kdaj po ločitvi videla?

Videla sem ga parkrat po naključju, od tega me enkrat ni prepoznal. U trenutku ko mi je reku kdo sem sem padla u neko stanje šoka kjer je trajala večna tišina. Mislim da 30 sekund po tem nisva spregovorila in sva se samo gledala. Po tem sem povedala da sem njegova hči. Zgledal je presenečen, jaz pa sem čutila cmok u grlu in ogromno količino žalosti, razočaranja. Nisem bila razočarana konkretno nad tem da me ne prepozna ampak nad spletom življenjskih okoliščin, ki so se odvile kakor so pač se.

11. Kakšen odnos imaš z obema staršema?

Z mamo imava dober odnos. Z leti čedalje boljši. Zdi se mi da se več pogovarjava kot sva se včasih in da se tudi ona bolj odpira. Učiva se druga od druge in poskušava ohranjati čimboljši oz čimbolj zdrav odnos.

Z očetom odnosa nimam.

12. Kakšen odnos imata starša med sabo?

Po ločitvi oz preden je mami spoznala novega partnerja je oče v dveh letih 2x prišel na obisk

in takrat prosil mojo mamo če bi poskusila znova a ga je prijazno zavrnila ker je vedela da nima smisla vztrajati u nečem takem. Od takrat naprej se tudi ona dva nista več videla tako da dandanes nimata nikakršnega odnosa.

13. Kako se počutiš v družini?

V družini se počutim dokaj varno. Še vedno obstajajo določena mišljenja u moji glavi ki jih ne razumejo a vendar vem da so tam zame kadarkoli jih bom potrebovala.

14. Kako v družini urejate medsebojne odnose?

Rekla bi da sem zelo nekonfliktna oseba, kadar pa pride do določenih nesoglasij pa te stvari vedno poskušam rešiti s pogovorom.

15. Kako vstopaš v partnerske odnose?

Predvsem opažam določene težave pri stikih z moškimi in vzpostavljanji partnerskih razmerij, kot da je u moji glavi lik zdrave partnerske zveze zabrisan. V določenih stvareh sem podobna moji mami ampak tega nisem opazila konkretno v mojih prejšnjih partnerskih odnosih, pravzaprav niti ne želim biti podobna nobenemu od mojih staršev kar se tiče odnosa s partnerjem. Vem pa, da zaradi odsotnosti očeta u mojem življenju imam določene težave oz. napačne predstave o tem kako naj bi partnerski odnos sploh deloval, izgledal.

OSEBA B

Spol: ženski

Starost: 22

1. Koliko si bil/a star/a, ko so se tvoji starši ločili?

Osem.

2. Kako si doživljal/a razvezo? Kakšni so bili tvoji občutki?

Bilo je zelo grozno. Prej sta se veliko kregala, drla, krožniki so leteli, nista se pa tepla.. Čez noč sem zvedela da bo šel oče v Berlin, ampak sem bila itak tako majhna da nisem dojemala. Tisto noč sva celo noč jokala kot dež. Potem je šel. Potem sem ga pa videla na vsake 3 mesce. Najbolj grozno je bilo ker sta bila starša drug proti drugemu in tudi na sodišču. Mama mi je govorila, da naju je zapustil, da ima drugo, oče pa da ima mama druge tako da res nisem vedela komu verjeti. Zelo sem bila razdvojena.

3. Imaš kakšnega brata ali sestro? Kako so ločitev doživljali oni?

Imam polbrata in polsestro. Polbrata po mamini strani, polsestro po očetovi. Oba sta starejša.

Polsestra je živela pri svoji mami, polbrat pa je 11 let starejši od mene. Zelo je imel težko otroštvo pa so ga kar ven iz hiše nekajkrat zaprli. Mama je bila stara 17 ko se je on rodil.

Polsestro sem nazadnje videla leta 2007. Zdaj živi u kopru. Polbrat pa živi u isti hiši in ima svoje nadstropje. Z njim se dobro razumeva.

On je bil tak "frajer". Zelo je bil naporen, živ. Skozi je neke lumparije delal, nekajkrat je bil tudi na policiji.

Kakšen pa je bil po ločitvi?

Že pred ločitvijo je bil tak.. Zaradi njegovega težkega otroštva je sedaj precej živčen, pa z mamom se ne razumeta, ampak se tudi pred ločitvijo nista.

4. Se spomniš kako je bilo pred ločitvijo?

Večino časa je bilo vse v redu. Z mano so vedno lepo delali, dosti smo potovali.

Kdaj so se začeli prepiri med staršema?

Kreganja in prepiri so se začeli približno 1 leto pred ločitvijo.

5. Kako je potekala razveza?

Mislil da se je oče želel ločit. Ločitev je bila na sodišču dolgo časa, neprestano je bilo zaradi mene, zaradi preživnine, pa kdo mi je kej kupoval. Pa dosti časa sta iskala rešitev kako ga bo mama izplačala, ker je v hišo dosti vložil.

Kako si se ti počutila ob tem?

Zelo mi je bilo hudo ker sem hotela nekako da bi se razumeli, da nebi drug čez drugega govorili.

6. Kako si zvedel/a, da se starša ločujeta?

Oče mi je povedal. Par dni prej je mama spala pri meni u sobi, zvedela sem pa potem zadnji dan. Rekel je, da gre za 4 leta gor, potem pa niti ne vem, če mi je direktno povedal da ga ne bo več ali ne.

7. Kako si se počutil/a ko sta se ločila?

U bistvu sem bila precej zaščitniška do očeta, mislila sem, da si mama izmišlja, neprestano sva se kregale. Potem ko sta bila na sodišču glede moje preživnine, mi je še oče govoril, da je u bistvu mama rekla, da je kupila določene stvari ki mi jih je v resnici tata kupil. Oče je bil zelo jezen zaradi preživnine, ker je mama hotela zelo visoko. Jezen je bil, ker je del preživnine tudi mama porabila zase. Mislim, da je nakazoval 300 evrov. Potem pa je reku, da

lahko daje tako preživnino pod pogojem, da gre direktno meni na račun. Bolj sem očetu verjela, ne vem zakaj. Bolj me je prepričal.

8. Kakšne posledice je ločitev imela nate?

Dostikrat ko sva se z mami skregale sem bila depresivna. Mislila sem, da se nimam na koga obrnit.

Kako je bilo v šoli?

V šoli je bilo vse v redu. Bila sem bolj zadržana. Pa nič več ne verjamem ljudem na besedo. Povsem jasno mi je, da moja starša nista mogla bit skupaj. Ko sem se pa z mamo skregala, sem velikokrat hotela od doma. Zato sem tudi šla v Avstrijo v srednjo šolo, da sem se odmaknila. Tako sem postala tudi bolj samostojna. Takrat sva se z mamo tudi bolj razumele, ker se nisva vsak dan videle. Kregale sva se za malenkosti. Mama je zelo naporna.

9. Pri kom živiš?

Trenutno s fantom, prej sem pa z mamo in z njenim fantom. Spodaj sta še babica pa dedek, zgoraj pa živi polbrat.

10. Koliko stika imaš z drugim staršem?

Kar veliko. On živi sedaj na koroškem. Tam imam tudi babico. Slišiva se 1x na teden.

Drugače pa grem na obisk 1x na mesec, ko mam čas. Ko sem bila u srednji pa sem bila 14 dni tukaj, 14 dni pa pri njemu.

11. Kakšen odnos imaš z obema staršema?

Ko sem bila še doma, je bilo z mamo zelo naporno. Neprestano sva se kregale, veliko sem jokala. Sedaj, ko pa sem na svojem, je malo boljše. Vseeno živiva precej blizu, vidim jo 2x na teden, če katera kaj potrebuje se slišiva. Če je slabe volje se raje držim stran. Z očetom pa načeloma v redu. Vseeno je malo drugače ker ga ne vidim vsak teden pa to.

Kako ti je bilo se privajati na to?

Zelo težko se je bilo privaditi, odtujila sva se. Postaneš nekoliko zadržan.

Kako pa ti je bilo, ko sta starša imela druge partnerje?

Oče je bil z eno punco ki je bila zelo mlada. Ne vem ali sem bila ljubosumna, ampak jaz sem ju pripeljala do tega, da sta prekinila zvezo. Pa zelo je bila prijazna do mene. Mamo sem tudi narazen spravila z njenim bivšim. Dala sem jima vedeti, da mi je antipatičen. Nikamor nisem hotela iti z njim. Druga očetova bivša pa mi je bla kot druga mama, še bolj sem ji zaupala kot mami.

12. Kakšen odnos imata starša med sabo?

Ne dober. Ne slišita se več. Enkrat sta se videla izven sodišča in to je bilo na pogrebu od dedka. Ko sta se videla, sta se malo bolj zadržala, saj je bil pogreb, dala mu je sožalje, pa celo pot domov je jokala, ne vem zakaj. Jaz sem zelo dolgo upala, da bosta spet skupaj, čez nekaj časa pa sem se pa sprijaznila, da nista skupaj. Pa potem, ko sta si našla v redu partnerje, je bilo tudi meni v redu.

13. Kako se počutiš v družini?

Pojem družina mi zelo veliko pomeni. Lepo mi je videt od fanta starša, ki se zelo razumeta. Pomagata si, namesto da sta pred televizijo zvečer, se pogovarjata, ko prideta domov si data ljubčka, pri nas doma je pa bol tko vse razsuto. Družine si nočem ustvarit, dokler nisem res prepričana da je to to, nočem da je tko kot je bilo pri nas. Niti malo nočem biti podobna mami. Zelo je bila živčna. Vedno, ko sem šla z njo in njenim partnerjem v trgovino, smo se kregali, ker nisva z njenim fantom našla pravega kruha.

14. Kako urejate v družini medsebojne odnose?

Z dretjem.. Z mamo se precej skregava, potem sva obe trmasti, nobena se ne opraviči, čez par dni pa se delava da je vse v redu. Z drugimi smo se pa vedno pogovorili, če je bilo kaj narobe.

15. Kako vstopaš v partnerske odnose?

Poskušam se izogibat istih stvari ki so pri moji mami in očetu šle narobe. S partnerjem se ob konfliktu vedno pogovoriva. Sej se skregaš, to je normalno, ampak potem vsaj rešiš takoj. Bojim se da bom šla po isti poti kot moja starša, da bi 1x ostala sama. Jaz se vsaj razumem z drugimi, ne tako kot mami. Če se ona skrega s partnerjem, je čisto sama.

OSEBA C

Spol: moški

Starost: 24

1. Koliko si bil/a star/a, ko so se tvoji starši ločili?

Sedemnajst ali osemnajst.

2. Kako si doživljal/a razvezo? Kakšni so bili tvoji občutki?

Olajšanje. Sploh mi ni bilo žal. Končno se znebiš tega vsakodnevnega nemira, ne rabiš teh stvari gledat pa doživljat, poslušat kričanja pa to.

3. Imaš kakšnega brata ali sestro? Kako so ločitev doživljali oni?

Imam mlajšo sestro, 23 let. Razvezo je doživljala kot jaz. Čeprav ona je bila zmeraj bolj tiha, zase se je bolj držala, ni hotela nikoli kej preveč govorit.

4. Se spomniš kako je bilo pred ločitvijo?

Grozno, katastrofa. Kreganja, nasilje, niti ni bil toliko alkohol ta dejavnik. To je bilo že u družini pri njih doma. Njegov oče je bil isti. Njegova družba je njemu govorila proti nam in jim je on to potem verjel in take stvari. Ko je prišlo do kašnega nasilja sem moral tudi jaz posredovat. Nekajkrat sem se tudi z očetom stepel. Tudi policija je prišla vmes. Ampak se je poznal s policaji in niso resno jemali ker so bili prijatelji. Mama je enkrat u Novo mesto poklicala in so tisti potem bolj resno vzeli ker se niso poznali.

Kdaj so se prepiri začeli?

Ko sem bil star 1 leto smo živeli na Hrvaškem. In se je takrat po moje vse začelo. Ko je bla vojna je on preprodajal to orožje. Vedno je imel neke umazane posle. Družil se je z barabami. Potem smo se preselili in smo tukaj živeli do mojega 17,18 leta. Prva 4 leta se ni upal pokazat kakšen je, pol pa veš da pride prava narava ven iz človeka. Vmes smo šli z mamo tudi za 1 leto stran k babici. Potem je dosti dol prihajal pa obljubljal da ne bo več tega delal, da se bo spremenil. Potem smo šli nazaj k očetu in je bilo 1 leto v redu, potem pa je bilo spet.

Kako bi opisal očeta?

Tak strašno ljubosumen je bil, niti ni bil alkohol glavni dejavnik. Vedno se je na šibkejšje spravljal. Mama ni mogla in smela nikamor it. Vedno ko je kam šla smo potem morali poslušat kje je bila in s kom je bila in kaj je delala. Niti s prijateljico ni smela na sprehod. Iskal je prepir, zanalašč je delal stvari, ki so nas motile.

5. Kako je potekala razveza?

Mama se je hotela ločit. Je kar nekaj časa trajalo. Na začetku si ni upala ker je tudi grozil stalno. Potem je pa dobila pogum. Potem sta bila po sodiščih in se je vleklo to potem dve leti.

6. Kako si zvedel/a, da se starša ločujeta?

Pa u bistvu sem pričakoval. Mama je že 2 ali 3 leta govorila da moremo iti stran od njega, tko da je bilo samo še vprašanje kdaj bo to.

7. Kako si se počutil/a ko sta se ločila?

Pričakoval sem to. Nisem več bil v skrbeh ker sem vedel, da bomo nekje drugje pa mi ni bilo več treba vsak dan čakati kdaj bo kaj narobe pa tako.

8. Kakšne posledice je ločitev imela nate?

Na srečo nobenih, sem kar normalen na vse kar sem doživel. Marsikoga lovijo travme, pride kakšna stvar za njimi, jaz do zdaj nisem še nobenih posledic opazil. Je čisto odvisno od posameznika, eni lažje eni težje premagujejo stres.

9. Pri katerem staršu živiš?

Pri mami.

10. Koliko stika imaš z drugim staršem?

Enkrat do dvakrat na mesec se slišiva, včasih ga obiščem. Sedaj je normalen. Se je umiril, nam ne škoduje več.

11. Kakšen odnos imaš z obema staršema?

Z mamo normalen, tako kot more bit. Rad jo imam. Do njega tega nikoli nisem čutil. Zaradi nje imam vse kar imam. On ni nikoli nič dal za nas. Z očetom pa tko, ker je oče se mu javim in poskušam ohranjati nek odnos.

12. Kakšen odnos imata starša med sabo?

Sedaj prodajamo skupno stanovanje. To se normalno menita. Ni da bi kakšne stvari naprej metal ali očital, ne omenja preteklosti.

Koliko sta se slišala prej?

Prvi 2 leti se zagotovo nista slišala. Nekaj je grozil, pa je potem videl, da ne more nič doseči. Jaz se mu na začetku tudi nisem javljal. Živimo kar blizu tako da se itak kje srečava.

Kako je ko ga vidiš?

Zdaj je vse normalno. Ti naši kraji so povezani, vsi se poznajo. Ljudje vejo kakšen je, tako da v bistvu nimaš pol niti kaj skrivati.

13. Kako se počutiš v družini?

Zdaj se v družini počutim v redu. Ni več tistega pritiska kot prej, tistega stresa. Sproščeno, brez skrbi.

14. Kako urejate v družini medsebojne odnose?

Tako je u bistvu. Jaz sem tak po naravi. Včasih sem preveč živčen pa rečem kakšno stvar, ki je ne mislim pa se mami takoj opravičim in ona itak ve da ne mislim resno.

15. Kako vstopaš v partnerske odnose?

Mogoče sem na začetku malo zadržan, predvsem ko sem bil na srednji šoli sem bil tak. Potem pa čisto normalno, sproščeno. Malo sem bil sramežljiv, "zategnjen". Sedaj sem s punco.

OSEBA D

Spol: ženski

Starost: 23

Koliko si bil/a star/a, ko so se tvoji starši ločili?

Dvanajst.

2. Kako si doživljal/a razvezo? Kakšni so bili tvoji občutki?

Vedela sem, da med mamo in očetom ni vse v redu zaradi konstantnega kreganja, zaradi česar sem velikokrat zaspala pretresena in objokana. Vedela sem tudi, da je oče tisti, ki je zanetil prepire brez razloga, zaradi svojega alkoholizma..

Kako si se počutila?

Na začetku sem bila sicer zelo žalostna, ker sem se selila stran od prijateljev in nekega okvira imenovanega družina, vendar hkrati olajšana, saj mi ne bo več treba doživljati vseh teh preprirov.

3. Imaš kakšnega brata ali sestro? Kako so ločitev doživljali oni?

Imam starejšo sestro, ki je mami pomagala pri ločitvi, iskanju stanovanja. Nikoli se nisva pogovarjali kako se počuti, vendar predvidevam, da je tudi ona občutila olajšanje, saj se tudi ona ni ravno najboljše razumela z očetom.

4. Se spomniš kako je bilo pred ločitvijo?

Ja, konstanta drama, zelo malo večerov, ki bi minili brez prepira.

Kdaj pa so se ti prepiri začeli?

Ne spomnim se, kdaj se mama in oče nista kregala.

5. Kako je potekala razveza?

No, ker je moj oči bil alkoholik in zelo posesiven človek, je to potekalo brez njegove vednosti – in tudi moje. Kot sem na koncu povezala stvari, sta mama in sestra skupaj planirali odhod,

saj sta našli stanovanje, kamor smo se preselili in ga uredili za naš prihod. Ko je oče odšel na službeno pot, smo spakirale svoje stvari in odšle brez njegove vednosti. Ne vem kaj bi se zgodilo, če bi vedel kaj se dogaja.. Dvomim, da bi žive kam prišle.

6. Kako si zvedel/a, da se starša ločujeta?

Par dni pred našim odhodom mi je prodajalec v trgovini povedal, da je slišal, da se selimo. Seveda sem bila čisto presenečena in šokirana, kako da nič ne vem o tem. Hkrati pa se spomnim, kako sem se že veselila, kako bo izgledala moja nova soba, nisem pa pričakovala, da se bomo odselili brez očeta. Ko sem mami povedala, mi je pritrdila, da je res, vendar da ne smem povedat očetu, ker on ne gre z nami. Popolnoma sem bila v šoku in žalostna, spomnim se pa tudi, kako je mami vedno v prepiru govorila da bo enkrat samo šla in nas pustila same, hvala bogu je vzela mene in sestro zraven. Čeprav sem bila majhna, sem na nek način razumela, zakaj se to dogaja, saj življenje z očijem res ni bilo lahko – vsaj za mamino, ker je mogla konstantno doživljati te psihične in fizične napade, ki pa niso bili skriti niti pred mojimi ne sestrinimi očmi.

7. Kako si se počutil/a ko sta se ločila?

Žalostno, zaradi same selitve stran iz okolja v katerem sem odrasčala, vendar olajšana, ker bodo od zdaj večeri minili mirno.

8. Kakšne posledice je ločitev imela nate?

Pa moram povedati, da me je to samo naredilo močnejšo in sedaj vem česa si ne želim v svojem razmerju in kaj si želim.

9. Pri katerem staršu živiš?

Živel sem z mamo, sedaj pa živim s svojim fantom.

10. Koliko stika imaš z drugim staršem?

Nič, samo čestitke za rojstni dan preko maila, pa še to samo zadnjih nekaj let. Dokler ga sodnica na sodišču ni vprašala kdaj imam rojstni dan, in odgovora ni poznal, sedaj pa končno ve, dobim od njega vsaj »vse najboljše«.

11. Kakšen odnos imaš z obema staršema?

Z očetom ga nimam, z mamo pa imam zelo dober odnos, nebi si mogla želeli boljše mame. Zame ni boljšega vzora, kot je vzor moje mame.

12. Kakšen odnos imata starša med sabo?

Ga nimata.

13. Kako se počutiš v družini?

Sedaj mi je **lepo**, imam novo, **razširjeno družino še iz strani maminega partnerja**. **Vsi se dobro razumemo in nebi moglo biti bolje**. **Mami ima sedaj partnerja, ki je res skrben** in poskrbi tako zanj kot tudi za vse njegove otroke – vključno z nama s sestro.

14. Kako urejate v družini medsebojne odnose?

Z mamo in sestro smo v dobrih odnosih, sedaj **vsaka živi na svojem koncu**, s svojim partnerjem in nekako nimamo nič za urejati, saj so **naši odnosi urejeni**.

15. Kako vstopaš v partnerske odnose?

Ko vidim priložnost za ljubezen jo zagrabilim.. vzorci iz preteklosti mi ne predstavljajo ovir, saj sedaj **vem kaj si v razmerju želim in česa nočem**. Za enkrat sem **s svojo zvezo zadovoljna**, imam že **dolgoletnega partnerja s katerim živiva skupaj že nekaj let in uspešno premagujeva »težave«**.

OSEBA E

Spol: ženski

Starost: 24

1. Koliko si bil/a star/a, ko so se tvoji starši ločili?

Mislim, da manj kot 1 leto. Toliko, da se ne spomnim mame in očeta kot para.

2. Kako si doživljal/a razvezo? Kakšni so bili tvoji občutki?

Razvezo kot tako ne vem kako sem točno doživljala. **Mislim, da se nisem niti zavedala, kaj se dogaja, saj sem bila še premajhna**.

3. Imaš kakšnega brata ali sestro? Kako so ločitev doživljali oni?

Imam **dva mlajša polbrata po očetovi strani**, vendar se ju **ločitev ni dotaknila**. Starejši polbrat je namreč 9 let mlajši od mene.

4. Veš kako je bilo pred ločitvijo?

Situacijo pred ločitvijo poznam samo iz tega, kar sta mi starša povedala. Vem, da sta se **veliko kregala**, nista mogla najti neke skupne točke. **Mama je hotela iti k zakonskemu svetovalcu**, vendar ji mojega očeta ni uspelo prepričati. Potem je sama šla na pogovor. Povedala mi je, da je oče enkrat v jezi vrgel nož za njo, ko me je dojila in sta se kregala. Babica pa mi je povedala, da me je enkrat, ko sta se mama in oče spet skregala, mama kar vzela, spakirala in šla brez da bi karkoli sporočila mojemu očetu. Po nekem času je seveda prišla nazaj. V bistvu sem **iz vsake strani zvedela nekaj zgodbic in si oblikovala sliko kako je bilo**.

5. Kako je potekala razveza?

Mislím, da je potekala precej burno. Mama mi je povedala, da je oče rekel, da se bo boril za skrbništvo, da me bo vzel in me je potem ona vzela v naročje, se postavila pred njega in rekla: "samo preko mojega trupla". Potem si je našla dobrega odvetnika, ki ji je pomagal pri ločitvi in ji svetoval. Mislím, da je bila ločitev na koncu sporazumna, problem je nastal pri višini preživitine. Zelo dobro se spomnim zadnjega očetovega obiska pri naju z mamo, ko se je hotela pogovoriti o preživitini. Mislím, da sem takrat imela približno 5 let ali celo manj. Bila sem v sobi zaprta in poslušala očetovo kričanje in zmerjanje. Poskušala sem se zaposliti z barvanjem in risanjem. Čez nekaj časa je v sobo prišel oče, saj bi morala iti z njim k babici. Vprašal me je, če greva. Pogledala sem iz sobe in videla mamo objokano za mizo. Postala sem jezna nanj in tudi jaz sem postala žalostna. Rekla sem mu, da ne grem, da bom raje z mamo. In potem je šel. Od takrat me je vedno čakal pred blokom.

7. Kako si se počutil/a ko sta se ločila?

Kot sem že rekla, sem bila premajhna, da bi se kakorkoli počutila zaradi ločitve in da bi me to kakorkoli prizadelo. Vendar sedaj, ko pogledam nazaj, ko sem dojela, da sta bila mama in oče nekoč skupaj, sem hotela, da bi oče živel z nama z mamo. Gledala sem film "Past za starše" in si v mislih slikala načine, kako bi jih spravila nazaj skupaj. Mislím, da sem bila vedno nekako podzavestno jezna na očeta, ker je šel. Ko sem bila pa pri očetu in sem prišla nazaj k mami, pa sem bila jezna na mamo. Vem, da je mamo to zelo skrbelo, ker ni vedela, če in kaj mi govorijo ko sem z njimi. Nekako sem se spremenila po tem ko sem bila z očetom, pa ne vem točno zakaj.

8. Kakšne posledice je ločitev imela nate?

V mojem primeru je posledica predvsem to, da nikoli nisem imela neke moške ali očetovske figure v življenju, pa mislím, da mi to zelo manjka, kar se je zelo videlo predvsem v puberteti, ko sem skoraj panično iskala in potrebovala pozornost fantov, pred tem pa sem se jih bala. Tudi v partnerskih odnosih sedaj se bojim, da bom izgubila ljubljeno osebo in težko zaupam.

Sta imela starša kakšne druge partnerje?

Mama je imela nekaj partnerjev, vendar nikoli kaj preveč resnega. Za prvega fanta po očetu sem zelo navijala, saj je tudi on bil ločen in imel hčerko, s katero sva se veliko igrale in se smejale. Vendar zveza ni trajala. Potem je bila mama z našim sosedom, ki ga nisem marala. Vedno sem vohunila kaj delata, v dnevnik sem pisala o njem in kako ga ne maram. Mogoče sem bila nekoliko ljubosumna, saj sem bila navajena imeti celo mamo in je ne deliti s komerkoli. Upala sem, da se bosta razšla, kar se je na koncu tudi zgodilo. Potem je bila dolgo

časa sama, sedaj pa načrtuje poroko jeseni, za kar sem zelo vesela, saj ji res privoščim, da bi bila srečna.

Oče je na novo poročen, vendar me njegova žena ne mara. Trikrat so me vzeli s seboj na morje na Hrvaško, potem pa nikoli več. Babica mi je povedala, da je očetova žena rekla, da je treba preveč pazit name. Imela sem 14 let takrat, v puberteti sem bila, seveda je treba pazit name. Tudi za to da sta dejansko poročena sem zvedela šele par let nazaj preko babice. Rekla je, da je očetu zelo zamerila, da me ni povabil na poroko.

Kako si se počutila ko si zvedela?

Nisem mogla verjeti. Razočarana sem bila. Nisem vedela, zakaj mi ne bi povedal ali me povabil na poroko. Čeprav je babica rekla, da je bil razlog to, da bi z mano mogla prit tudi mama, ker sem bila še majhna. To se mi ne zdi prav. Res ne maram biti na sredini med obema, ne maram da je moj čas z enim pogojen z drugim staršem, ne maram da mi ljudje stvari prikrivajo.

Si se pogovorila kdaj z očetom o tem?

Ne. Nimava takega odnosa, da bi se o takih stvareh, o mojih čustvih pogovarjala. Raje se izognem neprijetnemu vzdušju in zadržim to zase. Čeprav se razdalja med nama s časom samo še veča, sem se na to že navadila.

9. Pri katerem staršu živiš?

Trenutno živim z mamo, v spodnjem nadstropju hiše živita še nona in nono. Do mojega 22 leta sva živeli sami v stanovanju v bloku, ki sva ga začeli oddajati in se preselili k njima zaradi nonine bolezni.

10. Koliko stika imaš z drugim staršem?

Vsake toliko časa me pokliče in greva na kosilo. Živi v Ljubljani, kjer študiram, tako da je nekoliko lažje ohranjati stike kot prej. Kot sem že prej omenila me njegova žena ne mara, zato se večkrat dobiva sama na kosilu v kakšni restavraciji. K njim domov me povabi samo ko žene ni, tako da polbrate vidim zelo redko.

11. Kakšen odnos imaš z obema staršema?

Z mamo imam sedaj dober odnos. Ko sem bila v puberteti je bila precej zaščitniška, jaz pa sem bila prava upornica. Veliko sem manjkala v šoli, imela sem slabe ocene, precej sem hodila ven. Tisto obdobje sem oboževala očeta. Nekajkrat sem ga tudi klicala, če lahko pridem k njemu živeti. Vedno se je bilo lepo pogovoriti z njim, vedno mi je predstavil situacijo iz nekega drugega zornega kota, da sem potem tudi sama razumela in dojela ter videla stvari

drugače in se pomirila. To oboževanje očeta pa mislim da se je končalo v obdobju maturantskega plesa v četrtem letniku gimnazije. Spomnim se, da sem ga klicala, če bi prišel. Bolj kot karkoli sem si želela plesati z njim v tistem delu ko otroci plešejo s starši. Maturantski ples kot tak mi je veliko pomenil. Pomenil mi je konec nekega obdobja, vstop v večjo samostojnost z vpisom na študij, osamosvojitve. Vendar je na moje povabilo odgovoril, da ne pride, ker noče sedeti za isto mizo z mojo mamo. Takrat sem bila zelo jezna nanj. Zelo me je prizadelo to, da ni bil sposoben nekaj ur sedeti za isto mizo z mamo za svojo hčerko in se mogoče obnašati malo bolj odraslo. Konec koncev sta se ločila 18 let pred tem. Vem da sem takrat veliko jokala zaradi tega in tudi mami je bilo zelo hudo.

Kako je pa sedaj?

Po tem se je tudi odnos med mano in mamo izboljšal. Sedaj se veliko pogovarjava o vsem, imava nekoliko drugačne poglede na svet, vendar sva nekako našli skupno pot in se razumeva in imava radi. Z očetom pa imam tak površinski odnos. Ko se pogovarjava se izogibava kakšnim globokim temam in temam o moji mami, velikokrat se obnaša kot moj vrstnik in me sprašuje kdaj bova šla kaj "žurat". Kljub površinskemu odnosu pa se ga nekako bojim razočarat in mu prav zaradi tega kdaj kaj prikrijem oziroma mu povem kakšno drobno laž.

12. Kakšen odnos imata starša med sabo?

Nimata ga. Ko sem bila še v srednji, je mama nekajkrat poklicala očeta naj se pogovori z mano glede šole, ocen in izostajanja od pouka. Od takrat mislim, da se nista več slišala. Nazadnje sta se videla dve leti nazaj, ko me je mama pripeljala v Ljubljano in sem šla potem k očetu. Počakala je z mano dokler ni prišel. Ko je izstopil iz avta ga je pozdravila, oče pa ji je namenil nek očitajoči pogled in postal nekoliko živčen. To me je kar zbolelo. Še vedno ne morem verjeti, da so zamere, ki jih goji do mame, tako močne, da jih ne mora dati na stran in se normalno obnašati vsaj takrat ko se slučajno vidita in še posebej, ko sem jaz zraven. To pri mami celo spoštujem in cenim. Hvaležna sem ji tudi za to, da ni nikoli grdo govorila o očetu.

13. Kako se počutiš v družini?

Sedaj se počutim v redu z mamo. Varno, sproščeno. Všeč mi je, ko imamo kakšno družinsko srečanje in pridejo še stric, teta in sestrična in se potem pogovarjalo o raznih aktualnih temah. Ko sem pri očetu in njegovi novi družini pa imam občutek, da ne spadam tja. Še posebej ko je njegova žena kje v bližini, imam občutek, da bi bilo bolje, da me ne bi bilo tam.

Zakaj misliš, da dobiš tak občutek?

Mogoče zato, ker vem, da me ne mara. Čeprav je vedno zelo prijazna do mene, ampak to sedaj vidim bolj kot neko nepristno prijaznost in me kar malo stisne, ko jo vidim.

14. Kako urejate v družini medsebojne odnose?

Ko prideva z mamo do kakšnega nesporazuma je ponavadi veliko kričanja in jokanja. Čez nekaj časa, ko se nekoliko umiriva obe, sem pa jaz ponavadi tista, ki gre do nje in poskuša zgladiti spor in se u miru pomeniti.

Kako je pa z očetom?

Z očetom se še nikoli nisem sprla.

15. Kako vstopaš v partnerske odnose?

Na začetku mislim, da sem precej sramežljiva in tiha. Ko mi postane nekdo všeč, dobim v sebi željo, da bi ga očarala. Vedno se hočem počutiti sprejeta in ljubljena. Zelo sem tudi nezaupljiva in potrebujem veliko pozornosti. Mislim, da to izhaja prav iz te manjkajoče očetovske oz moške figure v času odraščanja. Imam tudi zelo velika pričakovanja. Edini vzor partnerskih zvez imam iz romantičnih filmov, tako da podzvestno mogoče pričakujem, da bo tako tudi v resnici. Obdaja me tudi konstantni strah, da bi ljubljeno osebo izgubila zaradi takega ali drugega razloga.

INTERVJU F

Spol: moški

Starost: 23

1. Koliko si bil/a star/a, ko so se tvoji starši ločili?

Petnajst.

2. Kako si doživljal/a razvezo? Kakšni so bili tvoji občutki?

Neprijetni. Bil sem žalosten. Prvič ko sta se prepirala, ko je oče šel in sem slišal ko je mama kričala nanj, sem slutil da se bo zgodilo. Takrat sem prejel celo noč. Premišljeval sem pri komu bom, pa s kom se bolj razumem. Pač žalosten sem bil.

3. Imaš kakšnega brata ali sestro? Kako so ločitev doživljali oni?

Starejšega brata, 8 let starejši. On tega ni doživljal kakorkoli, ker je tak ravnodušen umetnik, pa takrat je bil že na svojem. Takrat je imel 23 let in je bil že 4 leta na svojem in ni bil več aktivno povezan z družino, tudi razumeli se niso. Nikoli se nisem pogovarjal z njim o tem, ker ni bil aktiven član družine.

4. Se spomniš kako je bilo pred ločitvijo?

Na splošno je bilo v redu. Bili smo družina, lepo so me vzgojili, hodili smo na morje, nikoli se nista kregala.

Kdaj so se prepiri začeli?

Manj kot eno leto pred ločitvijo. Bilo je kar naenkrat. Ne toliko prepiri, ampak se ni pogovarjalo sploh. Vsi smo bili bolj zase.

Bolj na splošno ali ob kakšnih konfliktech?

Na splošno. Ni bilo konfliktov. To se je kasneje začelo, ne vem zakaj.

5. Kako je potekala razveza?

Vse smo se lepo zmenili. Enkrat sta me vprašala s kom bi rad živel, oba sta me to vprašala. Rekel sem, da z njo ker je bilo smiselno, ker je živel tam, kjer sem imel šolo pa prijatelje.

Vse sta se zmenila. Midva z mamo ne bi mogla živeti če njega nebi bilo. Je poskrbel, da sva midva lahko živela naprej, pa ne zaradi slabe vesti ampak ker je tak človek, ima čut za sočloveka, empatijo.

Poseben razlog za razvezo?

Oče je spoznal našo sosedo in sta se začela precej družiti. Jaz sem k njej hodil še na inštrukcije francoščine. Enkrat na dva tedna mi je pomagala. Potem je pa oče začel hoditi k njej, ker je mama veliko kričala.

Mati je domnevala da jo vara, ker ga je zalotila, kako je šel iz sosedinega stanovanja in je postala bolj pozorna na znake. Mislim, da je bil to povod. Od takrat naprej se oče in sosedo zelo pogosto družita in ne vem ali sta prav skupaj ali ne. Verjetno sta. Enkrat mi je rekel par let po ločitvi, da mi lahko glede na svoje izkušnje pove, da je ugotovil, da se veliko bolje razumeš z nekom, ki ni u tvoji stroki in da je podobnega mišljenja. Da ni nujno, da skupaj živita ampak da sta prijatelja. Da je dobro ob sebi imeti nekoga, ki ima isto mišljenje. Par dni po tem, ko ga je mama zalotila, mi je rekel, da bom slišal dosti stvari o njemu in da naj sam presodim kaj je res in kaj ne. Nikoli pa ni direktno povedal česar koli.

6. Kako si zvedel/a, da se starša ločujeta?

Ne spomnim se ali smo bili vsi doma ali mi je mama povedala, da sta se razšla. Najprej se je oče odselil in sta se pol šele uradno ločila. Povedala mi je, da sta se razšla in da ne ve kaj bo.

7. Kako si se počutil/a ko sta se ločila?

Nisem se počutil krivega. Bil sem že toliko star, da sem bil vesel, da ni bilo to prej, ker sem

bil premlad. Nikoli se nisem počutil krivega. Bil sem dovolj star, da sem razumel, da če se dva človeka ne razumeta, je bolje da gresta narazen.

8. Kakšne posledice je ločitev imela nate?

To se je dogajalo ravno na preskoku iz osnovne šole v gimnazijo. Prej sem bil prav dober in odličen, v gimnaziji pa mi je uspeh precej padel. Potem sem razmišljal, ali je to zato ker sem len, ali je bilo zaradi razveze. Ampak nisem se nikoli izgovarjal na razvezo. Edino postal sem manj socialen, ne vem zakaj. Ne maram gneče in hrupnih prostorov. Odrasel sem in začel spoznavat sebe.

9. Pri katerem staršu živiš?

Z mamom sem bil od 15-21 predvsem zaradi tega, ker smo meli stanovanje tam in se je govorilo o tem da ga bomo prodali, da bosta vsak svojega kupila. Vedeli smo da bodo to 2 majhna stanovanja. Tam sem bil 6 let. Potem sem se pa k očetu preselil, ker je bila mama brezposelna in brez denarja. Zato smo načrtno prodali stanovanje, da sem šel potem k očetu, ne zato ker se nebi z mamom razumela. Potem sem živel z očetom 1 leto in pol, ampak sva se zmenila, da bom svoje stanovanje našel in on bo v svojem. Sedaj sem na svojem, bi pa šel na svoje že prej, če bi lahko.

10. Koliko stika imaš z drugim staršem?

Ko sem bil z mamom, mislim da sem se več z očetom slišal in videl, kot sem se slišal in videl z mamom, potem ko sem živel pri očetu. To je bilo bolj zaradi tehničnih razlogov: prevoza, košarko sva skupaj igrala. Oče skrbi za druge, ona pa zase. Malo je egoistična.

11. Kakšen odnos imaš z obema staršema?

Ne vem. Normalen, nič posebnega. Mi nismo tiste vrste družina, ki se objema. Se razumemo in si pomagamo kolikor se le da. Hvaležen sem jima za vse. Očetu bolj verjetno.

Zakaj?

Ker si več časa vzame in me bolj resno jemlje, posluša bolj, mati pa preusmerja pozornost nase. Takrat ko se njej ne da, se ji ne da, oče pa naredi tisto kar je treba.

A ju pokličeš za kakšen nasvet?

Ona dva nista tista, na kogar se obrnem. K materi zagotovo ne. Na živce mi je šlo, ko me je spraševala kaj. Očetu pa ne morem govoriti o svojih problemih. Ko vidi, da nekaj ni v redu, ne vrta vame ker vidi, da nočem govoriti o tem.

Kako pa je z novimi partnerji staršev? Kakšen odnos imaš z njimi?

Mati jih je imela par. Eden je bil malo dlje. Mislim, da je še sedaj. Z enim sem imel stik. Neprestano je ven hodila. Enkrat pa je rekla: 'A bi te motilo, če bi Peter prišel k meni?' Sem rekel ne. To sem dojel kot da pride sem pač tko kot prijatelj. Potem mi je pa prvi pa drugi dan burek prinesel, pa tretji dan tortico. Meni se pa ni dalo z njim pogovarjat. Ne vem kaj sta delala, dejansko me ni zanimalo. Hodil je za mano, na živce mi je šel. Neprestano je hotel nek stik vzpostaviti. Ni mi bilo prijetno, da je v mojem stanovanju, nisem se več počutil doma. To je bilo malo pred tem, ko sem šel k očetu. Ljubila sta se cele noči in vse se je slišalo. Ko je to nekaj časa že trajalo, sem ob enajstih zvečer napisal na dolgo in široko, da je to bolno, da se doma ne počutim več doma in da sem kot v zaporu u svoji sobi in da bi lahko malo diskretnosti pokazala. In pol sem šel za par dni stran. Po tem dogodku sem prišel domov in sta oče in mama sedela za mizo in smo se zmenili da bomo prodali stanovanje.

Ta punca ali prijateljica od očeta je pa boljša, njun odnos me ne moti. Tudi z njo se ne razumem, jo pa lažje sprejemem ker ni vsiljiva in ve da ni moja mati pa to. Velikokrat mi kej da za jest pa me pokliče. Če gremo kam je ona zraven, ne moti me ampak bi raje videl, da je ni. Razlika je, da je bil fant od mame v mojem stanovanju, punca od očeta pa ne. On si je moj teritorij prilastil. Tukaj je pa obratno, ona mene in očeta na kosilo povabi. Pa je bolj normalno. Vseeno je ne maram, na živce mi gre, ni pa vsiljiva. Vseeno ne bi mogel živeti z njo.

12. Kakšen odnos imata starša med sabo?

Malokrat se vidita. Ni kakšnih hudih zamer. Ni, da se ne marata. Pa da bi se mogla preko koga drugega pogovarjata. Se objameta ko se vidita pa za rojstni dan si data darila. Ne vem, če se mati pretvarja, da je hvaležna, ker ve, da brez njega in njegove pomoči ne bi mogla preživeti, ali je dejansko hvaležna, ne znam razbrat. Z očetove strani pa mislim da je nekakšen občutek krivde, ampak dvomim da je zaradi tega pomagal, ampak zaradi tega ker tak je.

13. Kako se počutiš v družini?

Ne počutim se, kot da smo družina.

Zakaj?

Zato ker smo vsak na svojem koncu. Zame to ni družina. Zame je družina to da živijo doma, pa da skupaj kam grejo in skupaj jejo. Da ko kdo pride nazaj iz kje, da so ostali veseli. Družina je tam kjer se počutiš doma. Jaz se počutim doma sedaj v svojem stanovanju. Večina od njih mi je na voljo, eni pravijo da skozi življenje hitro ugotoviš na koga se lahko zanesesh.

To bi rekel za očeta, za mamo pa ne. Na očeta se res lahko zanesem. Pa na brata tudi sedaj, ko se je nekoliko spremenil.

14. Kako urejate v družini medsebojne odnose?

Opišem lahko odnos med mano in očetom. Ni nekih konfliktov. Ni neke komunikacije. Konflikti so na tako nizki vsakdanji ravni, da jih je težko reševati ker niso pomembni, ker se zgodijo zaradi malenkosti. Jaz sem tak, da se hitro razjezim in hitro pomirim. V glavnem ni konfliktov. Če so pa že bili, se jih ni jemalo resno, se je pozabilo na njih in to je to.

15. Kako vstopaš v partnerske odnose?

Vedno sem bil zelo odprt, hitro sem se zaljubil pa navezal. Preveč sem zaupljiv. Sedaj sem malo manj, ker me je življenje to naučilo, ne ker bi ločitev vplivala na to. Ne zdi se mi, da bi ločitev vplivala na to, kako jaz gledam na te zadeve u svojem osebnem življenju. Je pa mogoče posledica to, da sem bil s kakšno punco, ki ma podobne težave in sem čutil neko drugačno povezanost. Privlačilo me je, da je imela ženska podobne izkušnje. Da bi si bla u uteho, da bi me razumela in jaz njo.

9.2. PRILOGA 2: KODIRANJE IZJAV

Intervju 1 – oseba A

DOŽIVLJANJE RAZVEZE

1. Ni prizadelo → prizadetost po ločitvi → OBČUTKI PO LOČITVI
2. Nisem dojela → ne-dojemanje ločitve → RAZLAGA OBČUTKOV
3. Sta se starša veliko prepirala → prepiri → PRED LOČITVIJO
4. Počutila bolj svobodno in osvobojeno → svoboda, osvobojenost → OBČUTKI PO LOČITVI

BRATOVO ALI SESTRINO DOŽIVLJANJE RAZVEZE

5. Sestra → sestra → DRUŽINA
6. Zelo majhna takrat → starost → RAZLAGA DOŽIVLJANJA LOČITVE
7. Ni čisto dojela, kaj se dogaja → sestrino nedojemanje → DOŽIVLJANJE LOČITVE
8. Ni kazala nekih znakov pretirane žalosti → brez znakov žalosti → DOŽIVLJANJE LOČITVE
9. Bolj površinski odnos → slab odnos z očetom → RAZLAGA DOŽIVLJANJA LOČITVE
10. V interakciji pa se mu je zelo upirala → sestrin odnos do očeta → RAZLAGA DOŽIVLJANJA LOČITVE
11. Si ne želi imeti stika z njim → ne želi stikov → STIKI
12. Pravi, da tega človeka ne pozna in ga ne rabi → ne želi stikov → STIKI
13. Jaz pa → želja po stikih z očetom → STIKI

PRED LOČITVIJO

14. Zelo veliko prepirala → veliko prepиров → PREPIRI
15. Zaradi očetove odvisnosti od alkohola → PRISOTNOST ALKOHOLA
16. Slutila sem, da tako ne bo šlo več dosti časa naprej → slutnja → PRIČAKOVANJE SPREMEMB

POTEK RAZVEZE

17. Precej na hitro → HITRO
18. Mama je že nekaj časa razmišljala o razhodu → razmišljanje o razvezi → MATERINA POBUDA
19. Oče v tistem času nezaposlen in brez avta → brezposelnost očeta → RAZLOG ZA ODLAŠANJE Z RAZVEZO
20. Ko je postal spet finančno neodvisen → očetova pridobitev zaposlitve → RAZLOG ZA

SOOČENJE Z RAZVEZO

- 21. Mu spakirala stvari ter jih postavila pred vrata → neposredno → SOOČENJE Z RAZVEZO
- 22. Njegove edine in zadnje besede "sem vedel, da bo prišlo do tega" → očetove besede → PRIČAKOVANJE RAZVEZE
- 23. Obrnil in šel → ODHOD OČETA
- 24. Mami pomagala ena prijateljica → pomoč prijateljice → POMOČ PRI RAZVEZI
- 25. Podobno izkušnjo tudi sama → podobna izkušnja prijateljice → POMOČ PRI RAZVEZI
- 26. Na sodišču strinjal, da naju obe obdrži mama → strinjanje očeta o skrbništvu → SKRBNISTVO
- 27. Za stike sproti dogovarjali → sprotno dogovarjanje → STIKI
- 28. Do stikov nikoli ni prišlo → neobstoj stikov → STIKI
- 29. Njegove nezainteresiranosti → očetova nezainteresiranost za stike → RAZLOG ZA KOLIČINO STIKOV
- 30. In nikoli za naju s sestro ni plačal niti enega centa preživnine → neplačevanje preživnine → PREŽIVNINA

NAČIN SEZNANITVE Z LOČITVIJO

- 31. Direktno mi starša nista povedala → POSREDNO
- 32. Spomnim se le prizora, ko sem našla spakirane očetove stvari pred vrati → spomin na očetov odhod → OČETOV ODHOD

POČUTJE OB LOČITVI

- 33. Zmedeno → zmedenost → OBČUTKI
- 34. Sem kljub svojim slutnjam vseeno bila presenečena, ko sem videla torbe pred vrati → presenečenost → OBČUTKI
- 35. Osvobojeno preprirov med staršema → osvobojenost → OBČUTKI

POSLEDICE LOČITVE

- 36. Na mene ni toliko vplivala sama ločitev, kakor odnos med staršema pred ločitvijo in pa moj odnos z očetom pred in po ločitvi → dejavniki vpliva → VPLIV ODNOSOV
- 37. Največja posledica je bila izguba očeta → izguba očeta → POSLEDICA
- 38. Sva po ločitvi izgubila stik → izguba stikov po ločitvi → STIKI
- 39. Njegove nezainteresiranosti za druženje z mano → očetova nezainteresiranost → RAZLAGA STIKOV

DRUŽINSKO ŽIVLJENJE SEDAJ

40. Živim z mamo, njenim partnerjem in sestro → ŽIVLJENJE Z MATERJO

STIKI

41. Stikov praktično nimam → IZGUBA STIKOV

42. Videla sem ga parkrat po naključju → NAKLJUČNA SNIDENJA

43. Me enkrat ni prepoznal → neprepoznanje ob snidenju → ODNOS OČETA

44. Ko mi je rekel, kdo sem, sem padla v neko stanje šoka kjer je trajala večna tišina → razočaranje → OBČUTKI OB OČETU

45. Čutila cmok v grlu in ogromno količino žalosti, razočaranja → žalost, razočaranje → OBČUTKI OB OČETU

46. Razočarana nad spletom življenjskih okoliščin, ki so se odvile kakor so pač se → razočaranje → OBČUTKI OB OČETU

ODNOS S STARŠEMA

47. Z mamo imava dober odnos → dober odnos → ODNOS Z MATERJO

48. Čedalje boljši → vedno boljši odnos → ODNOS Z MATERJO

49. Se več pogovarjava kot sva se včasih → vedno boljši odnos → ODNOS Z MATERJO

50. Ona bolj odpira → večje zaupanje matere → ODNOS Z MATERJO

51. Učiva se druga od druge → učenje druga od druge → ODNOS Z MATERJO

52. Poskuša ohranjati čimboljši oz. čimbolj zdrav odnos → ohranjanje dobrega zdravega odnosa → ODNOS Z MATERJO

53. Z očetom odnosa nimam → neobstoj odnosa z očetom → ODNOS Z OČETOM

ODNOS MED STARŠEMA

54. Po ločitvi je oče v dveh letih dvakrat prišel na obisk → očetov obisk dvakrat v dveh letih → OČETOVI OBISKI

55. Od takrat naprej se tudi onadva nista več videla → IZGUBA STIKOV

56. Nikakršnega odnosa → neobstoj odnosa med očetom in materjo → NI ODNOSA

POČUTJE V DRUŽINI

57. Dokaj varno → VARNOST

58. Vem da so tam zame kadarkoli jih bom potrebovala → STANJE OB STRANI

UREJANJE MEDSEBOJNIH ODNOSOV V DRUŽINI

59. Zelo nekonfliktna oseba → MALO KONFLIKTOV

60. Stvari vedno poskušam rešiti s pogovorom → REŠEVANJE KONFLIKTOV S POGOVOROM

VSTOPANJE V PARTNERSKE ODNOSE

61. Opažam določene težave pri stikih z moškimi in vzpostavljanji partnerskih razmerij → težave pri stikih z nasprotnim spolom → TEŽAVE

62. V moji glavi lik zdrave partnerske zveze zabrisan → zabrisan lik zdrave partnerske zveze → TEŽAVE

63. Ne želim biti podobna nobenemu od mojih staršev kar se tiče odnosa s partnerjem → želja po podobnosti s staršem → PODOBNOST S STARŠI

64. Imam določene težave oz. napačne predstave o tem, kako naj bi partnerski odnos sploh deloval, izgledal → zabrisan lik zdrave partnerske zveze → TEŽAVE

Intervju 2 – oseba B

DOŽIVLJANJE RAZVEZE

1. Zelo grozno → GROZNO

2. Veliko kregala, drla, krožniki so leteli → PREPIRI

3. Tako majhna, da nisem dojemala → dojemanje ločitve → RAZLAGA OBČUTKOV

4. Sva celo noč jokala kot dež → žalost → OBČUTKI

5. Potem je šel → ODHOD OČETA

6. Potem sem ga pa videla na vsake tri mesece → stiki vsake tri mesece → STIKI Z OČETOM

7. Starša drug proti drugemu → nasprotovanja med staršema → RAZLAGA OBČUTKOV

8. Res nisem vedela komu verjeti → razdvojenost → OBČUTKI

9. Zelo sem bila razdvojena → razdvojenost → OBČUTKI

BRATOVNO ALI SESTRINO DOŽIVLJANJE RAZVEZE

10. Polbrata po mamini, polsestro po očetovi strani → POLBRAT IN POLSESTRA

11. Oba sta starejša → starejša polbrat in polsestra → STAROST POLBRATA IN POLSESTRE

12. Polsestro sem nazadnje videla leta 2007 → izguba stikov s polsestro → STIKI

13. Polbrat pa živi v isti hiši → pogosti stiki s polbratom → STIKI

14. Z njim se dobro razumeva → dober odnos s polbratom → ODNOSI

15. Zelo je bil naporen, živ → napornost polbrata → ZNAČAJ POLBRATA

16. Že pred ločitvijo je bil tak → minimalen vpliv ločitve na polbrata → DOŽIVLJANJE POLBRATA

17. Z mamo se ne razumeta → slab odnos med polbratom in materjo → POLBRATOV SLAB ODNOS Z MATERJO

PRED LOČITVIJO

18. Večino časa je bilo vse v redu → večinoma brez preprirov → VEČINOMA DOBRI ODNOSI

19. Z mano so vedno lepo delali, dosti smo potovali → dobri odnosi med starši in hčerko, veliko skupnih potovanj → DOBRI ODNOSI MED STARŠEMA IN HČERKO

20. Kreganja in prepri so se začeli približno eno leto pred ločitvijo → eno leto pred ločitvijo → ZAČETEK PREPIROV

POTEK RAZVEZE

21. Oče želel ločit → ločitev je bila pobuda očeta → POBUDA OČETA

22. Na sodišču dolgo časa → dolgo časa → TRAJANJE RAZVEZE

23. Zaradi mene, zaradi preživnine → dogovarjanje o preživnini → RAZLAGA ZA TRAJANJE RAZVEZE

24. Zelo mi je bilo hudo → žalost → OBČUTKI

25. Hotela nekako, da bi se razumeli → želja po dobrih odnosih → ŽELJE

NAČIN SEZNANITVE Z LOČITVIJO

26. Oče mi je povedal → soočenje očeta s hčerko → INFORMACIJA O ODHODU OČETA

27. Zvedela sem pa potem zadnji dan → zadnji dan → ČAS INFORMACIJE O ODHODU OČETA

28. Ne vem, če mi je direktno povedal, da ga ne bo več ali ne → negotovost v pridobitev informacije o ločitvi → INFORMACIJA O LOČITVI

POČUTJE OB LOČITVI

29. Precej zaščitniška do očeta → ščitenje očeta → ODNOS Z OČETOM

30. Da si mama izmišlja → dvom v materino resnicoljubnost → DVOMI

31. Neprestano sva se kregale → prepri z materjo → ODNOS Z MATERJO

32. Bolj sem očetu verjela → verjetje očetu → ODNOS Z OČETOM

33. Bolj me je prepričal → RAZLAGA ODNOSA Z OČETOM

POSLEDICE LOČITVE

34. Ko sva se z mami skregale sem bila depresivna → depresija → POČUTJE

35. Mislila sem, da se nimam na koga obrniti → osamljenost → RAZLAGA POČUTJA
36. Bolj zadržana → zadržanost → ZNAČAJSKA LASTNOST
37. Ne verjamem ljudem na besedo → nezaupanje → ZNAČAJSKA LASTNOST
38. Jasno mi je, da moja starša nista mogla biti skupaj → razumevanje odločitve za ločitev → RAZUMEVANJE
39. Sem velikokrat hotela od doma → želja po begu od doma → ŽELJE
40. V Avstrijo v srednjo šolo, da sem se odmaknila → obiskovanje srednje šole v Avstriji → ODMIK OD SITUACIJE DOMA
41. Postala tudi bolj samostojna → večja samostojnost → VPLIV ODMIKA OD DOMA

DRUŽINSKO ŽIVLJENJE SEDAJ

42. Trenutno s fantom → ŽIVLJENJE S FANTOM
43. Z mamo in njenim fantom → življenje pred selitvijo s fantom → Z MAMO IN NJENIM FANTOM

STIKI

44. Kar veliko → VELIKO
45. Slišiva se enkrat na teden → enkrat na teden po telefonu → KOLIČINA STIKOV
46. Na obisk enkrat na mesec → enkrat na mesec obisk → KOLIČINA STIKOV
47. V srednji pa sem bila štirinajst dni tukaj, štirinajst dni pa pri njemu → dva tedna pri materi in dva tedna pri očetu → DELITEV STIKOV S STARŠEMA

ODNOS S STARŠEMA

48. Z mamo zelo naporno → naporen odnos z materjo → ODNOS Z MATERJO
49. Neprestano sva se kregale → prepiri → ODNOS Z MATERJO
50. Veliko sem jokala → žalost → OBČUTKI
51. Vidim jo dvakrat na teden → stiki z materjo → STIKI
52. Z očetom pa načeloma v redu → dober odnos z očetom → ODNOS Z OČETOM
53. Malo drugače, ker ga ne vidim vsak teden → drugačen odnos z očetom zaradi zmanjšanja stikov → ODNOS Z OČETOM
54. Odtujila sva se → odtujitev z očetom → ODNOS Z OČETOM
55. Postaneš nekoliko zadržan → zadržanost → ODNOS Z OČETOM

DRUGI PARTNERJI STARŠEV

56. Ne vem ali sem bila ljubosumna → možnost ljubosumja → ODNOS DO NOVE PARTNERICE OČETA

57. Jaz sem ju pripeljala do tega, da sta prekinila zvezo → želja po končanju očetove nove zveze → RAZLOG ZA KONEC ZVEZE
58. Mamo sem tudi narazen spravila z njenim bivšim → želja po končanju materine nove zveze → RAZLOG ZA KONEC ZVEZE
59. Druga očetova bivša pa mi je bila kot druga mama → dober odnos z drugo očetovo bivšo → ODNOS DO OČETOVE DRUGE PARTNERICE
60. Bolj sem ji zaupala kot mami → primerjava zaupanja očetovi partnerici z materjo → ODNOS DO OČETOVE DRUGE PARTNERICE

ODNOS MED STARŠEMA

61. Ne dober → SLAB ODNOS
62. Ne slišita se več → neobstoj stikov → STIKI MED STARŠEMA
63. Enkrat sta se videla izven sodišča → SNIDENJE
64. Malo bolj zadržala → zadržanje preprirov → STRPEN ODNOS
65. Zelo dolgo upala, da bosta spet skupaj → upanje po ponovni združitvi → ŽELJE
66. Čez nekaj časa sem se sprijaznila → SPRIJAZNJENJE Z LOČITVIJO
67. Ko sta si našla v redu partnerje, je bilo tudi meni v redu → izboljšanje situacije z novimi partnerji → VPLIV NOVIH PARTNERJEV STARŠEV

POČUTJE V DRUŽINI

68. Pojem družina mi zelo veliko pomeni → velik pomen družine → POMEN DRUŽINE
69. Pri nas doma je pa bolj tako vse razsuto → razsuta situacija doma → OPIS DRUŽINE
70. Družine si nočem ustvariti, dokler nisem res prepričana, da je to to → želja si ustvariti družino → ŽELJE ZA NAPREJ
71. Nočem, da je tako kot je pri nas → želja po drugačnosti od svoje družine → ŽELJA PO DRUGAČNOSTI
72. Niti malo nočem biti podobna mami → želja po drugačnosti od svoje matere → ŽELJA PO DRUGAČNOSTI

UREJANJE MEDSEBOJNIH ODNOSOV V DRUŽINI

73. Z dretjem → kričanje → PREPIRI
74. Z mamo se precej skregava → PREPIRI
75. Sva obe trmasti, nobena se ne opraviči → vztrajanje pri svojem → ZNAČAJŠKE LASTNOSTI
76. Čez par dni pa se delava, da je vse v redu → pretvarjanje, da je vse v redu → REŠITEV KONFLIKTA

77. Z drugimi smo se pa vedno pogovorili, če je bilo kaj narobe → pogovor → REŠITEV KONFLIKTA

PARTNERSKI ODNOSI

78. Poskušam se izogibati istih stvari, ki so pri moji mami in očetu šle narobe → izogibanje ponavljanja napak staršev → ŽELJA PO DRUGAČNOSTI

79. S partnerjem se ob konfliktu vedno pogovoriva → rešitev konflikta s pogovorom → REŠITEV KONFLIKTA

80. Bojim se, da bom šla po isti poti kot moja starša → strah pred ponavljanjem napak staršev → ŽELJA PO DRUGAČNOSTI

Intervju 3 – oseba C

DOŽIVLJANJE RAZVEZE

1. Olajšanje → OBČUTKI

2. Sploh mi ni bilo žal → ni prizadelo → OBČUTKI

3. Končno se znebiš tega vsakodnevnega nemira → konec preprirov → RAZLAGA ZA OBČUTKE

BRATOVO ALI SESTRINO DOŽIVLJANJE RAZVEZE

4. Mlajšo sestro → SESTRA

5. 23 let → STAROST SESTRE

6. Doživljala kot jaz → podobno doživljanje razveze → OBČUTKI

7. Zmeraj bolj tiha, zase se je bolj držala → ZNAČAJSKA LASTNOSTI SESTRE

PRED LOČITVIJO

8. Grozno, katastrofa → OPIS SITUACIJE

9. Kreganja, nasilje → prepri, nasilje → RAZLAGA OBČUTKOV

10. Ko je prišlo do kakšnega nasilja, sem moral tudi jaz posredovati → posredovanje nad fizičnim nasiljem → RAZLAGA OBČUTKOV

11. Ko sem bil star eno leto → začetek preprirov pri enem letu → ZAČETEK PREPIROV

12. Vmes smo šli z mamo tudi za eno leto stran k babici → odhod od doma → SPREMEMBE

13. Obljubljal, da ne bo več tega delal, da se bo spremenil → OČETOVO OBLJUBLJANJE

14. Strašno ljubosumen je bil → LJUBOSUMJE

15. Iskal je prepri → PREPIRLJIVOST

POTEK RAZVEZE

- 16. Mama se je hotela ločit → mama je dala pobudo za ločitev → MATERINA POBUDA
- 17. Kar nekaj časa trajalo → materino zbiranje poguma → MATERINA POBUDA
- 18. Grozil stalno → očetove grožnje → RAZLOG ZA ODLAŠANJE
- 19. Potem sta bila na sodiščih in se je vleklo to potem dve leti → TRAJANJE RAZVEZE

SEZNANITEV Z LOČITVIJO

- 20. Sem pričakoval → PRIČAKOVANJE SPREMEMB
- 21. Dve ali tri leta govorila, da moramo stran od njega → NEPOSREDNO

POČUTJE OB LOČITVI

- 22. Nisem bil več v skrbeh → konec skrbi → RAZLAGA OBČUTKOV
- 23. Ni bilo več treba vsak dan čakati kdaj bo kaj narobe → konec prepirov → RAZLAGA OBČUTKOV

POSLEDICE LOČITVE

- 24. Jaz do sedaj nisem še nobenih posledic opazil → BREZ POSLEDIC

DRUŽINSKO ŽIVLJENJE SEDAJ

- 25. Pri mami → ŽIVLJENJE Z MATERJO

STIKI

- 26. Enkrat do dvakrat na mesec se slišiva → enkrat do dvakrat na mesec po telefonu → STIKI Z OČETOM PO TELEFONU
- 27. Včasih ga obiščem → občasni obiski → OBISKI OČETA
- 28. Sedaj je normalen → normalnost očeta → SPREMEMBA OČETA
- 29. Nam ne škoduje več → prenehanje škodovanja → SPREMEMBA OČETA

ODNOS S STARŠEMA

- 30. Z mamo normalen → normalen odnos z materjo → DOBER ODNOS Z MATERJO
- 31. Rad jo imam → DOBER ODNOS Z MATERJO
- 32. Do njega tega nisem nikoli čutil → neobstoja občutka ljubezni do očeta → ČUSTVA DO OČETA
- 33. Ker je oče se mu javim in poskušam ohranjati nek odnos → ohranjanje odnosa z očetom → ODNOS Z OČETOM

ODNOS MED STARŠEMA

- 34. Prodajamo skupno stanovanje → prodaja stanovanja → SNIDENJA

- 35. To se normalno menita → normalno pogovarjanje → STRPEN ODNOS
- 36. Ne omenja preteklosti → neomenjanje preteklosti → STRPEN ODNOS
- 37. Prvi dve leti se zagotovo nista slišala → prvi dve leti brez stika → STIKI
- 38. Nekaj je grozil → očetove grožnje → OČETOV ODNOS
- 39. Jaz se mu na začetku tudi nisem javljal → odklanjanje stikov → ODNOS Z OČETOM
- 40. Zdaj je vse normalno → normalnost → SITUACIJA SEDAJ

POČUTJE V DRUŽINI

- 41. Zdaj se v družini počutim v redu → V REDU
- 42. Ni več tistega pritiska kot prej, tistega stresa → konec stresa, pritiska → OBČUTKI
- 43. Sproščeno, brez skrbi → SPROŠČENOST, BREZSKRBNOST

UREJANJE MEDSEBOJNIH ODNOSOV V DRUŽINI

- 44. Rečem kakšno stvar, ki je ne mislim → reakcija v jezi → KONFLIKTI
- 45. Se mami takoj opravičim → opravičilo → REŠITEV KONFLIKTA
- 46. Ona itak ve, da ne mislim resno → materina reakcija → REŠITEV KONFLIKTA

PARTNERSKI ODNOSI

- 47. Malo zadržan → zadržanost → STIKI Z NASPROTNIM SPOLOM
- 48. Potem pa čisto normalno, sproščeno → STIKI Z NASPROTNIM SPOLOM
- 49. Sramežljiv, "zategnjen" → sramežljivost → STIKI Z NASPROTNIM SPOLOM
- 50. Sedaj sem s punco → partnerica → V ZVEZI

Intervju 4 – oseba D

DOŽIVLJANJE RAZVEZE

- 1. Vedela sem, da med mamom in očetom ni vse v redu → opažanje težav →

PRIČAKOVANJE

- 2. Zaradi konstantnega kreganja → neprestani prepiri → PREPIRI
- 3. Velikokrat zaspala pretresena in objokana → žalost → OBČUTKI
- 4. Oče tisti, ki je zanetil prepire → prepirljivost → PREPIRI
- 5. Zaradi svojega alkoholizma → PRISOTNOST ALKOHOLA
- 6. Na začetku sem bila sicer zelo žalostna → žalost → OBČUTKI
- 7. Selila stran od prijateljev in nekega okvira imenovanega družina → sprememba okolja →

RAZLAGA OBČUTKOV

- 8. Olajšana → olajšanje → OBČUTKI

9. Mi ne bo več treba doživljati vseh teh preprirov → konec preprirov → RAZLAGA
OBČUTOV

BRATOVO ALI SESTRINO DOŽIVLJANJE LOČITVE

10. Starejšo sestro → STAREJŠA SESTRA

11. Mami pomagala pri ločitvi, iskanju stanovanja → sestrina pomoč pri ločitvi in iskanju
stanovanja → SESTRINA VLOGA

12. Predvidevam, da je tudi ona občutila olajšanje → olajšanje → SESTRINI OBČUTKI

13. Se tudi ona ni ravno najbolje razumela z očetom → ne najboljši odnos z očetom → SLAB
ODNOS Z OČETOM

PRED LOČITVIJO

14. Konstantna drama, zelo malo večerov, ki bi minili brez prepira → veliko prepiranja →
PREPIRI

15. Ne spomnim se, kdaj se mama in oče nista kregala → prepri vsak dan → PREPIRI

POTEK RAZVEZE

16. To potekalo brez njegove vednosti → nevednost očeta → SEZNANITEV Z LOČITVIJO

17. In tudi moje → NEVEDNOST

18. Mama in sestra skupaj planirali odhod → planiranje odhoda → ODHOD

19. Ko je oče odšel na službeno pot, smo spakirale svoje stvari in odšle brez njegove vednosti
→ pakiranje in odhod → ODHOD

SEZNANITEV Z LOČITVIJO

20. Par dni pred našim odhodom → nekaj dni pred odhodom → ČAS SEZNANITVE

21. Prodajalec v trgovini povedal, da je slišal, da se selimo → informacija od prodajalca →
NAČIN SEZNANITVE

22. Presenečena in šokirana → presenečenje → OBČUTKI

23. Veselila, kako bo zgledala moja nova soba → veselje → OBČUTKI

24. Nisem pa pričakovala, da se bomo odselili brez očeta → ni pričakovala selitve brez očeta
→ PRIČAKOVANJE

25. V šoku in žalostna → žalost → OBČUTKI

26. Na nek način razumela, zakaj se to dogaja → razumevanje dogodkov →

RAZUMEVANJE

POČUTJE OB LOČITVI

27. Žalostno → ŽALOST

28. Selitve stran iz okolja v katerem sem odraščala → sprememba okolja → SPREMEMBE

29. Olajšana → OLAJŠANJE

30. Bodo od zdaj večeri minili mirno → konec preprirov → SPREMEMBE

POSLEDICE LOČITVE

31. Naredilo močnejšo → moč → POZITIVNA POSEDICA

32. Vem česa si ne želim v svojem razmerju in česa si želim → jasne želje in pričakovanja v razmerju → POZITIVNA POSLEDICA

DRUŽINSKO ŽIVLJENJE SEDAJ

33. Z mamo → ŽIVLJENJE Z MATERJO

34. Sedaj pa živim s svojim fantom → ŽIVLJENJE S PARTNERJEM

STIKI

35. Nič → IZGUBA STIKOV

36. Čestitke za rojstni dan preko maila, pa še to samo zadnjih nekaj let → enkrat na leto preko maila → KOLIČINA STIKOV

ODNOS S STARŠEMA

37. Z očetom ga nimam → neobstoj odnosa z očetom → ODNOS Z OČETOM

38. Z mamo pa imam zelo dober odnos → zelo dober odnos z materjo → ODNOS Z

MATERJO

39. Zame ni boljšega vzora, kot je vzor moje mame → zelo dober vzor matere → ODNOS Z MATERJO

ODNOS MED STARŠEMA

40. Ga nimata → NEOBSTOJ ODNOSA

POČUTJE V DRUŽINI

41. Lepo → DOBRO POČUTJE

42. Razširjeno družino še iz strani maminega partnerja → razširjena družina → OPIS

DRUŽINE

43. Vsi se dobro razumemo in ne bi moglo biti bolje → dobri odnosi v družini → ODNOSI

44. Mami ima sedaj partnerja, ki je res skrben → skrbnost materinega partnerja → ODNOSI

UREJANJE MEDSEBOJNIH ODNOSOV

45. Z mamo in sestro smo v dobrih odnosih → dobri odnosi z materjo in sestro → DOBRI ODNOSI

46. Vsaka živi na svojem koncu → vsaka ima svoj novi dom → DRUŽINSKO ŽIVLJENJE
SEDAJ

47. Naši odnosi urejeni → DOBRI ODNOSI

PARTNERSKI ODNOSI

48. Ko vidim priložnost za ljubezen jo zgrabim → POZITIVEN ODNOS DO LJUBEZNI

49. Vzorci iz preteklosti mi ne predstavljajo ovir → PRETEKLOST NE PREDSTAVLJA
OVIR

50. Vem kaj si v razmerju želim in česa nočem → jasno oblikovane želje → POZITIVEN
VPLIV

51. S svojo zvezo zadovoljna → zadovoljstvo s svojim partnerskim odnosom →
ZADOVOLJSTVO

52. Dolgoletnega partnerja s katerim živiva skupaj že nekaj let in uspešno premagujeva
'težave' → premagovanje težav s partnerjem → ZADOVOLJSTVO

Intervju 5 – oseba E

DOŽIVLJANJE RAZVEZE

1. Mislim, da se nisem niti zavedala, kaj se dogaja → nezavedanje → OBČUTKI

2. Saj sem bila še premajhna → starost → RAZLAGA OBČUTKOV

BRATOVO ALI SESTRINO DOŽIVLJANJE RAZVEZE

3. Dva mlajša polbrata → DVA POLBRATA

4. Ločitev ni dotaknila → NI BILO VPLIVA RAZVEZE

PRED LOČITVIJO

5. Veliko kregala → PREPIRI

6. Mama je hotela iti k zakonskemu svetovalcu → želja po pomoči → POMOČ

7. Iz vsake strani zvedela nekaj zgodbic in si oblikovala sliko, kako je bilo → izoblikovanje
situacije preko pripovedovanj → PRIPOVEDOVANJE

POTEK RAZVEZE

8. Precej burno → BURNO

9. Oče rekel, da se bo boril za skrbništvo → boj za skrbništvo → SKRBNIŠTVO

10. Ločitev na koncu sporazumna → SPORAZUMNA RAZVEZA

11. Problem je nastal pri višini preživnine → preživnina → PROBLEM

12. Zelo dobro se spomnim zadnjega očetovega obiska pri naju z mamo → spomin na zadnji obisk na domu → OČETOV OBISK

13. Bila sem zaprta v sobi in poslušala očetovo kričanje in zmerjanje → očetovo kričanje in zmerjanje → PREPIRI

14. Pogledala sem iz sobe in videla mamo objokano za mizo → žalost matere → ZAŠČITNIŠKI ODNOS DO MATERE

15. Postala sem jezna nanj in tudi jaz sem postala žalostna → jeza na očeta in žalost → ZAŠČITNIŠKI ODNOS DO MATERE

POČUTJE OB LOČITVI

16. Ko sem dojela, da sta bila mama in oče nekoč skupaj, sem hotela, da bi oče živel z nama z mamo → želja po življenju z obema staršema → ŽELJA

17. Vedno nekako podzavestno jezna na očeta, ker je šel → jeza zaradi odhoda očeta → JEZA

18. Ko sem bila pa pri očetu in sem prišla nazaj k mami, pa sem bila jezna na mamo → jeza na mater po preživljanju časa z očetom → JEZA

19. Nekako sem se spremenila po tem, ko sem bila z očetom, pa ne vem točno zakaj → sprememba po preživljanju časa z očetom → STIK Z OČETOM

POSLEDICE LOČITVE

20. Nikoli nisem imela neke moške ali očetovske figure v življenju → neobstoj moške ali očetovske figure → NEGATIVNA POSLEDICA

21. V puberteti, ko sem skoraj panično iskala in potrebovala pozornost fantov → iskanje in potreba po pozornosti → NEGATIVNA POSLEDICA

22. Pred tem pa sem se jih bala → strah → NEGATIVNA POSLEDICA

23. Sedaj se bojim, da bom izgubila ljubljeno osebo → strah pred izgubo ljubljene osebe → strah → NEGATIVNA POSLEDICA

33. Težko zaupam → nezaupanje → NEGATIVNA POSLEDICA

NOVI PARTNERJI STARŠEV

34. Mama je imela nekaj partnerjev → NEKAJ NOVIH PARTNERJEV MATERE

35. Vedno sem vohunila kaj delata, v dnevnik sem pisala o njem in kako ga ne maram → nesprejemanje materinega fanta → NESPREJEMANJE

36. Nekoliko ljubosumna → LJUBOSUMJE

37. Oče je na novo poročen → VNOVIČNA POROKA OČETA

38. Me njegova žena ne mara → SLAB ODNOS Z NOVO PARTNERICO

39. To, da sta dejansko poročena sem zvedela šele par let nazaj → prikrivanje vnovične

poroke → PRIKRIVANJE

40. Razočarana sem bila → RAZOČARANJE

41. Razlog to, da bi z mano mogla priti tudi mama → slab odnos med očetom in materjo →
ODNOS MED OČETOM IN MATERJO

42. Res ne maram biti na sredini med obema → biti med staršema → MED STARŠEMA

43. Ne maram, da je moj čas z enim pogojen z drugim staršem → pogojenost časa → ODNOS
OČETA

44. Nimava takega odnosa, da bi se o takih stvareh, o mojih čustvih pogovarjala → izogibanje
določenim temam → ODNOS Z OČETOM

45. Raje se izognem neprijetnemu vzdušju in zadržim to zase → izogibanje določenim temam
→ ODNOS Z OČETOM

46. Razdalja med nama s časom samo še večja → večanje razdalje → ODNOS Z OČETOM

47. Sem se na to že navadila → sprejetje odnosa takega kot je → ODNOS Z OČETOM

DRUŽINSKO ŽIVLJENJE SEDAJ

48. Živim z mamo → ŽIVLJENJE Z MATERJO

STIKI

49. Vsake toliko časa me pokliče in greva na kosilo → VSAKE TOLIKO ČASA KOSILO

50. Lažje ohranjati stike kot prej → življenje v istem mestu → RAZLOG ZA KOLIČINO
STIKOV

51. K njim domov me povabi samo ko žene ni → obisk na domu ko žene ni → OBČASNI
OBISKI

ODNOS S STARŠEMA

52. Z mamo imam sedaj dober odnos → dober odnos z materjo → ODNOS Z MATERJO

53. V puberteti je bila precej zaščitniška → zaščitništvo matere → ODNOS Z MATERJO

54. Sem bila prava upornica → UPORNIŠTVO

55. Tisto obdobje sem oboževala očeta → OBOŽEVANJE OČETA V PUBERTETI

56. Vedno mi je predstavil situacijo iz nekega drugega zornega kota, da sem potem tudi sama
razumela in dojela ter videla stvari drugače in se pomirila → predstavitev situacije iz drugega
zornega kota → ODNOS Z OČETOM

57. Bolj kot karkoli sem si želela plesati z njim v tistem delu, ko otroci plešejo s starši → želja
po plesu z očetom na maturantskem plesu → ŽELJA

58. Na moje povabilo odgovoril, da ne pride, ker noče sedeti za isto mizo z mojo mamo →
odklonitev povabila → MED STARŠEMA

59. Zelo jezna nanj → jeza na očeta → JEZA
60. Zelo me je prizadelo → prizadetost → ŽALOST
61. Veliko jokala → jok → RAZOČARANJE
62. Odnos med mamom in mamom izboljšal → izboljšanje odnosa z materjo → ODNOS Z MATERJO
63. Veliko pogovarjava o vsem → odprti pogovori → ODNOS Z MATERJO
64. Nekako našli skupno pot in se razumeva in imava radi → razumevanje in ljubezen → ODNOS Z MATERJO
65. Z očetom pa imam tak površinski odnos → površinski odnos z očetom → ODNOS Z OČETOM
66. Izogibava kakšnim globokim temam in temam o moji mami → zadržanost → ODNOS Z OČETOM
67. Obnaša kot moj vrstnik → vrstniško obnašanje očeta → ODNOS Z OČETOM
68. Se ga nekako bojim razočarati → strah pred razočaranjem očeta → ODNOS Z OČETOM
69. Kdaj kaj prikrijem oziroma mu povem kakšno drobno laž → strah pred razočaranjem očeta → ODNOS Z OČETOM

ODNOS MED STARŠEMA

70. Nimata ga → NEOBSTOJ ODNOSA
71. Ko sem bila še v srednji, je mama nekajkrat poklicala očeta, naj se pogovori z mano → pomoč pri vzgoji → VZGOJA
72. Nazadnje sta se videla dve leti nazaj → zadnje snidenje dve leti nazaj → SNIDNJE
73. Ko je izstopil iz avta ga je pozdravila, oče pa ji je namenil očitajoči pogled in postal nekoliko živčen → očetov očitajoči pogled in živčnost → SNIDENJE
74. To me je kar zbolelo → ŽALOST
75. Ne morem verjeti, da so zamere, ki jih goji do mame tako močne → OČETOVE MOČNE ZAMERE
76. To pri mami zelo spoštujem in cenim → cenjenje potrpežljivosti v odnosu do očeta → MATERINA POTRPEŽLJIVOST
77. Hvaležna sem ji tudi za to, da ni nikoli grdo govorila o očetu → hvaležnost → ODNOS Z MATERJO

POČUTJE V DRUŽINI

78. V redu z mamom → DOBRO POČUTJE
79. Varno, sproščeno → VARNOST, SPROŠČENOST

80. Pri očetu in njegovi družini pa imam občutek, da ne spadam tja → občutek nepripadanja k očetovi novi družini → NEPRIPADANJE

81. Občutek, da bi bilo bolje, da me ne bi bilo tam → občutek nepripadanja → NEPRIPADANJE

82. Ker vem, da me ne mara → SLAB ODNOS Z OČETOVO PARTNERICO

83. Vedno zelo prijazna do mene → SLAB ODNOS Z OČETOVO PARTNERICO

84. Nepristno prijaznost in me kar malo stisne, ko jo vidim → nepristna prijaznost očetove žene → SLAB ODNOS Z OČETOVO PARTNERICO

MEDSEBOJNI ODNOSI

85. Veliko kričanja in jokanja → malo intenzivnih konfliktov → PREPIRI

86. Ko se nekoliko umiriva obe, sem jaz ponavadi tista, ki gre do nje in poskuša zgladiti spor in se v miru pomeniti → pogovor → REŠEVANJE KONFLIKTOV

87. Z očetom se še nikoli nisem sprla → neobstoj konfliktov z očetom → ODNOS Z OČETOM

PARTNERSKI ODNOSI

88. Na začetku mislim, da sem precej sramežljiva in tiha → sramežljivost in zadržanost na začetku → STIKI Z NASPROTNIM SPOLOM

89. Željo, da bi ga očarala → želja po očaranju → STIKI Z NASPROTNIM SPOLOM

90. Hočem počutiti sprejeta in ljubljena → želja po sprejetosti in ljubljenosti → ŽELJA

91. Nezaupljiva in potrebujem veliko pozornosti → NEZAUPLJIVOST IN POTREBA PO POZORNOSTI

92. To izhaja prav iz te manjkajoče očetovske oziroma moške figure v času odraščanja → potreba po očetovski oziroma moški figuri v času odraščanja → ODSOTNOST OČETA

93. Zelo velika pričakovanja → VELIKA PRIČAKOVANJA

94. Edini vzor partnerskih zvez imam iz romantičnih filmov → vzor partnerskih zvez iz filmov → VELIKA PRIČAKOVANJA

95. Podzavestno mogoče pričakujem, da bo tako tudi v resnici → VELIKA PRIČAKOVANJA

96. Konstantni strah, da bi ljubljeno osebo izgubila → strah pred izgubo ljubljene osebe → STRAH

Intervju 6 – Oseba F

DOŽIVLJANJE RAZVEZE

1. Neprijetni → neprijetnost → OBUČUTKI
2. Bil sem žalosten → žalost → OBUČUTKI
3. Slutil, da se bo zgodilo → slutnja → PRIČAKOVANJE RAZVEZE
4. Prejokal celo noč → jokanje čez noč → ŽALOST
5. Premišljeval sem, pri komu bom → razmišljanje o spremembah v prihodnosti → SPREMEMBE

BRATOVO ALI SESTRINO DOŽIVLJANJE RAZVEZE

6. Starejšega brata → STAREJŠI BRAT
7. On tega ni doživljal kakorkoli → NI VPLIVA
8. Takrat je bil že na svojem → odcepitev od družine → RAZLOG ZA DOŽIVLJANJE RAZVEZE
9. Ni bil več aktivno povezan z družino → neaktivna povezanost z družino → RAZLOG ZA DOŽIVLJANJE RAZVEZE
10. Tudi razumeli se niso → slab odnos med bratom in staršema → ODNOSI
11. Ni bil aktiven član družine → RAZLOG ZA DOŽIVLJANJE RAZVEZE

PRED LOČITVIJO

12. Na splošno je bilo v redu → DOBRI ODNOSI
13. Bili smo družina, lepo so me vzgojili, hodili smo na morje → DOBRI ODNOSI
14. Nikoli se nista kregala → neobstoj preprirov → DOBRI ODNOSI
15. Manj kot eno leto pred ločitvijo → začetek preprirov manj kot leto pred ločitvijo → MANJ KOT LETO
16. Kar naenkrat → začetek preprirov kar naenkrat → PREPIRI
17. Se ni pogovarjalo sploh → ODSOTNOST POGOVARJANJA
18. Ni bilo konfliktov → neobstoj konfliktov → DOBRI ODNOSI

POTEK RAZVEZE

19. Vse smo se lepo zmenili → SPORAZUMNO
20. Sta me vprašala s kom bi rad živel → vprašanje po željah → SEZNANITEV
21. Rekel sem, da z njo, ker je bilo bolj smiselno → želja po življenju z materjo → ŽELJA
22. Živela tam, kjer sem imel šolo pa prijatelje → življenje z materjo zaradi bližine šole in prijateljev → RAZLOG ZA ŽELJO
23. Je poskrbel, da sva midva lahko živela naprej → pomoč očeta pri nadaljnjem življenju z materjo → POMOČ OČETA

24. Spoznal našo sosedo in sta se začela precej družiti → druženje očeta s sosedo → RAZLOG ZA RAZVEZO

25. Mati je domnevala, da jo vara → domnevanje nezvestobe → RAZLOG ZA RAZVEZO

26. Mislim, da je bil to povod → povod → RAZLOG ZA RAZVEZO

27. Od takrat naprej se oče in sosedo zelo pogosto družita in ne vem ali sta prav skupaj ali ne → negotovost v obliki odnosa med očetom in sosedo → DRUŽENJE OČETA Z MOŽNO PARTNERICO

28. Nikoli pa ni direktno povedal česar koli → zadržanje osebnih stvari zase → ODNOS Z OČETOM

SEZNANITEV Z LOČITVIJO

29. Najprej se je oče odselil → ODHOD OČETA

30. Potem šele uradno ločila → ločitev po odhodu očeta → LOČITEV

31. Povedala mi je, da sta se razšla in da ne ve kaj bo → seznanitev z spremembami v prihodnosti → SPREMEMBE

POČUTJE OB LOČITVI

32. Nisem se počutil krivega → ODSOTNOST KRIVDE

33. Bil sem dovolj star, da sem razumel → RAZUMEVANJE

POSLEDICE LOČITVE

34. V gimnaziji pa mi je uspeh precej padel → padec uspeha na gimnaziji → ŠOLSKI USPEH

35. Postal manj socialen → manjša družabnost → DRUŽABNOST

36. Odrasel sem in začel spoznavati sebe → ODRAŠČANJE IN SPOZNAVANJE SEBE

DRUŽINSKO ŽIVLJENJE SEDAJ

37. Z mamo sem bil od 15-21 leta → življenje z materjo od 15-21 leta → ŽIVLJENJE Z MATERJO

38. Potem sem se pa k očetu preselil → selitev k očetu → ŽIVLJENJE Z OČETOM

39. Mama brezposelna in brez denarja → brezposelnost matere → RAZLOG ZA SELITEV K OČETU

40. Načrtno prodali stanovanje, da sem šel potem k očetu → RAZLOG ZA SELITEV K OČETU

41. Sedaj sem na svojem → ŽIVLJENJE NA SVOJEM

STIKI

- 42. Ko sem bil z mamo, mislim, da sem se več z očetom videl in slišal, kot sem se slišal in videl z mamo potem ko sem živel z očetom → VEČ STIKOV Z OČETOM
- 43. Bolj zaradi tehničnih razlogov → RAZLAGA VEČIH STIKOV Z OČETOM
- 44. Oče skrbi za druge → skrb očeta za druge → OČETOVA ZNAČAJSKA LASTNOST
- 45. Ona pa zase → materina skrb zase → MATERINA ZNAČAJSKA LASTNOST
- 46. Malo je egoistična → egoizem matere → MATERINA ZNAČAJSKA LASTNOST

ODNOS S STARŠEMA

- 47. Normalen, nič posebnega → NORMALEN ODNOS
- 48. Se razumemo → RAZUMEVANJE
- 49. Si pomagamo kolikor se da → pomoč med družinskimi člani → STANJE OB STRANI
- 50. Hvaležen sem jima za vse → hvaležnost staršema → HVALEŽNOST
- 51. Očetu bolj → večja hvaležnost očetu → ODNOS Z OČETOM
- 52. Bolj resno jemlje in posluša bolj → resno jemanje in poslušanje → ODNOS Z OČETOM
- 53. Mati pa preusmerja pozornost nase → materino preusmerjanje pozornosti nase →

ODNOS Z MATERJO

- 54. Nista tista, na kogar se obrnem → izogibanje pogovoru s starši o problemih → IZOGIBANJE POGOVORU O PROBLEMIH

NOVI PARTNERJI

- 55. Mati jih je imela par → NEKAJ MATERINIH PARTNERJEV
- 56. Meni se pa ni dalo z njim pogovarjat → nezainteresiranost v vzpostavitev stika → NEZANIMANJE
- 57. Ne vem kaj sta delala, dejansko me ni zanimalo → nezanimanje → NEZANIMANJE
- 58. Neprestano je hotel nek stik vzpostaviti → trud materinega partnerja po vzpostavitvi stika → ODNOS MATERINEGA PARTNERJA

- 59. Ni mi bilo prijetno, da je v mojem stanovanju, nisem se več počutil doma →

NESPROŠČENOST

- 60. Malo pred tem, ko sem šel k očetu → možen razlog za selitev k očetu → SELITEV K OČETU
- 61. Da sem kot v zaporu v svoji sobi → občutek ujetosti → UJETOST
- 62. Ta punca oziroma prijateljica od očeta je boljša, njun odnos me ne moti → sprejemanje očetove partnerice → ODNOS Z OČETOVO PARTNERICO
- 63. Z njo se ne razumem → slab odnos z očetovo partnerico → ODNOS Z OČETOVO

PARTNERICO

64. Lažje sprejemam, ker ni vsiljiva → lažje sprejemanje zaradi nevsiljivosti → ODNOS Z OČETOVO PARTNERICO

65. Ve, da ni moja mati pa to → zavedanje partnerice, da ni mati → ODNOS Z OČETOVO PARTNERICO

67. Ne moti me, ampak bi raje videl, da je ni → sprejemanje nove partnerice očeta z željo, da je ne bi bilo → ODNOS Z OČETOVO PARTNERICO

68. Ne bi mogel živeti z njo → nezmožnost živeti z očetovo partnerico → ODNOS Z OČETOVO PARTNERICO

ODNOS MED STARŠEMA

69. Malokrat se vidita → malo stikov → STIKI

70. Ni kakšnih hudih zamer → NI ZAMER

71. Z očetove strani pa mislim, da je nekakšen občutek krivde → očetov občutek krivde → OBČUTEK KRIVDE

POČUTJE V DRUŽINI

72. Ne počutim se, kot da smo družina → NI OBČUTKA DRUŽINE

73. Ker smo vsak na svojem koncu → ni več skupnega življenja → RAZLOG ZA POČUTJE

74. Zame je družina to, da živijo doma, pa da skupaj kam grejo in skupaj jejo → skupno življenje, skupni izleti in obroki → DEFINICIJA DRUŽINE

75. Družina je tam, kjer se počutiš doma → DEFINICIJA DRUŽINE

76. Jaz se počutim doma sedaj v svojem stanovanju → občutek doma v lastnem stanovanju → RAZLOG ZA POČUTJE

77. Na očeta se res lahko zanesem → občutek, da se lahko zanesemo na očeta → ODNOS Z OČETOM

78. Pa na brata tudi sedaj → občutek, da se lahko zanesemo na brata → ODNOS Z BRATOM

UREJANJE MEDSEBOJNIH ODNOSOV

79. Ni nekih konfliktov → MALO KONFLIKTOV

80. Ni neke komunikacije → MALO KOMUNIKACIJE

81. Konflikti so na tako nizki vsakdanji ravni, da jih je težko reševati, ker niso pomembni → nizka raven konfliktov → MALO KONFLIKTOV

PARTNERSKI ODNOSI

82. Vedno sem bil zelo odprt, hitro sem se zaljubil pa navezal → ODPRTOST, HITRA

NAVEZANOST IN ZALJUBLJENOST

83. Preveč sem zaupljiv → PREVELIKA ZAUPLJIVOST

84. Ne zdi se mi, da bi ločitev vplivala na to, kako jaz gledam na te zadeve v svojem osebnem življenju → NI VPLIVA LOČITVE

85. Sem bil s kakšno punco, ki ima podobne težave in sem čutil neko drugačno povezanost → drugačna povezanost s punco s podobno družinsko situacijo → PRIVLAČNOST

PODOBNOSTI

86. Privlačilo me je, da je imela ženska podobne izkušnje → privlačnost punce s podobnimi izkušnjami → PRIVLAČNOST PODOBNOSTI

87. Da bi si bila v uteho, da bi me razumela in jaz njo → uteha, razumevanje → PRIVLAČNOST PODOBNOSTI

9.3. PRILOGA 3: ZDRUŽENI POJMI INTERVJUJEV V KATEGORIJE

PRED LOČITVIJO

- Prepiri (A3, A14, B2, C9, C15, D2, D4, D14, D15, E5)
- Prisotnost alkohola (A15, D5)
- Pričakovanje sprememb (A16, C20, D1, F3)
- Dobri odnosi (B18, B19, F12, F13, F14, F18)
- Nasilje (C9, C10)
- Ljubosumje (C14)
- Odhod od doma za eno leto (C12)
- Žalost (D3)
- Materina želja po pomoči svetovalca (E6)

Spremembe

- Eno leto pred ločitvijo (B20)
- Eno leto po rojstvu (C11)
- Kar naenkrat (F16)
- Manj kot leto pred ločitvijo (F15)
- Odsotnost pogovarjanja (F17)
- Druženje očeta s sosedo (F24)
- Domnevanje nezvestobe (F25)

LOČITEV

- Burna (E8)
- Sporazumna (F19)

Seznanimatev z ločitvijo

- Posredno (A31, D21)
- Neposredno (B26, C21)
- Očetov odhod (A32, B5)
- Zadnji dan (B27)
- Dve, tri leta prej (C21)
- Nekaj dni pred odhodom (D20)

- Nevednost (D17)
- Sporazumno (E10)
- Izoblikovanje situacije preko pripovedovanj (E7)
- Seznaničev s spremembami v prihodnosti (F31)
- Vprašanje po željah (F20)
- Želja po življenju z materjo zaradi bližine šole in prijateljev (F21, F22)

Trajanje razveze

- Hitro (A17)
- Dolgo časa (B22)
- Dve leti (C19)

Pobuda

- Materina pobuda (A18, C16, D18)
- Očetova pobuda (B21)

Odlašanje z razvezo

- Brezposelnost očeta (A19)
- Obljubljanje očeta (C13)
- Grožnje (C18)
- Zbiranje poguma (C17)

Soočenje partnerja z razvezo

- Očetova pridobitev zaposlitve (A20)
- Neposredno (A21)
- Pričakovanje razveze (A22)
- Odhod očeta (A23, F29)
- Nevednost očeta (D16)
- Odhod (D18, D19)
- Ločitev po odhodu očeta (F30)

Pomoč pri razvezi

- Pomoč prijateljice (A24)
- Podobna izkušnja prijateljice (A25)
- Pomoč hčerke (D11)

Skrbnništvo

- Strinjanje očeta o skrbništvu (A26)
- Sprotno dogovarjanje o stikih (A27)
- Problem preživnine (A30, B23, E11)
- Boj za skrbništvo (E9)

DOŽIVLJANJE LOČITVE

Občutki

- Ni prizadelo (A1, C2)
- Svoboda, osvobojenost (A4, A35)
- Zmedenost (A33)
- Presenečenost (A34, D22)
- Žalost (B4, B24, B34, B50, D6, D25, D27, E74, F2, F4)
- Osamljenost (B35)
- Dvomi (B30)
- Sprijaznjenje (B66)
- Razdvojenost (B8, B9)
- Razumevanje čez čas (B38, D26)
- Olajšanje (C1, D8, D29)
- Veselje (D23)
- Ne-zavedanje (E1)
- Jeza na očeta (E17)
- Jeza na mater (E18)
- Neprijetni občutki (F1)

Razlaga občutkov

- Ne-dojemanje (A2, B3)
- Konec preprirov (C3, D9, D30)
- Nasprotovanja med staršema (B7)
- Konec skrbi in pričakovanja težav (C22, C23)
- Konec stresa, pritiska (C42)
- Sprememba okolja (D7)
- Starost (E2)
- Odnos med staršema (E73)

- Razmišljanje o spremembah (F5)

Odnosi

- Zaščitniški odnos do očeta (B29)
- Zaščitniški odnos do matere (E14, E15)
- Prepiri z materjo (B31)
- Verjetje očetu (B32, B33)

Želje

- Dobri odnosi (B25)
- Ponovna združitev staršev (B65, E16)

BRATI/SESTRE

- Mlajša sestra (A5, C4, C5)
- Starejša sestra (D10)
- Starejši brat (F6)
- Starejši polbrat po materini strani (B10, B11)
- Starejša polsestra po očetovi strani (B10, B11)
- Dva mlajša polbrata (E3)

Odnos s polbrati/polsestrami

- Izguba stikov zaradi razdalje (B12)
- Pogosti stiki (B13)
- Dober odnos (B14)

Njihovo doživljanje ločitve

- Ne-dojemanje (A7)
- Brez žalosti (A8, C6)
- Olajšanje (D12)
- Ne želi stikov z očetom (A11, A12)
- Minimalen vpliv ločitve (B15, B16)
- Ni bilo vpliva (E4, F7)

Razlaga doživljanja

- Starost (A6)
- Slab odnos z očetom (A9, A10, D13)

- Slab odnos z materjo (B17)
- Slab odnos s staršema (F10)
- Odcepitev od družine (F8, F9, F11)

STIKI

Količina stikov

- Neobstoj stikov (A28, A41, A38, D35)
- Naključna snidenja (A42)
- Takoj po ločitvi vsake tri mesece (B6)
- Veliko (B44, F42)
- Enkrat na teden po telefonu (B45)
- Enkrat na mesec obisk (B46)
- V srednji šoli dva tedna pri materi, dva pri očetu (B47)
- Enkrat na mesec po telefonu (C26)
- Občasni obiski (C27, E51)
- Odklanjanje stikov na začetku (C39)
- Enkrat na leto preko maila (D36)
- Vsake toliko časa kosilo (E49)

Razlog za količino stikov

- Očetova nezainteresiranost za stike (A29, A39)
- Ohranjanje odnosa (C33)
- Življenje v istem mestu (E50)
- Tehnični razlogi (F43)
- Skrb očeta za druge (F44)
- Materina skrb zase (F45, F46)

Želja po stikih z odsotnim staršem

- Da (A13)

DRUŽINSKO ŽIVLJENJE SEDAJ

Člani

- Mati (A40, B43, C25, D33, E48, F37)
- Oče (F38)

- Materin partner (A40, B43, D44)
- Sestra (A40, C4)
- Partner (B42, D34)

Razlog za selitev k očetu

- Brezposelnost matere (F39, F40)

Opis

- Razsuta situacija doma (B69)
- Razširjena družina (D42)
- Vsaka ima svoj novi dom (D46)
- Življenje na svojem (F41)

Počutje

- Varnost (A57, E79)
- Stanje ob strani (A58, F49)
- Velik pomen družine (B68)
- Sproščenost (C43, E79)
- Brezskrbnost (C43)
- Dobro počutje (C41, D41, E78)
- Ni občutka družine (F72)
- Normalnost (F47)
- Razumevanje (F48)
- Hvaležnost staršema (F50)

Razlog za počutje

- Ni več skupnega življenja (F73)
- Občutek doma v lastnem stanovanju (F76)
- Definicija družine
Skupno življenje, skupni izleti in obroki (F74)
Tam, kjer se počutiš doma (F75)

Medsebojni odnosi

- Malo konfliktov (A59, F79, F810)
- Veliko konfliktov (B73, B74)
- Malo intenzivnih konfliktov (E85)

- Reakcije v jezi (C44)
- Dobri odnosi (D43, D45, D47)
- Malo komunikacije (F80)
- Izogibanje pogovoru s starši o problemih (F54)

Reševanje konfliktov

- S pogovorom (A60, B77, E86)
- Pretvarjanje, da je vse v redu (B76)
- Opravičilo (C45)
- Uspešno reševanje (D52)

ODNOS S STARŠEMA

Odnos z materjo

- Dober odnos (A47, A52, C30, C31, D38, E52)
- Vedno boljši odnos (A48, A50, E62)
- Učenje druga od druge (A51)
- Dober vzor (D39)
- Slab odnos (B48)
- Prepiri (B49)
- Zaščitništvo matere (E53)
- Upornništvo v puberteti (E54)
- Odprti pogovori (E63)
- Razumevanje in ljubezen (E64)
- Hvaležnost (E77)
- Materino preusmerjanje pozornosti nase (F53)

Odnos z očetom

- Neobstoj odnosa (A53, D37)
- Dober odnos (B52)
- Drugačen odnos kot prej (B53)
- Odtujitev (B54)
- Zadržanost (B55)
- Neobstoj občutka ljubezni do očeta (C32)
- Občutek nepripadanja (E80, E81)

- Oboževanje očeta v puberteti (E55)
- Želja po plesu z očetom na maturantskem plesu (E57)
- Površinski odnos (E65)
- Vrstniško obnašanje očeta (E67)
- Strah pred razočaranjem očeta (E68, E69)
- Izogibanje določenim temam pogovora (E44, E66, E45)
- Večanje razdalje (E46)
- Sprejetje odnosa (E47)
- Neobstoj konfliktov (E87)
- Hvaležnost (F51)
- Občutek, da se lahko zanese na očeta (F77)

Odnos očeta do otrok

- Neprepoznanje ob snidenju (A43)
- Občutki žalosti, razočaranja (A44, A45, A46)
- Predstavitev situacije iz drugega zornega kota (E56)
- Resno jemanje in poslušanje (F52)

Sprememba odnosa do očeta

- Sedaj normalno (C40)
- Odklonitev povabila na maturantski ples (E58)
- Jeza (E59)
- Žalost (E60)
- Razočaranje (E61)
- Pogojenost časa otroka (E43)

ODNOS MED STARŠEMA

- Neobstoj odnosa (A55, A56, B62, D40, E70)
- Slab odnos (B61, E41)
- Snidenja (B63, C34, E72)
- Strpnost (B64, C35, C36)
- Strpnost matere (E76)
- Prvi dve leti brez stika (C37)
- Grožnje po ločitvi (C38)

- Sprememba očeta (C28, C29)
- Pomoč očeta pri vzgoji (E71)
- Močne zamere očeta (E75)
- Prepiri ob obisku (E12, E13)
- Malo stikov (F69)
- Ni zamer (F70)
- Očetov občutek krivde (F71)

NOVI PARTNERJI

- Nekaj novih materinih partnerjev (E34, F55)
- Vnovična poroka očeta (E37)
- Prikrivanje poroke (E39)
- Razočaranje (E40)
- Ljubosumje na novega partnerja (B56, E36)
- Želja po koncu zveze starša z novim partnerjem (B57, B58)
- Dober odnos (B59, B60, D44)
- Slab odnos (E38, E82, E83, E84, F63)
- Nesprejemanje (E35)
- Dober vpliv na sprejemanje ločitve (B67)
- Nezanimanje (F56, F57)
- Trud materinega partnerja po vzpostavitvi stika (F58)
- Nesproščenost (F59)
- Občutek ujetosti (F61)
- Sprejemanje očetove partnerice (F62, F64, F65)
- Želja, da partnerice ne bi bilo (F67)
- Nezmožnost živeti z očetovo partnerico (F68)

POSLEDICE LOČITVE

- Ni posledic (C24)

Negativne posledice

- Vpliv odnosov pred in po ločitvi (A36)
- Izguba očeta (A37)
- Odmik od doma (B39, B40)

- Neobstoj moške figure (E20)
- Potreba po pozornosti nasprotnega spola (E21)
- Strah (E23, E33)
- Šolski uspeh (F34)
- Manjša družabnost (F35)

Pozitivne posledice

- Jasne želje in pričakovanja (D32)
- Moč (D31)
- Odraščanje in spoznavanje sebe (F36)

Vpliv na značaj

- Zadržanost (B36)
- Nezaupanje (B37, E33)
- Večja samostojnost (B41)

PARTNERSKI ODNOSI

- Reševanje konfliktov s pogovorom (B79)
- Želja po sprejetosti in ljubljenosti (E90)
- Zadovoljstvo s svojim partnerskim odnosom (D51)
- Odprtost, hitra navezanost in zaljubljenost (F82)
- Prevelika zaupljivost (F83)

Vpliv ločitve staršev

- Da (E92)
- Ne (D50, F84)

Posledice ločitve

- Stiki z nasprotnim spolom (A61, C47, C48, C49, E88, E89)
- Zabrisan lik zdrave partnerske zveze (A62, A64)
- Strah pred ponavljanjem napak (B78, B80)
- Pozitiven odnos do ljubezni (D48)
- Jasno oblikovane želje (D50)
- Želja po sprejetosti in ljubljenosti (E90)
- Nezaupljivost (E91)
- Potreba po pozornosti (E91)

- Odsotnost očetovske figure (E92)
- Velika pričakovanja (E93, E94, E95)
- Strah pred izgubo (E96)
- Privlačnost podobnosti (F85, F86, F87)

Želje za naprej

- Želja po drugačnosti od obeh staršev (A63)
- Želja po drugačnosti od svoje matere (B72)
- Želja po drugačni družini (B70, B71)